له بڵاوکراوەکانی جیهان پرێس

وریا عومەر ئەمین

ڕێزلێنان و هەڤپەیڤین

دیمانە و ئامادەکردنی
د. محەمەد خدر مەولوود

هەولێر - ٢٠١٧

ناونیشانی کتێب: وریا عومەر ئەمین ـ ڕێزلێنان و هەڤپەیڤین

نووسەر: د. محەمەد خدر مەولوود

دیزاینی بەرگ و ناوەوە: ئەکرەم فەرەیدون

چاپی کۆمپیوتەر: ئاواز عومەر ئەمین ـ ئاهەنگ عومەر ئەمین

بڵاوکراوەی: زانکۆی جیهان

چاپخانەی: هەڤاڵی هونەری

تیراژ: ٧٥٠

لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان ژمارەی سپاردنی (١٩٦) ساڵی (٢٠١٦) ی پێدراوە.

ناوەرۆک

١ — پیشەکی ٦

٢ — دیمانەی د. وریا عومەر ئەمین ٨

٣ - ڕیزلێنانی وەزارەتی ڕۆشنبیری ٧٢

٤ — ئەو نامانەی پێشکەش بە دەستەی ڕیزلێنانی گەورەزانایانی عێراق کران ١٠٦

٥ - ڕیزلێنانی ڕێکخراوی ئاشتیی جیهانی بۆ ڕۆشنبیری و زانستەکان.............. ١٢٤

٦ — ڕیزنامە و زرێ و سوپاسنامە ١٢٧

٧ ـ لە کتێبە بڵاوکراوەکانی وریا عومەر ئەمین ١٤٤

٨ ـ ئەلبۆم ١٤٦

پێشەکی

پرۆفیسۆر د. وریا عومەر ئەمین کەسایەتییەکی گەورەی ئەکادیمی و ئەدەبی و ڕۆشنبیری و ڕووناکبیریی کوردستانە. زیاتر لەنیو سەدەیە لە بواری زمان و ئەدەب و فەلسەفە و فەلەک و مێژوودا خزمەت دەکات و خاوەنی شاخەرمانێک داهێنان و بەرهەمی ڕەسەنە.

پرۆفیسۆر دکتۆر وریا عومەر ئەمین جگە لەوەی زانایێکی توانایە، پیاوێکی هێمن و کەمدووە، هەرگیز لە خۆی نادوێت و باسی خۆی ناکات. خاکە ڕایی و لەخۆبوردەیی لەخۆنەدوان و خۆنەویستی، چەند سیفەتێکن (وریا عومەر ئەمین) یان پێ دەناسرێتەوە.

لەبەر ئەو هەموو بەخششانەی د. وریا عومەر ئەمین، وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوانی کوردستان لە ڕۆژی چوارشەممەی ڕێکەوتی ٣٠ ی ئاداری ٢٠١٦ ڕێوڕەسمێکی شکۆداری ڕێزلێنانی بۆ سازدا.

شایانی باسە کە دوای ئەم ڕیزلێنانەی وەزارەتی لاوان و ڕۆشنبیریی کوردستان و بە بۆنەی ڕۆژی زانست لە (١٦ــ ٤ ــ ٢٠١٦) دا ڕێکخراوی (ئاشتیی جیهانی بۆ ڕۆشنبیری و زانستەکان) ڕێوڕەسمێکی ڕیزلێنانی شایستەی بۆ د. وریا لە زانکۆی بەغدادا سازدا وەک زانایێکی ناوداری عیراقی و ئەو ڕۆڵەی گێڕاویەتی لە خزمەتکردنی زمان و ئەدەبی عەرەبی و کوردی و زانست و ڕۆشنبیریی گشتی. ناوی د. وریا دەمێکە کەوتۆتە لیستەی گەورەزانایانی عیراق.

دوابەدوای ڕێزلێنانەکەی وەزارەتی ڕۆشنبیری داوام لە د. وریا کرد دیمانەییێکی لەگەڵدا ساز بدەم بەڵکو وەڵامی هەندێ پرسیارمان بۆ بداتەوە کە زۆر لەبارەیەوە دەکرێ و هەندێ لایەن لە ڕووە تایبەتییەکانی ژیانی خۆی بخاتە ڕوو. .. وا بوو د. وریا بەوپەڕی دڵفراوانییەوە ئامادەیی خۆی

پێشان دا.. و.. لە ڕۆژی (یەکشەممەی ٣ نیسان ٢٠١٦) لە سەرۆکاتیی بەشی ڕاگەیاندنی زانکۆی جیهان، کە خۆی ئەندامی بۆردەکەییّتی و لە دامەزرێنەرەکانیەتی، سێ ڕۆژ دانیشتین و بە ڕاشکاوی وەڵامی هەموو پرسیارەکانی دامەوە.

دیمانەکەم پێشکەش بە (گۆڤاری ڕامان) کرد بۆ بڵاوکردنەوەی. دوای ٦ شەش مانگ چاوەڕوانی و دوای دەرچوونی (٥ ژمارە) ئنجا پێم ڕاگەیێنرا کە دیمانەکە لە (ڕامان) دا بڵاو ناکەنەوە.. منیش وەرمگرتەوە و ئەوە وەک نامێلکەییێک لەگەڵ وتارەکانی ڕیزلێنانەکان پێشکەشتانی دەکەین.

ڕیز و سوپاس بۆ دامەزرێنەر و ئەمینداری گشتیی زانکۆکانی جیهان بەڕێز (د. نەوزاد یەحیا باجگر) کە ئەم کتێبەی لەسەر ئەرکی زانکۆی جیهان بڵاوکردەوە وەک ڕیزلێنانێکی زانکۆی جیهان بۆ د. وریا عمر ئەمین..

د. محەممەد خدر مەولوود

سەرۆکی بەشی ڕاگەیاندن ـ زانکۆی جیهان

٢٢ ـ ٩ ـ ٢٠١٦

دیمانەکە

لە سەرەتای دیمانەکەدا گیرم خواردبوو نەم دەزانی چۆن و لە کوێوە لەگەڵ د. وریادا دەست پێ بکەم؟ فریشتەی داهێنانی شیعری فریام کەوت، بۆیە وام بە باش زانی د. وریا وەک شاعیرێک لەگەڵیدا لە شیعرەوە دەست پێ بکەم. و وتم:

***شیعر پانتاییەکی زۆری لە جیهانی د. وریا عومەر ئەمیندا داگیر کردووە.. یەکەم بەرهەمی بڵاوکراوەتان شیعر بوو، زیاتر لە نیو سەدە بەر لە ئیمڕۆ.. زۆر حەزدەکەم ئەم دیمانەیە وەک شاعیرێک بە جیهانی شیعر دەست پێ بکەین.**

ـ سوپاستان دەکەم.. ئارەزووی خۆتانە.. منیش وام پێ خۆشە... مەحموود زامداری ڕەحمەتیت هێنایە بیرم کە دەیگوت (وریا دەشعرێنێ... و دەعلمێنێ) .. فەرموو.

***یەکەم پرسیارم ئەوەیە.. دوای ئەم هەموو ئەزموونەتان لە شیعر و ئەدەبدا پێناسینتان بۆ شعر چییە؟**

ـ - شیعر جوانترین و ناسکترین و ڕەوانترین و بەرزترین و بەهێزترین شێوەکانی دەربڕینی بیر و خۆشەویستی و پەروەردەیی و ڕۆشنبیرییە. هێز و ئازادی و سەربەستیی وشە و داهێنانە. سیماییێکی سەرەکیی پێکهێنانی نەتەوەییە، ئاڵا و زمانی یەکگرتووی مرۆڤایەتییە. شیعر هەموو مرۆڤ لە ژێر کەپرێکدا کۆ دەکاتەوە و دەیکا بەیەک خێزان. هەست و نەست و ئاواتەکانی دەخاتە ڕوو. ڕۆلێکی باڵای هەیە لە پتەوکردنی پەیوەندیی مرۆڤایەتی بەوەی کە هەموو مرۆڤ بەرەنگاری هەمان گرفتن. هەموو هاوبەشی هەمان پرس و هەستن. هەموو هاوئاوات و هاو سەرەنجامن، هەموو قارەمانی هەمان داستانی بوون و ژیانن. هەر شتی جوانە دەچێتە ناو شیعرەوە.. هەرگیز شوێنی ڕک و کین و جیاوازی و توندڕەوی و خۆپەرستیی ناچیتێ.. شاعیران جوانی و مرۆڤایەتی و خۆشەویستی و گەشبینی لە دڵ و دەروونندا دەڕوێنن و ڕووە گەشەکەی ژیان دەخەنەڕوو و چەمکی مرۆڤایەتی پتەو دەکەن و دەچەسپێنن و سنوورەکان تێکدەشکێنن، سارێژی زامەکان دەکەن.. شیعر بەلای منەوە گڕوگاڵی ژیانە.

***چۆن شیعری کوردیی دەبینیت؟**

ــ شیعر پلە و پایە و گرنگییەتییەکی تایبەتیی لە بوونی ئێمەی کورددا هەیە. زۆربەی هەرە زۆری شاعیرانمان (لە خانییەوە تا ئیستا) پێشمەرگەی وشەی پیرۆزن.. هەمیشە لە سەنگەرە پێشەوەکانی بەرەکانی خەبات و تێکۆشاندا هەڵگری ئاڵای ئازادی و سەربەستین و پارێزەری زمانی کوردین...

شیعری کوردی زمانی دەربڕینی عیشق وخۆشەویستیمانە بۆ خاکە شیرینەکەمان. چەکی بەهێزی تێکۆشانمانە دژی داگیرکەرانمان. زەنگی

کاروانی خەباتمانە لە پێناو ئازادی و سەربەخۆییمان. چقڵی چاوی دوژمنانمانە. چریکەی بەرەبەیانی ئازادیمانە.. دەنگ و هاواری چەوساوەکانە بە ڕووی زۆرداران و ڕەنجخۆران و خۆفرۆشان.
شیعری کوردی دەزگاییێک و پەیمانگاییێکە بۆ دەرچوواندنی عاشقانی کوردستان و خەباتکەران و تێکۆشەران. پارێزەری زمان و کەلتوور و مێژوو و مافی نەتەوایەتیمانە... چرای ڕۆشنکەرەوەی بیرمانە... تۆماری لاپەڕەکانی خەباتمانە.

***ڕات لە بارەی شیعری نوێوە؟**

ـ سەرهەڵدانی شیعری نوێ پەیوەندیی بە پەرەسەندنی باری ڕۆشنبیری و مێژووییەوە هەیە.. شیعری نوێ ژانرێکی گرنگە شوێنی خۆی هەیە لە بوار و مێژووی ئەدەبی جیهانی و گەلاندا.. بەڵام بەلای منەوە ناتوانێ و نابێ جێگای شیعری ئاسایی بگرێ و لەناوی با. ئەوەی بە شیعری نوێ لەقەڵەم دەدرێ، پەخشانە و بە شیعر موتوربە کراوە یا بە پێچەوانەوە. جیاوازیی نێوان شیعری نوێ و شیعری ئاسایی لەوەدایە شیعری نوێ تەنها یەک جار دەخوێنرێتەوە و زۆر کەم و بە زەحمەتی لەبەر دەکرێت کەچی شیعری ئاسایی بەردەوام دەخوێنرێتەوە و بە ئاسانی لەبەر دەکرێ و لە کۆڕ و گفتوگۆی ڕۆژانەدا هەمیشە ئامادەیە. ئیستاش شیعرەکانی خانی و جەزیری و جەواهیری و معلقات و متنبی و خەیام و شەکسپیر و شێللی و پۆشکین و فردەوسی و لامارتین و جەلالەددین ڕوومی و ... هەموو شاعیرە ڕەسەنەکانی جیهان بەردەوام وێردی سەر زارن و هەمیشە دەوترێن و دەوترێنەوە.. کەچی شیعرە ئازادەکانی سەیاب و نازک مەلائیکە و شێرکۆ بێکەس و ئەدۆنیس و.. بە دەگمەن دێنە سەرزار و باس کردن. من بە هەزاران دێر شیعری کوردی و عەرەبی و فارسی و ئینگلیزی و تورکیم لە بەرە بەڵام ناتوانم یەک

پارچە شیعری نوێ بە تەواوی لەبەر کەم ... کۆپلەی بچووک بچووک نەبێ کە وێنەی شیعریی ناسک دەگرێتە خۆ.. ئەویش بیر دەچێتەوە.

بەلای منەوە دەبێ شاعیر سەرەتا مەشق لەسەر شیعری ئاسایی بکات تا زاڵ بێ بەسەر یاساکانی شیعر ئنجا بێتە سەر شیعری نوێ.. شیعری نوێ زۆر کەسی کردۆتە شاعیر بێ ئەوەی بەهرەی ڕاستەقینەی شیعریان هەبێ. شایانی باسە ئیستا زۆر لە شاعیرانی ئەمبەر و ئەوبەری جیهان شان بە شان نووسینی شیعری نوێ، دەگەڕێنەوە سەر جۆری پێشووش.

***خۆت هیچ شیعری نوێت نووسیوە؟**

ـ بەڵێ دوو سێ پارچەم لە شیعری نوێ بڵاوبۆتەوە.

***دەتوانی نموونەییێکمان پێشکەش کەیت؟**

ـ ئەم شیعرەم کە بە ناونیشانی (دڵی سڕبووم) ە لە ساڵی ١٩٨٢ دا بڵاوکراوەتەوە.

لە بەر دەرگای...

بەهەشتی خۆشەویستی بووم

فریشتەی ئاواتی نێشتم

بە جێی هێشتم

بوونم تێکچوو

هەستم شێوا

زەردەخەنەم توایەوە

ڕێگەی بەرەو ناخم گیرا

ئیتر بۆ هیچ کچێکی تر

نەکرایەوە ...

....

ساڵەهای ساڵیش بەسەر چوو

خۆری لاویم خزی و کەوتە

دامێنی ئاسۆی ئاوابوون ...

بەفری تەمەن سەریی پۆشیم

لەو ساڵەهایەی بەسەرچوو

گەلێ جوانی زۆر لەو جوانتر

منیان خۆشویست

بەڵام هەرگیز ...

وشەییێکیان لە من نەبیست

دڵیان خۆشکات

لەو ساڵەهایەی بەسەرچوو

کاسەی گەنجی

هەرچییەکی تیابێ نۆشێم

بەڵام هەرگیز

یەکتریمان نەبینیوە

من و خۆشیم

....

زۆر لەمێژە..

تامی ئازاری دڵداریم.. نەچشتووە

زۆر لەمێژە

لەتاو دووریی خۆشەویستا

هیچ فرمێسکم نەڕشتووە

....

چەن حەزئەکەم
تووش بم.. تووشی دڵڕفێنێ
هەستی سڕبووم ببووژێنێ
لە چاوما
کانیی فرمێسک بتەقێنێ
ئازارم با و بمسووتێنێ
بۆی بگریم و نەمدوێنێ

***یەکەم بڵاوکەرەوەتان شیعر بوو لە ساڵی ١٩٦٥ دا.. کێ بوون ئەو شاعیرانەی شاری هەولێر کە لەو سەردەمەدا دەتناسین و هاوڕێت بوون؟**

ـ ئەو نووسەر و ڕۆشنبیر و شاعیرانەی ئەوسا هاوزەم بوون و پەیوەندیم لەگەڵیاندا هەبوو و بەردەوام یەکتریمان دەبینی سەعدوللا پەرۆش و عبدالله پەشێو و سامی شۆڕش و مەحمود زامدار و عبدالخالق سەرسام و نەوزاد یەحیا باجگر و عبدالله حداد و موخلیس یونس مستەفا و جەمیل ڕەنجبەر و ڕۆستەم باجەڵان و موحسین جوامێر و مەجید هێرش و زۆری تر کە ئیستا زۆریان جێ پەنجەیان لە بواری ئەدەب و ڕۆشنبیریدا دیارە و لە ڕیزی پێشەوەدان. هەروەها مدحت بێخەو و پیرباڵ مەحموود و مەلا مەسعوود بێ بەش و عبدالرزاق بیمار و جاهید و حەبیب عەلی میرانی و هی ترم دەدی بە زۆری لای مامۆستا گیوی موکریانی لە چاپخانەکەیدا.

***لەو کتێبەتاندا کە بەناونیشانی (کوردستان في ضمير الجواهری) یە و زانکۆی جیهان لە ساڵی ٢٠١٥ بڵاوی کردۆتەوە.. ئاماری کۆی شیعرەکانی جەواهیری ئەنجام دەدەن.. بۆچی ئەم جۆرە لێکۆڵینەوەیەتان لەبارەی شاعیرەکانی خۆمان پێشکەش نەکرد.**

ـ وەک ڕەخنەگرە عەرەبەکان لە بارەی ئەم کتێبەوە دەڵێن، ئەم باسەی من ئاسۆیێکی نوێی لە بواری لێکۆڵینەوەی ئەدەبی عەرەبی کردۆتەوە..

ئەنجامدانی ئەم جۆرە کارە بۆ شاعیرێکی وەک جەواهری ئاسان نییە چونکە شیعرەکانی یەکجار زۆرن و دەستنیشان کردنی بەحرەکانیان یەکجار زەحمەتە... ئێمە شاعیری وا بەرهەم یەکجارزۆرمان نییە و دەست نیشان کردنی کێشی شیعری کوردی کارێکی زەحمەت و دژوار نییە.. هەر شاعیرێکی کورد بەدەستەوە بگریت بە دەپانزە ڕۆژ کارێکی وای بۆ ئەنجام دەدرێت.. من دەمێکە کار لەسەر پرۆژەییێکی وا لە بارەی شاعیرە کوردەکان دەکەم و هی دەیان شاعیرم ئامادە کردووە.. تەواوی کەم بڵاوی دەکەمەوە.. هیوادارم نووسەر و ئەدەبدۆستە گەنجەکانیشمان ئەم ئەرکە بخەنە سەر شان و ئەمجۆرە کارانە ئەنجام بدەن.

من (جەواهیری) بە شاعیری خۆمان لە قەڵەم دەدەم.. کورد هەتا هەتایێ قەرزاری جەواهیرییە.. هیچ شاعیرێکی کورد نەیتوانیوە بەقەد جەواهیری و بە هێزی جەواهیری باسی کوردستان و تێکۆشانی گەلی کورد بکات و دەنگ و هاواری کورد بگەیێنێتە هەموو جیهان... جەواهیری سەفیری کوردستانە لە هەموو وڵاتانی جیهان... بۆیە هەرچییەکی بۆ بکەین هەر کەمە.

***هەندێ لە ڕەخنەگران گۆران و هەردی دەکەنە هاوسەنگ.. لە کاتێکا هەردی شیعری یەکجار کەمی هەیە و گۆران زۆر.. چۆن ئەمە هەڵدەسەنگێنیت؟**

- زۆری و کەمیی شیعر پێوانە نییە بۆ شاعیرییەتی شاعیر.. هەر شاعیرێک بەدەستەوە بگریت دەبینی کە بە ژمارەیێکی کەم لە شیعرەکانی ناسراوە و ئەو ئاست و پلەیەی پێ بەخشراوە.. بۆ نموونە پیرەمیرد بەرهەمدارێکی بە پیت بوو و کۆی شیعرەکانی چەن دیوانێک پێک دەهێنن کەچی زۆربەی هەرە زۆری خەڵکەکە و تەنانەت ڕۆشنبیرەکەش، تەنها ئاگاداری سێچوار پارچە لە شیعرەکانین، بە تایبەتی سروودی (نەورۆز)ـەکەی و (سبەینێ بوو لەخەو هەڵسام ڕوانیم بەفرە باریوە) و (ئەستێرە بەرزەکان)... دڵدار

که دیوانێکی تەواوی هەیە هەر بە (ئەی رەقیب)ـەکەی ناسراوە.. هەمان شت بەگوێرەی گۆران و هێمن و هەر شاعیرێکی تر هەر چەند شیعرێکیان بەرچاوە. ئەحمەد هەردی کە هەموو شیعرەکانی ناگەنە (٢٠٠) دێر.. کەچی گۆران بە هەزاران دێری نووسیوە و هەر ژمارەیێکی کەمی شیعرەکانی بەرچاوە وەک (گوڵی خوێناوی) و (بووکێکی ناکام) و هیتر... گەر بهاتایە (هەردی) بەقەد گۆران شیعری هەبایە هەر بەوەندە دەناسرا کە ئیستا پێیان ناسراوە. هەر وەک وتم زۆری و کەمی پێوانە نییە بۆ شاعیرییەتی شاعیر. لە ئەدەبی گەلاندا شاعیر هەیە بە یەک پارچە شیعر گەیشتۆتە لووتکە، کە لە ئەدەبی عەرەبیدا بە (شاعر الواحده) ناو دەبرێن. وەک (المنخل اليشكری و دولقه بن العبد المنبجي و ابوالحسن علی بن زريق البغدادی) و زۆری تر.. ئەمانە بە یەک پارچە شیعر گەیشتوونەتە لووتکە و چوونەتە ناو مێژووی ئەدەبی عەرەبییەوە..

من هەرگیز گۆران و هەردی بە هاوسەنگ دانانێم.. هەردی شاعیرێکی یەکجار بەرزە بەڵام بە قوتابیی گۆران دەشێ. گۆران دامەزرێنەری ڕێبازی شیعری نوێی کوردییە، ڕۆڵی سەرەکیی هەیە لە نوێکردنەوەی شیعری کوردی لە مێژووی ئەدەبی کوردیدا. هیچ نوێکردنەوییێک لە هەردیدا بەدی ناکرێت و زۆربەی شیعرەکانی هەردی لەسەر کێشی عەرووزیی عەرەبین. وەستایەتییەکەی لەوەدایە کە لەناو ئەو قاڵبە وشکانەی عەرووزیی عەرەبی شیعرە ڕۆمانتییەکانی بەوپەڕی ناسکییەوە دادەڕێژێت و دەردەبڕێت. هەردی شاعیری فرمێسک و ڕەشبینییە لە ناو قاوغی بێ ئومێدیی خۆیدا دەتلێتەوە و خاوەن پرس نییە. وەک بزانم هیچ شیعرێکی نیشتمانیی ئەوتۆی نیە و هیچ شیعرێکی نییە پەیوەندیی بە پرس و بیری مرۆڤایەتییەوە بێ.. بە پێچەوانەی گۆران کە شاعیرێکی شۆڕشگێری بیرمەندی مرۆڤایەتیی گەشبینی ئامانجداری بەگژاچووە.. ئەوەی مایەی سەرنجیشە هەردی سێ

پارچە شیعری هەیە کە هەر یەکەی بە دوو قۆناغ تەواو کردووە، ماوەی نێوان قۆناغەکان دەگاتە چل ساڵ. شیعر دەربڕینی هەستێکی ئانییە، دەنگدانەوەی ئەو ساتە تایبەتییەیە تێیدا نووسراوە. جێی ئەو ماوەیە دوور و درێژەی تێدا نابێتەوە..

***زۆر گەنج بێ ئەوەی هیچ بەهرەی شاعیرییان هەبێ شیعر دەنووسن و بڵاودەکەنەوە.. ڕات چییە لەبارەی ئەمانەوە؟**

ـ بەلای منەوە ئەمە شتێکی یەکجار باش و تەندروستە.. ئەبێ وابێ و هەر واش بووە. ئەمە دیاردەیێکی سروشتییە. هەموو کەس و گەنجێ ئەبێ هەوڵ بدات شیعر بنووسێ و خۆی تاقیکاتەوە.. ئەگینا چۆن ئەگەر بەهرەی شاعیریی تێدابێ پێی دەزانێ؟.. بەم دیاردەیەیە شاعیر خۆی دەدۆزێتەوە. لەو هەزارەهایەی کە لە هەر سەردەم و نەوەیێکدا هەوڵ دەدەن شیعر بنووسن دەپانزەیێکیان دەمیننەوە و دەبن بە لووتکە و پلەی دووەم و سێیەم و... ئەوانیتر دەڕەوێنەوە و دەتوێنەوە. شێخ ڕەزا دەڵێ (چونکە شاعیر زۆر بووە لەم عەسرەدا... بۆتە حەشری نێرەکەر لەم حوجرەدا) کوان ئەو هەموو نێرەکەرانەی سەردەمی شێخ ڕەزا کە باسیان دەکات؟.. ناوی چەندیان لێ ماوە و کێن؟. لە وڵاتە پێشکەوتووەکاندا، هەر لە قۆناغی سەرەتاییەوە مامۆستاکان قوتابییان فێرە نووسین دەکەن داوایان لێ دەکەن شیعر و چیرۆک بنووسن و هەستی خۆیان بە نووسین و شیعر دەربڕن بە تایبەتی لە بۆنەکاندا، وەک (ڕۆژی ڤەلەنتاین) و(یادی ڕۆژبوونیان) بۆ دۆزینەوەی بەهرەدارەکان. لای ئێمە گەر مێرمناڵێک شیعرێ بنووسێ گاڵتەی پێ دەکەن بەهرەداریش بێ دەمکوتی دەکەن..

من داوا لە هەموو گەنجێ دەکەم هەوڵ بدات شعر و خورپە و چیرۆک بنووسێ و خۆی تاقیکاتەوە... بەڵکوو ئەم بەهرەیەی تیا بێ؟ ئەمە نەک

هەر بۆ شیعر بەڵکوو بۆ هەموو بوارەکانی تریش. کەسیش لە هیچ بوارێکا لە لووتکەوە دەسپێناکات... بە داخەوە ئێمە میللەتێکی بەهرەکوژین.

***شیعرەکانت هەموو لەبارەی جوانی و خۆشەویستی و سرووشتەوەیە.. شیعری سیاسیت نییە؟**

- زۆربەی شیعرەکانم دەربڕینی جوانیی کوردستان و خۆشەویستیمە بۆی بەلای منەوە ئەمەش جۆرێکە لە شیعری سیاسی. لە سەردەمی ڕژێمی گۆڕبەگۆڕدا ئەوەی شیعرێکی سیاسیی دژی ڕژێم دانابا بە خاووخێزانەوە بنبڕ دەکرا... بۆیە شاعیرەکانمان بە زارەکی و دەستنووس بە ناوی نهێنییەوە شیعرەکانیان بڵاودەکردەوە.. هەندێکیش لە شاعیرەکانمان بەناوی فەلەستین و تێکۆشانی گەلی فەلەستین، کە وەک هێما بۆ کورد و کوردستان بەکاریان دەهێنا، شیعریان دادەنا و لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکانی بەغدادا بڵاویان دەکردنەوە. زەلامەکانی ڕژێم هەستیان بەمە دەکرد و پێیان دەزانی و دەیانگوت **(عبالهم ما نفتهم.. قصدهم من فلسطين هو كردستان؟)** واتا (وا دەزانن ئێمە ئێناگەین کە مەبەستیان لە فەلەستین کوردستانە)..

من ئەوسا شیعری سیاسیم دادەنا.. هەندێ دانەم لێ بە دەستی چەپ بە خواروخێچی دەنووسییەوە و بۆ هاوڕێیە نزیکەکانم دەخوێندەوە (وەک عبدالرزاق بیمار و ممتاز حەیدەری و د. کەمال مەزهەر و.. زۆری تر). دانەییێکم دەدا بە مامۆستا ممتاز حەیدەری بۆ پاراستنی لە ئیرشیفەکەیدا... یێکێ لەو شیعرانە لە بارەی ئەو (ندوە) یەوە بوو کە لە (١٢/٣/١٩٨٨) لەهەولێر دژی شوڕشی کورد لە لایەن ڕژێمەوە سازدرا. ژمارەییێکی زۆر ڕۆشنبیری کورد بانگهێش و ڕاپێچ کرابوون. من یێکێ بووم لەوانەی داواکرابووم بچم.. خۆم شاردەوە و نەچووم.. لێپێچینەوە و هەڕەشەییێکی زۆرم لەسەر لێ کرا و هاوڕێیان ئاگادارن.. لەو نەدوەیەدا خوالێخۆش بوو

شەهید (شاکر فەتاح) ڕاشکاوانە وتی (ئەم جۆرە جموجۆڵانەی دژی شۆڕشی کورد بێ ئەنجامە.. کار لەکار ترازاوە.. بۆ چارەسەرکردنی ئەمە، ئێمە کۆ مەکەنەوە.. بڕۆن لەگەڵ سەرکردەکانی شۆڕش دانیشن... خەڵکەکە نەفرەتمان لێ دەکەن لەگەڵتاندا دانیشتووین.. هتد).. ئەنجامەکەی ئەوە بوو شاکر فەتاح گیرا و لەناوبرا.. بەم بۆنەیەوە من ئەم چەن دێرەم نووسی:

لە نەدوەکەی شاری هەولێر

شاکر فەتتاح خۆی کرد بە شێر

دلێرانە دەرییبڕی

جاشی بۆگەن.. سەگی دڕی

مایەی سەرشۆڕیی میللەتی

نیشانەی نزمی و زیللەتی

(کەڵە جاشی) نەخوێندەوار

سوور هەڵگەڕا.. وەک گورگی هار

ئەمینەکان هەموو تۆقین

گوێیان وەک کەر کەوتە لەقین

تێگەیشتن کەمیان ماوە

گەورەکەیان خەیاڵ خاوە

گەر ملیۆن سەریش هەڵپاچێ

ئەم کوردە هەرگیز تیا ناچێ

شایانی باسە کە زەلامەکانی ڕژێم چوونە لای شاکر فەتاح لە بەندیخانە و داوایان لێ کرد لە قسەکانی پاشگەز بێتەوە تا لێی ببوورن.. دلێرانە وتی.. (پاشگەز نابمەوە.. با ئەوەندە پیاو بن بەم تەمەنەم بمکوژن).

ئەو سیخوڕ و بەعسییە دۆڵەنگێوە کوردانەی بەغداد کە لە دامودەزگا ئەمنییەکاندا کاریان دەکرد و بۆ ڕژێم هەڵدەپەڕین و چاودێریی کوردەکانیان دەکرد وڕاپۆڕتیان لە سەر دەنووسین، هەمووش ناسراو و زانراون کێن.. هەر کە سەدام ڕووخا یەکسەر ئاڵا و پەڕۆی زەرد و سەوزیان هەڵکرد و هەڵواسی و کردیان بە چەپڵەو شایی و وایان ڕادەگەیان کە هێللاری (خەتمائیلی) حیزبە کوردیەکان بوون لەناو حیزبی بەعسدا.. ئەمەم لە (٢٠٠٣/٥/١٢)دا کرد بە شیعرێ بە ناونیشانی (گێرگۆڕ) ـەوە و لە ڕۆژنامەی (بەدرخان)دا بڵاوکرایەوە. ئەمە یەکەم شیعری سیاسیی کوردییە دوای ڕووخانی سەدام:

تا دوا سەمموون.. تا ئێسقانی بەعسی بوو
ڕاپۆڕتی لەسەر خوشکیشی نووسیبوو
ڕەشاش لە دەسیا بە جلی زەیتوونی
فیدای سەدام بوو بە دڵ و دەروونی
خۆی کورد و بۆ ئەم کوردکوژە دڵسۆز بوو
بە ڕادەیێ ئەنفالی لا پیرۆز بوو
سەر و سامان.. هەرچییەکی کە هەیبوو
بەساقەی ساتێکی کاکە عودەی بوو
وای ئەزانی ئیتر هەتا هەتایێ
بۆی ئەمینێ.. خواش دەرەقەتی نایێ
سەدام بەزی.. ئەو یەکسەر گێڕی گۆڕی
وتی.. ئۆخەی ... هەزار لەعنەت لە گۆڕی
ئەم خوێڕییە.. بوونگەنیوە.. دەبەنگە
لێمان بوو بە خەتمایل و پێشمەرگە
هەر وەک بڵێی نە بای دیبێ نە باران
کەوتۆتەوە فشەفش وەکو جاران

زۆربەی زۆری شیعرەکانم لەبارەی عیشق و خۆشەویستیمە بۆ کوردستان و جوانییەکەی..

***چ پارچە شیعرێکی خۆت کەلەهەموو شیعرەکانت زیاترت خۆش دەوێت؟**

ـ هەموویان وەک جگەرگۆشەمن.. ئەم دوو دێر شیعرەم کە لە کۆتایی بەهاری ساڵی ١٩٨٠دا دامناوە.. ڕۆژ نییە نەیەتە بیرم و بۆخۆمی نەخوێنمەوە. تیایاندا دەڵێم:

کاروانی گوڵ وا خەریکە بار ئەکا

گیانم خۆزگە بە بەهاری پار ئەکا

کە هەموو ڕۆژ گوڵێکت بۆ ئەهێنام

ئیستاش نەک گوڵ.. هەر خۆشت نایێیتە لام

***دیارە بەستراوە بە یادیگارییەکی سەردەمی گەنجیت.**

ـ لەوانەیە

***ئەی چ شیعرێکی شاعیرێکی ترت زۆر دێتە بیر؟**

ـ یەکجار زۆرن بەڵام ئەم چەند دێرەی هێمن زوو زووە دێتەوە بیرم:

بەهار بوو فەسلی زستانم ئەگەر یارم لەگەڵ بایە

درۆیە گەر وتوویانە بە خونچێکی بەهار نایە

بەڕیشی بۆزەوە سوجدەی دەبەم من بۆ جەماڵی تۆ

ئەدی بۆچی دەیانگوت، دار کە پیر بوو تازە دانایە

***گەر داواتان لێ بکەم پارچە شیعرێکت پێشکەش بە خوێنەرانی ئەم دیمانەیە بکەیت.. کام لە شیعرەکانت هەڵدەبژێریت؟**

- بە من بێ هەموو شیعرەکانم لێرە پێشکەش بکەم.. بەم دەمە ئەم پارچە شیعرەم هاتە بیر کە بە ناوی (خەم و ترس)ـەوەیە. سیماکانی تەسەووفی پێوە دیارە.

بێ تامی کرد... بوو بە چی هەر نەبڕایەوە

ئەم دڵەی من ئاسنیش با ئەتوایەوە

لەتاو تۆیە هەرگیزاوگیز داناکەسێ

دابین نابێ.. بە هیچ شتێ بە هیچ کەسێ

ئاگادارنیت سەردەمێکە بۆت وەک شێتم

لە هەرکوێ بم... لێت ئەگەڕێم چاوەڕێتم

خەم و تاڵیت لوتکەی خۆشی و شیرینیمە

هەنسکی هەناسەساردیم... گۆرانیمە

گڕی سۆزت دڵی تاری ڕووناک کردووم

هۆشی چنراو بە مەراقی بێ باک کردووم

ئاواتێکی و ئەترسم ڕۆژێ بتگەمێ

لە ئاسمانی ساماڵتا ببمە تەمێ

❊شیعرێکی تر..

ـ ئەم چوارینانەم کە بە ناوی (لە چرۆکانی دارستانی دڵم)ـە پێشکەش دەکەم:

لەگەڵمای و بیرت ئەکەم

لە دڵتام و بۆت ئەسووتێم

بەقەد مەنگیی سەرنجەکەت

لێت دڵنیام و ئەترسێم

❊❊❊❊

پشکۆی سۆزی کوورەی دڵم

کەوتۆتە بەر بای باوەشێن

کێوەکانی خەمم یەک یەک

ئەهەژێن و هەڵئەوەشێن

ئاگرێکەو تێم بەربووە
خۆشە بەقەد ئازارەکەی
لافاوێکەو ڕامئەماڵێ
شەپۆلە شێت و هارەکەی
****
ماسییەکی ناو دەریام و
عەودالی چۆڕە ئاوێکم
لەناو سەد داوی ورد دام و
خەریکی داو و ڕاوێکم
*****
بەقەد دووریت نزیکم لێت
بەقەد نزیکیت دووری لێم
سێبەری تۆم لێت ڕائەکەم
لێم ڕائەکەیت کە لە دووت دێم
****
من بارانم...(تۆ) ی هەور بووم
ئەبمەوە تۆ... ئەبیەوە من
نازانین کاممان کاممانین
من لە تۆ ون تۆ لە من ون
****
من تاریکیم... تۆ ڕووناکییت
من شەوم و تۆ مانگمی
مەزنیت بە سایەی منە
کە لە ڕۆژا هەڵدێی گومی

من دەریام و تۆ ڕۆخمی
من بە تۆ هەم... تۆ بە من هەی
ببی ئەبم.. نەبم نابی
خۆت نامینێی لە ناوم بەی
****
من درەختم تۆ ڕەگمی
تۆی سەرچاوەی بوون و سەوزیم
کەچی منم دیار، تۆ گومی
تۆی لە نزمی و.. من لە بەرزیم
****
تۆ ڕەشەبای من پووشێکم
بۆ کوێت بوێ بۆ وێم ئەبەی
نە من لە تۆ دەرباز ئەبم
نە تۆ ئەتوانی بەرمدەی

***دوای ئەم هەموو ئەزموونە دوور و درێژە.. چۆن لە ژیان گەیشتیت؟**

ـ زستانی ساڵی ٢٠١٣ بوو، ڕۆژێکیان لەسەر لێواری شادۆڵی خەرەنددا وەستابووم.. سەرسام و ئەبڵەقی ئەو جوانی و مەزنی و نهێنییە بووم.. لە پڕ بەرچاوم تاریک بوو... لەپڕ هەستم بە نەمان کرد.. کشامە دواوە و لەسەر بەردێکدا دانیشتم و ئەم چەن دێرەم بۆ هات... تێیدا تا ڕادەیێک وەڵامی ئەم پرسیارەتان دەداتەوە، کە دەڵێم:

لەسەر لێواری خەرەندی نەمان وەستاوم
ئیستاکەنا ئیستا لە پڕ ئەنووقێ چاوم
لەخەزانی تەمەن دام و چیی وام نەماوە
لە سەرسامی و بێ ئومێدی و کەسەر بەولاوە

کەل و پەلی خۆم تێک ئەنێم.. تەواوبوو گەشتم
بە ژیانێکدا وڕی کردم.. تێی نەگەیشتم
لە ڕۆشنایی بوونی لێڵدا تارماییێک بوو
لە تاریکستانی نەبووندا برووسکەییێک بوو
گڕێ بوو لەپڕ دامرکا.. گوڵێ بوو وەری
چی بوو ئەمە وا سەیر هات و وا زوو تێپەڕی!؟

لەو کاتەدا د. دیار عەلی کەمال لەگەڵمدا بوو.. ئەو کاغەز و قەلەمەی شیعرەکەم پێ نووسی لەمم وەرگرت.یەکەم کەس بوو ئەم شیعرەی بیست.

*** گەشبینیت یا ڕەشبینیت؟**

ــ لە شیعرێکمدا کە بە ناونیشانی (چەن تابلۆییێکی داستانی چلەی ژیانم) دایـە، نامەیێکە بۆ منالّیم باسی تالّی و ناخۆشیی ژیانم دەکەم و بەم دێرە دەسپێدەکەم:

ئەی منالّیم.. ئەی بەهەشتە زەوتکراوەکەم
ئیستاش بە کوڵ بۆت ئەگریم و شینت بۆ ئەکەم

شیعرەکە نەختێ درێژە.. چەند دێرێکی لێ هەڵدەبژێرم:

ئەی منالّیم.. ئەی دۆزەخی هەناسە ساردیم
تۆ بەهەشت بووی لەچاو ئەوەی لەدوای تۆدا دیم
ڕۆژەکانم هەموو خۆزگەن بە ڕۆژانی تۆ
بە شەوانی پڕ هەژان و ڕووگرژانی تۆ
ئیستاش ئا بەم هەستەی وشکم.. بەم دڵەی پیرم
ناخی ناخم ڕائەچەنێ کە دێیتە بیرم

تا لە دوا دێرەکانیدا دەلێم:

لەگەڵ ئەوەی ژیانم هەمووی تالّی و ترشی بوو
بە گەشبینی و زەردەخەنە ڕووی خۆم پۆشیبوو

ژەهراوم پێشکەش بکرابا، ئەمکرد بە شەکراو
گریانم کردە گۆرانی، فرمێسک بە گوڵاو
ئاسۆی تارم بە ئەستێرەی گەش گەش جنیبوو
لەو شوێنە خۆم ئەدۆزیەوە لووتکەی ونی بوو

واتا سەرەڕای کارەساتاویی ژیانم.. پێدەچێت مرۆڤێکی گەشبین بم.

***ئەم شیعرەت بڵاو کردۆتەوە؟**

ـ بەڵێ ئەمەو هەموو ئەو شیعرانەی بۆم خوێندیتەوە هەموو لە گۆڤار و ڕۆژنامەکاندا بڵاوبوونەتەوە. بەڕێز (بەدران ئەحمەد حەبیب) داوای لێ کردم کۆیان کەمەوە و وەک کتێب لە دەزگای ئاراس بە چاپی بگەیێنێ. وابوو بەشێکیان لە ساڵی (٢٠٠٧)دا بە ناونیشانی (سەیرانێکی شیعرستان)ـەوە بڵاوکرایەوە.

***پێناسینت بۆ بەختەوەری.**

ـ بەختەوەری بەو چەمکەی ئێمە لێی دەگەین هەرگیز بوونی نییە. (ڤۆلتێر) کە فەیلەسووفێکی فەرەنسییە دەڵێ (ئێمە هەرگیز ناژین، هەمیشە بە ئاواتەوەین بژین).. مرۆڤ هەر بە سروشت بوونەوەرێکی تلاوەیە (شەقی) یە لە هەر بارێک و پلە و پایەیێکدا بێت هەرگیز لە گەڵ واقیع و خودی خۆی ناگونجێ. هەرگیز ئۆقرە ناگرێ، دابین نابێ، داناسەکێ. لە ترس و سامناکییەکی بەردەوامدایە. برسی نییە لە برسێتی دەترسێ... نەخۆش نییە لە نەخۆشی دەترسێ... هەیەتی لە نەبوونی دەترسێت... ئازووقەی دە ساڵەی داگرتبێ بیر لە هی کوڕەزاکانی دەکاتەوە... ئەم سروشتەی وای کردووە هەمیشە بتلێتەوە. گەر لە ڕوانگەیێکی ترەوە سەیری ئەم لایەنەی هەست و ژیانی مرۆڤ بکەین.. پێدەچێ مرۆڤ بە شێوەیێکی گشتی تا ڕادەیێک بەختەوەرە بێ بەڵام تا بەسەر نەچێ دەرکی پێ ناکات. بۆیە هەمیشە ڕابردووە تاڵەکەی خۆش بووە و خۆزگەی بۆ دەخوازێ (ئەم

ئیستایەمان) کە تاڵە ببێتە ڕابردوو (خۆش) دەبێ. بە پێی ئەم هاوکێشە فەلسەفییە، مرۆڤ هەمیشە لە خۆشیدایە و پێی نازانێ و دەرکی پێ ناکات... بیرەوەریی ڕۆژە سەختەکان هەمیشە خۆشن و خۆزگەیان بۆ دەخوازین. پێناسەیێکی بەختەوەری دەڵێ (بەختەوەری پشوویێکی کورتە لەسەر ڕێگای ئەشکەنجەی بێکۆتاییدا)... بۆچوون و بیرکردنەوەی تاکەکەسی و باری دەروونی و ڕۆشنبیری و بارودۆخ هەموو ڕۆڵیان هەیە لە بۆچوون و هەستکردن. کەس تا کەسیش وەستاوە.

بەلای هەندێ لە فەیلەسووفانەوە کلیلی بەختەوەری لەوەدایە مرۆڤ خۆی لە ڕابردوو و داهاتوو ئازاد کات و بیریان لێ نەکاتەوە.. هەر وەک خەیام لەم چوارینەیدا ئامۆژگاریمان دەکات:

از دی که گوزشت هیچ از او یاد مکن

فردا که نیامدست فریاد مکن

بر آمده و نامده بنیاد مکن.

حالی خوش باش و عمر بر باد مکن

***لەو بڕوایە دان کە مرۆڤ دەتوانێ خۆی لە ڕابردوو و داهاتوو رزگار بکات؟**

ـ ئاسان نییە.. لەوانەیە بتوانێ.. ئەویش بۆ ساتێکی کەم.

*** ئایا تۆ مرۆڤێکی بەختەوەریت؟ خۆشی و ناخۆشی لە چیدا دەبینیت؟**

ـ من خۆم بە بەختەوەر دەزانم چونکە بە دیمانەیێکی فەلسەفی بیر لە ژیان و بووندا دەکەمەوە. هۆی بەختەوەریم ئەوەیە، ژیان بەلامەوە هیچە و گرنگ نییە و هەرگیز بیر لە هیچ بەرژەوەندییەک بۆخۆم ناکەمەوە، هەرگیز بیر لە هەبوون و نەبوون ناکەمەوە.. خۆشی و ناخۆشیی خۆم لە خۆشی و ناخۆشیی خەڵکا دەبینم. لەم بارەیەوە لە شیعرێکمدا دەڵێم:.

دڵخۆشێکم دیبا دڵم لەو خۆشتر ئەبوو

لەگەڵ گریاوان گریانم بە جۆشتر ئەبوو

شاعیری سەدەی دەیەمی فارسی گەنجوری ڕوودەکی دەڵێ:

به روزی نیک کسان گفت غم مخور زینهار

بسا کسا که به روزی تو ارزومندست

واتا هەرگیز خەم مەخۆ و چاوت لەڕۆژی کەس نەبێ

زۆرکەس بەو ئاواتەیە بگات بە ڕۆژی تۆ.

واتا ژیان چەند تاڵ بێ تاڵتر هەیە.

***لەگەڵ کەس هیچ ناخۆشیت نەبووە؟**

- تاکە شتێ لە ژیانما کە دڵم پێ خۆشە ئەوەیە لەکەس نەرەنجاوم دڵم لەکەس نەشکاوە تەنانەت لەوانەی کە دژایەتییان لەگەڵ دەکردم من هەمیشە بە پێکەنین و قسەی خۆش و دڵدانەوە بەرەوڕوویان دەبوومەوە لەمبارەیەوە لە دێڕە شیعرێکمدا دەڵێم: **(ئەوەی بەرقی تێ گرتابام گوڵم تێ دەگرت)**

***ئەو پەند و قسە نەستەقانەی کاریان تێ کردوویت.؟**

ـ لە کەلەپووری هەموو میللەتانی سەر ڕووی زەمین بە سەدان پەند و وتەی نەستەقی مەزن هەن هەموو ئەنجامی ئەزموونی مێژوویین .. هەموو وانەن مرۆڤ بە ژیان دەناسێنن و فێری ژیانی دەکەن و شوێنی ڕاستەقینەی لەم بوون و ژیانەدا دەسنیشان دەکەن. من ئەم سێ وتەو پەندە بەلامەوە لووتکەن زۆر بیریان لێ دەکەمەوە و خۆزگە هەموو کەس لێیان ڕادەما. لەو بڕوایەدام گەر پێڕەو بکرێن ژیان ئاسودە دەبێت و کێشەی نێوان مرۆڤ کول دەبێت و نامینێ.

١ ـ (ژیان یەکجار کورتە هەرگیز ئەوە ناهێنێ ڕکت لە هیچ کەسێک بێتەوە هەرچییەکی بێ هۆیەکەی). بەمە ڕک و کین و دەغەز و دوژمنایەتی نامینێ.

٢ ـ ئەم وتەیەی فەیلەسوفی گەورەی سەدەی بیستەم بیرنارد ڕەسەڵ کە دەڵێ: (**هەرگیز لە پێناو بیر و باوەڕم ، خۆم بە کوشت نادەم .. چونکە لەوانەیە لە هەڵەدا بم**). واتا هەرگیز نابێ تەنها هەر خۆت بە ڕاست تێبگەیت خەڵکی تر بە هەڵە.. ئەبێ قبووڵی بەرانبەرت بکەیت و بەقەد هی خۆت ڕیزی بیروباوەڕی تر بگریت.

٣ ـ دوو دێری ئیمامی شافعی هەیە کاتی خۆی بەم جۆرە کردوومەتە کوردی:

هەرچەن ڕۆژگار ڕووی گرژکات .. دەرکی ئەکەم چەند پڕ سووچم
هەرچەن زیاتر لە خۆم بگەم ... ..زیاتر تێئەگەم چەند پووچم

واتا هەر چەند زیاتر بزانیت و فێر بیت زیاتر بۆت دەردەکەوێ چەن نەزانی. بۆیە نابێ هەرگیز خۆت لە کەس بە زاناتر بزانیت.

***ڕۆڵی سەرەکیتان هەبووە لە دامەزراندنی بەشی خوێندنی باڵای زمان و ئەدەبی کوردی. سەرەتاکان چۆن بوو؟**

ـ لە ساڵی (١٩٨٢ ەوە تا ساڵی ١٩٩٨) سەرۆکایەتیی بەشی کوردیی زانکۆی بەغدادم پێ سپێررا. لە ساڵی ١٩٩٢ دا پلەی پرۆفیسۆریم دەسگیر کرد. یەکەم کورد بووم ئەم پلەیە لە زمانی کوردی و زمانەوانیدا وەرگرێ... یەکسەر دەستم کرد بە هەوڵدان بۆ دامەزراندنی بەشی خوێندنی باڵای (دکتۆرا و ماجستێر) لە زمان و ئەدەبی کوردیدا و توانیم دەسگیری کەم. لەبەر کەمی و نەبوونی مامۆستا لە بەشەکەدا توانیم ڕەزامەندی دەسگیر کەم مامۆستایان (نوری عەلی ئەمین و عەبدەلڕەزاق بیمار) بەشداری بکەن بە وانە وتنەوە و موناقەشەکردنی قوتابییانی خوێندنی باڵا.. ئەمە داننانێکی فەرمی بوو بە پایە و پلەبەرزیی ئەکادیمیی ئەم دوو زانایەمان. خوێندنی باڵا

له بەشەکەدا بەردەوام بوو تا ساڵی ٢٠٠٥.لەو ماوەیەدا ژمارەیێکی زۆر دکتۆر و ماجستێری زمان و ئەدەبی کوردیمان دەرچوواند.

له دوای ڕاپەڕین، کوردستان له عیراق دابڕا... له ساڵی ١٩٩٤ د. ئازاد نەقشبەندی که ڕاگری کولێجی ئاداب بوو نامەیێکی بۆ ناردم داوای کرد یارمەتییان بدەم له دامەزراندنی خوێندنی باڵا له بەشی کوردی و ئینگلیزیدا.. چونکه ئەوسا هەر من پرۆفیسۆری زمانەوانی بووم. منیش سەرەڕای باری نالەبار و ترس و بێ ئامانی ئەوسا وتم (ئەمە ئەو ڕۆژەیە که ئاواتمان بوو.. چۆن دەڵێم نا؟).. هاتوچۆکردن زۆر زەحمەت و ترسناک بوو.. هاوکاری لەگەڵ زانکۆی سەلاحەددین و دام و دەزگا زانستیەکانی کوردستان قەدەغە بوو.. سەرەڕای ئەمە گوێم نەدایێ و هاتمە هەولێر و لەگەڵ پرۆفیسۆر د. ئازاد نەقشبەندی بەشەکەمان دامەزراند و بەرنامەکانمان دانا و دەستم کرد به دەرسدانەوە. زۆربەی دەرسەکانم دەوتەوە.. هەر دوو حەفتە جارێ به نهێنی دەهاتم. ئێوارەی چوارشەممان دوای ئەوەی دەوامی بەغدام تەواو دەبوو بەرێ دەکەوتم شەو درەنگ دەگەیشتمە هەولێر.. پێنجشەممە، که له بەغداد ئۆفم هەبوو، دەرسەکانم دەوتەوە و هەینی دەگەڕامەوە. زۆر جاریش هەینییانیش بەیانییەکەی قوتابییەکانم دەبینی و ئێوارەکەی دەگەڕامەوە بەغداد. ئەوساکه ڕۆژانی شەممە پشوو نەبوو.

که کۆرسەکان تەواو بوون، من بووم بەسەرپەرشتی هەموویان له هەردوو بەشەکەدا. هەمان شت به گوێرەی زانکۆی سلێمانی، هەر دوو حەفتە جارێ دەچووم. واتا حەفتەیێ دەچوومە هەولێر حەفتەکەی تر بۆ سلێمانی.

من به دزی و بەناوی نهێنیەوە دەهاتمە هەولێر و سلێمانی بۆ وانه وتنەوە له زانکۆکانیدا.. یەکێ له مامۆستاکانی بەغداد که (هەو) بوو پێی زانی.. کەوتە ڕاپۆرت نووسین له سەرم.. له سەر ڕاپۆرتەکانی بەردەوام له بەغداد لێپێچیوەنەیان لەگەڵمدا دەکرد و هەڕەشەی ئەوەیان لێ دەکردم ئیتر نەچمە

زانکۆکانی کوردستان. له سه‌ر ئه‌مه تووشی گه‌لێ گێچه‌ڵ و ده‌رده‌سه‌ری بووم. جارێکیان گه‌یشتمه لێواری مردن.

که سه‌ddام ڕووخا ئه‌و براده‌ره له‌ترسانا خۆی نه‌قلی یه‌کێ له زانکۆکانی کوردستان کرد و قبووڵ کرا و پاشان پۆستێکی به‌رزیشی درایێ له‌و زانکۆیه‌دا که من به دزی ده‌چووم ده‌رسی تیا بڵێمه‌وه و ئه‌و له‌سه‌ر ئه‌مه ڕاپۆرتی بۆ به‌غداد له‌سه‌ر ده‌نووسیم، که‌چی ئه‌و زانکۆیه پێشوازیی ئه‌وی کرد و منی ڕه‌تکرده‌وه. داوای گواستنه‌وه‌م کرد بۆی ڕه‌زامه‌ند نه‌بوون.

***کێ بوون ئه‌و خوێندکارانه‌ی یه‌که‌م ده‌وره‌ی دکتۆرا له زانکۆی سه‌لاحه‌ددین که سه‌رپه‌رشتییت کردن؟**

ـ ئه‌وانه‌ی به‌شی کوردی ئه‌م به‌ڕێزانه بوون: د. تارا عبدالله سعید (بێخاڵ) و د. تالب حوسێن و د. فه‌ره‌یدوون عه‌بدوول و د. فه‌تتاح مامه و د. یوسف شه‌ریف... د. عبدالحمید یعقوبی ڕه‌حمه‌تیش له به‌شی ئینگلیزیدا.

د. محمد نوری عارف سه‌رپه‌رشتیی د. یوسف شه‌ریفی کرد چونکه بابه‌ته‌که‌ی به‌راوردی بوو له‌نێوان زمانی کوردی و فارسی. شایانی باسه که چوار له‌وانه ئیستا گه‌یشتوونه‌ته پله‌ی پڕۆفیسۆری و دوانیان کۆچی دواییان کردووه.. خوا لێیان ببوورێ.

***د. عبدالحمید له قۆناغی ناوه‌ندیدا مامۆستات بوو و پاشان تۆ بووی به مامۆستا وسه‌رپه‌رشتی.. ڕێکه‌وتێکی خۆشه.. چۆن هه‌ستت ده‌کرد.**

ــ به‌ڵێ ئه‌مه‌یان له خۆشترین و سه‌یرترین ڕێکه‌وت و ڕووداوه‌کانی ژیانمن... یێکێکه له سه‌رمایه هه‌ره به‌نرخه‌کانی ئه‌کادیمیم، تا ماوم شانازیی پێوه ده‌که‌م.

له قۆناغی دووه‌می ناوه‌ندیدا بووم.. خوالێخۆشبوو پرۆفیسۆر د. عبدالحمید یعقوب وانه‌ی ئینگلیزیی پێ ده‌وتینه‌وه. من ئه‌و ساڵه له وانه‌که‌ی ئه‌م که‌وتم و ئیکمال بووم. ئه‌مه ناچاری کردم سێ مانگی هاوین به خه‌ستی

تەرخانکەم بۆ خۆ ئامادەکردن بۆ تاقیکردنەوەی خولی دووەم. ئەمە بوو بە هۆی ئەوەی لە زمانی ئینگلیزیدا باش ببم و خۆشمبوێ و لە هەموو قۆناغەکانی دواتردا بەسەرکەوتوویی تێیدا دەرچم.

لە ساڵی ١٩٨٠دا خوێندنم لە زانکۆی لەندەن تەواوکرد و گەڕامەوە لە زانکۆی بەغداد دامەزرێنرام.. دوای ئەمە د. عبدالحمید چووە ئینگلتەرا و لە زانکۆی وێلز ماجستێری لە زمانی ئینگلیزیدا هێنا و لە بەشی ئینگلیزیی کولێجی ئادابی زانکۆی سەلاحەددین دامەزرا و بوو بە سەرۆکی بەشی ئینگلیزی.

لە ساڵی ١٩٩٤ کە د. ئازاد محمد امین نەقشبەندی ڕاگری کولێجی ئاداب بوو ... بەشی خوێندنی باڵای بەشی ئینگلیزی و بەشی کوردی لە زانکۆی سەلاحەددیندا دامەزرێنرا و من یێکێ بووم لە دامەزرێنەرەکانی. د. عبدالحمید بوو بە تاکە قوتابیی یەکەم خولی بەشەکە. لە کۆرسەکانا زۆربەی وانەکانم پێ دەوتەوە و پاشان بووم بە سەرپەرشتی. ناونیشانی نامەکەی:

An applied contrastive study of English and Kurdish segmental system and structure

بوو. لە رۆژی ١٩٩٧/٨/٢١ دا موناقەشەی کرد و دکتۆراکەی بە پلەی نایاب وەرگرت. کە بریاری دەرچوونەکەی خوێنرایەوە، من وەک سەرپەرشت لە بەرگرییەکەیدا قسەی خۆم کرد و وتم: (بەختەوەرم و شانازی بەوەوە دەکەم بڕوانامەی دکتۆرا لە زمانی ئینگلیزیدا ببەخشم بەو مامۆستایەم کە منی لە زمانی ئینگلیزیدا خست).

شایانی باسە دوای ئەمە هەموو تەرقییەکانی د. عبدالحمید تا پڕۆفیسۆری بەهۆی منەوە بوو.

د. عبد الحميد پەروەدگارێک و مرۆڤێکی مەزن بوو.. زانا و شارەزا بوو.. هێمن و شارستان و لەسەرەخۆ بوو.. تا ماوم قەرزار و منەتباری ئەم مامۆستایەمم .هەزار ڕەحمەتی لێ بێ.

***ئەی د. حەمەی مارف ئەوسا مامۆستا بوو لە کولێجی ئادابدا.. بۆ سەرپەرشتیی نەدەکرد؟**

ـ د.حەمەی مارف خوا لێی ببوورێ، ئەوسا هێشتا بڕوانامەی ماجستێری هەبوو بە پێی ڕێنماییەکان مافی سەرپەرشتیی دکتۆرای نەبوو.. بەشێ لە وانەکانی دەوەتەوە و پاشان چووە دەرەوە و خوێندنی تەواو کرد. ئنجا دەستی کرد بە سەرپەرشتیکردنی قوتابییانی دکتۆرا.

***گوتتان جارێکیان گەیشتمە سەر لێواری مردن.. بۆمان ناگێڕیتەوە چۆن بوو ئەمە؟**

ـ زیاتر لە جارێ... بەڵام ئەو جارەیان بە موعجیزە قورتاربووم.. یەکێکە لەو بیرەوەرییانەم کە پانتاییێکی زۆری لەمێشک و دەروونما داگیرکردووە. هەرچەن بیرم دەکەوێتەوە موچڕک بە لەشما دەگەڕێ، دەریدەخا کە ئێمە لە سەردەمی سەدامدا لە چ دەردەسەری و نەهامەتییەکدا دەژیاین.

تەمموزی ساڵی ١٩٩٧ بوو .. لە بەردەم چایخانەی مچکۆ لە هەولیر چاوم بە د. کەمال غەمبار کەوت.. کۆڵێ ڕۆژنامەی لە بن هەنگڵدا بوو.. دوای چاک و چۆنی و هەواڵ پرسین، وتی: ئیستا من لە (ڕۆژنامەی دەنگی میللەت) کار دەکەم کە بە کوردی و عەرەبی دەردەچێ و دانەیێکی کوردی و یەکی عەرەبیی دامێ. لێم وەرگرت و خستمە ناو جانتاکەم.

ڕۆژی دوایی بەرەو بەغداد کەوتمە ڕێ. بیرم چوو ڕۆژنامەکان لە جانتاکە دەرهێنم. لە سەیتەرەی شێراوە لە کاتی پشکنینەوە رۆژنامەکان بەرچاو سەربازی پشکنەر کەوت.. مانشێتەکەی کە گەورە و بە سوور نوسرابوو، زۆر

توند بوو دژی سەددام. یەکسەر پێی وتم ناسنامەکەتم بدەرێ و.. بە شوفێرەکەی وت ئێوە بڕۆن..

ڕاستییەکەم وەک چۆن بوو بۆ گێڕایەوە چۆن ئەم ڕۆژنامانە کەوتنە ناو جانتاکەم. زۆر بە تووڕەییەوە وتی قسە مەکە! کەل و پەلی خۆت بهێنە و لەگەڵمدا وەرە. منی بردە لای مەسئوولەکەیان و ڕۆژنامەکانی دایێ. مەسئوولەکە سەیرێکی کرد و لاپەڕەکانی هەڵدایەوە و وتی، بینێرن بۆ کەرکووک بۆ تسفیرات. زۆر هەوڵم لەگەڵیدا دا، وتم گەر من مەبەستێکم هەبێ ئەم ڕۆژنامانە بەرم بۆ بەغا وا بە ئاشکرا و بەرچاو نایانبەم.. من مامۆستای زانکۆم لە بەغداد دەژیم، سەیری ناسنامەکەم بکە، دایکم زۆر نەخۆشە، لەسەرەمەرگدایە، داوای منی کردبوو بمبینێ، بۆیە هاتمە هەولێر .دوێنێ ئێوارە بە ڕێکەوت چاوم بە کۆنە برادەرێک کەوت وتی ئیستا لەم ڕۆژنامانەدا کار دەکەم و ئەم ڕۆژنامانەی دامێ، منیش بێ ئەوەی سەیریان بکەم خستمە ناو جانتاکەم و بیرم چوو دەریانهێنم و فڕێیاندەم.. و.. من زۆرم وت ئەو هیچی نەبیست.

سەربازەکە منی بردە ژوورێکی بچووک و وتی چاوەڕێ بە تا دەتبەن بۆ کەرکووک... لەوێ چارەی خۆت بکە.

ماوەیێکی زۆر لە قرچەی گەرمای تەمموزدا لەو ژوورەی وەک تەندووری داخراو وابوو مامەوە.مێشکم وەستا نەمدەتوانی بیر بکەمەوە، منالّە بچکۆلەکانم بیرکەوتەوە، هەناسەیێکی ساردم هەڵکێشا، چاوەکانم فرمێسکیان تێزا و لە دڵی خۆما وتم بەستەزمان بەم منالّییە بێ باوک و بێ کەس مانەوە.

لە پەنجەرەکەوە سەیری دەرەوەم دەکرد، چاوم بە نایب زابتێک کەوت نەختێ بە تەمەن دیاربوو، بە بەردەم ژوورەکەدا تێدەپەڕی.. بانگم کرد، وتم بێ زەحمەت دەتوانم قسەیەکت لەگەڵدا بکەم. نزیکم کەوتەوە و بە عەرەبی وتی (فەرموو کاکە). چیم بەسەرهات بوو هەمووم بۆ گێڕایەوە و سوێندم بۆ

خوارد که چۆنی دەگێڕمەوە وایە. هەر ئەوەندەی وت، خوا ڕزگارت کا و ویستی بڕوا..(سێ سەد هەزار دیناری تەبع و گەڵاییێکم پێبوو).. وتم لەسەر و سیماتەوە پێدەچی مرۆڤێکی خواپەرست و چاک و پیاوەتیت پێوە دیارە ... ئێستا من دەبەن نازانم بۆ کوێ و چیم بەسەردێ.. ئەو برە پارەیەم پێیە تازە بۆچیمە، دەیکەم بە دیاری بۆ تۆ، بیدە بە مناڵەکانت.. وتی سوپاست دەکەم با پێت بێ نەوەک لە کەرکووک پێویستت بێ.. منیش برێکی کەمم لێ گێڕایەوە و وتم ئەوەش بۆ بەڕێزت. نەختێ بێ دەنگ مایەوە و وتی: خوا کەریمە و ڕۆیشت. دوای ماوەیێ دەرکەوتەوە، ڕۆژنامەکانی لە دەست، بەرەو من هات و بە زەردەخەنەوە سەیری دەکردم، یەکسەر تێگەیشتم.. هاتە لام و وتی (خلصتك من مصيبة كبيرة) واتا (تۆم لە کارەساتێکی گەورە ڕزگار کرد) و ناسنامەکە و ڕۆژنامەکانی دامێ و وتی هەر بە دەستی خۆت بیاندڕە. کە دڕیمن پارەکەم هەڵگرت بیدەمێ وتی، لە شوێنی خۆی بەجێی بهێڵە و لەگەڵما وەرە.. دوای کەوتم تا سەری شەقام و وتی تۆ بڕۆ خوا حافیزت بێ و سوباسی خوا بکە و وریابە بە هیچ جۆر باسی نەکەیت... لە سەر شەقام وەستام، پیکابێ هات تا پردێ لەگەڵیا چووم، لەوێوە بۆ کەرکووک و ئنجا بۆ بەغا.

دوای دوو حەفتە گەڕامەوە هەولێر یەکسەر چوومە لای د. کەمال غەمبار و چیم بەسەرهات بۆم گێڕایەوە و وتم خەریک بوو بە عیدام کردنم بدەیت.

لەو ساکەوە تا ڕووخانی سەدام کە بەرەو بەغا دەچووم دە جار خۆم دەپشکنییەوە و هێشتا دەترسام. ئێستاش کە بە شێراوەدا تێدەپەڕم دڵم دەلەرزێ.

*** دەڵێن د. وریا زۆر بە ئاسانی بڕوانامە دەبەخشێ و تەرقیەتان بە هی وا کردووە کە شایانی پرۆفیسۆری نین.**

ـ کە بەشی خوێندنی باڵای دکتۆرا و ماجستێری زمان و ئەدەبی کوردیم لە بەغداد لە ساڵی ١٩٩٢ دا دامەزراند لە هەموو عیراق و کوردستاندا سێچوار دکتۆری زمان و ئەدەبی کوردی هەبوون کە دەرچووی زانکۆکانی یێکیەتیی سۆڤیەت بوون. لە ڕووی ستافی پلەداریەوە زۆر هەژار بووین. ئەوسا تەنها دوو بەشی کوردی هەبوو (زانکۆی بەغداد و زانکۆی سەلاحەددین). بەو توانینە سەرەتاییە نەدەتوانرا قوتابییەکانی دکتۆرا و ماجستێر بە مواسەفاتی جیهانی و تەنانەت نیمچە جیهانیش دەرچوێنین. ئیستاش بە داخەوە ئەم توانینە بەدی ناکرێ.

ئێمە لە قۆناغی خۆبنیاتناندا بووین.. هەڵگری بڕوانامە و پلەداری زانستیمان نەبوو. پێویستیمان بە کادری زانکۆیی بوو بۆ پەرەدان و فرەوانکردنی بەشە کوردییەکان و دامەزراندنی بەشی کوردی لە زانکۆیە نوێکانماندا، بە تایبەتی دوای ئازادی. مایەی دڵخۆشییە توانیمان ژمارەیێک دکتۆرای زمان و ئەدەبی کوردی بە هەچ حاڵێ بێ و بە نیوەچلی دەرچووێنین کە بوون بە ناوک و بیناغە بۆ دامەزراندنی بەشە کوردییەکان لە زانکۆیە نوێکانماندا و بەشێکیان بگەیێنینە پلەی یاریدەر و پرۆفیسۆری... ئیستا ئەوانەن کاروباری بواری ئەکادیمیی بەشە کوردییەکان بەڕێوەدەبەن و نەوەی ئەکادیمیی نوێ درووست دەکەن. زۆر مەبەستم بوو زوو ستافی ئەکادیمیی پلەدار بۆ زمان و ئەدەبی کوردی ئامادە بکەم.. بەختەوەرم کە توانیم ئەم ئەرکە بەجێ بهێنم و فەیلەقی ئەکادیمیی زمان و ئەدەبی کوردی لە زانکۆدا دامەزرێنم. هەمان شت بە جۆرەی بەشی ئینگلیزیش. زۆربەی هەرە زۆری دکتۆر و پرۆفیسۆرەکانی بەشە کوردی و ئینگلیزییەکانیش قوتابیی من بوون بە دەرسدانەوە و سەرپەرشتیکردن و موناقەشە.. ئەگەر قوتابیشم نەبووبن

قوتابیی قوتابیمن و هەموو لەژێر دەستی من پلە زانستییەکانیان وەرگرتووە. خۆشبەختانە ئیستا نەوەی ئەکادیمیی سێیەم و چوارەمیشم بۆ پەیا بووە.. گەر وام نەکردایە ئیستا بێ کادیری زانستیی پلەدار دەماینەوە و ئەم سامانی ئەکادیمیی ئیستامان بۆ بنیات نەدەنرا.

***رات بەرامبەر بە ئاستی زانستیی ئەوانە؟**

ـ کە دەسمان پێ کرد ئەوسا (دوکانی بەکر و دوو قالب سابوون) بوو... هیچ شتێکیش (لە پڕێ نابێتە کوڕێ).. بۆیە زۆر ئاساییە پلەی زانستیی دەرچووەکان لە سەرەتادا لە ئاستی ئەو بڕوانامەیەدا نەبووبێ کە وەریانگرتووە. لەگەڵ ڕێزم بۆ هەندێکیان، زۆربەی زۆری نامەکان لاسایی و ئەرشییفین و پێداچوونەوەن و دەچنە ڕیزی ئامادەکردنەوەوە.. زۆربەی زۆریان هیچ گیروگرفتێکی زمانی کوردی و هیچ یاساییێکی پێشتر باس نەکراو ناخەنە ڕوو و هیچ کێشەییێکی زمانەوانیی کوردیی چارەسەرناکەن.... گیروگرفت و گریمانە لە زۆربەی نامەکاندا بەدی ناکرێت، کە مەرجی سەرەکییە لە نامەی ماجستێر و دکتۆرادا. بەڵام گەشبینم کە بەرەو باشی دەڕوات. هەموو بوارێک بە سادەیی و ساکاری دەسپێدەکات بەرەبەرە پەرە دەسەنێ. خۆشبەختانە ئیستا کۆمەڵێک ئەکادیمیی زۆر پتەومان پێ گەیشتوون لە زمان و ئەدەبدا کە مایەی شانازین و بەرهەمەکانیان ڕۆڵی گەورە دەگێڕن لە مێژووی ڕۆشنبیری و ئەدەبیمان.

***گەر داواتان لێ بکەم ناوی یێکێ لەوانە بهێنیت کە نامەکەیان لە ئاستێکی زانستیی بەرزدایە.**

ـ زۆرن ئەوانەی کە گەیشتوونەتە پایە و پلەی بەرزی زانستی هەموو جێی شانازین.. داوای ناوێکم لێ دەکەیت بەم دەمە (عەزیز گەردی) م هاتە بیر. کارەکانی هەموو ڕەسەنن و شتی تازەی دەسخستووە و ئەنجامی خۆیەتی و ئامادەکردن لە نامەکانیدا بەدی ناکرێت. زۆر گیروگرفت و لایەنی شاراوە و

دژواری کێشی شیعری کلاسیکیی کوردیی چارەسەر کردووە و ڕوونی کردۆتەوە.. من بە (فەراهیدی) ی شیعری کلاسیکیی کوردیی دادەنێم.

بابێمەوە سەر باسەکەمان... ڕاستە لەسەرەتادا هەندێک نەرمیمان دەنواند لەبەر ئەو هۆیانەی باسم کردن ئەویش تا ڕادەیێک بوو کە کاری نەرێنی لە ئاستی زانستی نەکات.. زۆر جار تەرقییەم نەڕواندووە لەبەر لاوازیی باسەکان.. لەوانە هەبووە زانیویەتی بۆ من هاتووە.. هاتووە بەوپەڕی ڕیزەوە گلەییی لێ کردووم. منیش بۆم ڕوونکردۆتەوە و قەناعەتم پێ هێناوە بۆ کارەکەی نەڕۆیشت. هەشە زۆر نا پەروەردەییانە بە جوێنی بازاڕی بەرەنگارم بووە و هەڕشەی لێ کردووم. یەک لەوانە باس دەکەم چونکە لەبەردەم مامۆستایانی ئەو بەشە کوردییە ڕووی دا و خەڵکەکە پێی دەزانێ.

تەرقییەی مامۆستاییێکم بۆ هات، باسەکانی هی ئەوە نەبوون ئەو پلەیەی پێ وەرگرێ کە بۆی پێشکەش کردبوو و لام نەڕۆیشت.. زانیبووی بۆ من هاتووە.. ڕۆژێ هات لەبەردەم مامۆستایانی بەشە کوردییەکە هەزار جوێنی ناشیرینی بازاڕیی پێدام کە لە مامۆستاییێکی زانکۆ نەدەوەشایەوە. بووە مایەی سەرسوڕمانی هەموو ئەوانەی لەوێ بوون و بیستییان، منیش هەر بە پێکەنینەوە پێشوازیم دەکرد و دڵم دەدایەوە. دوایێ بۆم دەرکەوت کە پێش من باسەکانی بۆ دوو سێ مامۆستای تر نێرراوە ئەوانیش نەیانڕواندبوو. وا دیارە هەر بەمن وێرا. گەر ئەم ڕووداوە لەبەردەم هاوڕێیانی تر ڕووی نەدابا و نەزانرابا و ڕاگرایەتیی کولێجەکە پێی نەزانیبا هەرگیز باسم نەدەکرد. لەگەڵ ئەمەشدا هەرگیز لێی نەتۆرام و نیگەران نەبووم و هەر هاوڕێیانە و خۆشەویستانە پێشوازیم دەکرد و دەیکەم وەک هەرگیز هیچ شتێ ڕووی نەدابێ.

*** ئەمەم زۆرجار بیستووە.. ئەی لەگەڵ قوتابییانی خوێندنی باڵا دووچاری هیچ گیروگرفتێک نەبوویت؟**

ـ بە گوێرەی قوتابییانی خوێندنی باڵا و بەڕێوەبردن و دەرسدانەوە و سەرپەرشتی کردنیش یێک دوو جار تووشی هەندێ کێشەی لابەلا بووم.. قوتابیی وا هەبووە لەسەر کەمتەرخەمی و ڕیزنەگرتنی ڕێنوماییەکان ئامۆژگاریم کردووە داوام لێ کردووە ڕیزی بەرنامەی خوێندن و ڕێنوماییەکان بگرێ و وەک قوتابییێک هەڵسوکەوت بکات و بە قسەی مامۆستای سەرپەرشتی بکات و پەڵە نەکات و خۆی پێش مامۆستاکەی نەخات.. لەسەر ئەمە لێم زویر بووە و تەنانەت هەوڵی داوە گیروگرفتم بۆ دروست کات بەڵام من هەمیشە هەڵسوکەوتم لەگەڵ ئەم جۆرە قوتابییانە برایانە و پەروەردییانە و خۆشەویستانە بووە و هەروا دەمینێ.

***وتتان تووشی هەندێ گیروگفت بووی لەگەڵ چەند قوتابییێک. سروشتی ئەم گیروگرفتە چۆن بوو؟**

وەک وتم هەر یەک دوو حاڵەتم هاتۆتە پێش کە زۆر ئاساییە ڕووبدەن.. خوێندکار هەبووە لەبەر زێدەبڕوایان بەخۆوە، خۆیان لە ژوور مامۆستای سەرپەرشت و ڕێنماییەکان دەبینی و زۆر پەڵەیان دەکرد... یێکێ لەوانە دەگێڕمەوە: بووم بە سەرپەرشتی خوێندکارێکی دکتۆرا.. یەکەم جار کە دانیشتین بۆ دەسکردن بە پلاندانان و کارکردن.. داوام لێ کرد یەکەم شت ئەبێ بیکات ئامادەکردنی پرۆپۆزەلی نامەکەییتی کە دەبێ گیروگرفت و گریمانەی لێکۆڵینەوەکەی تێدا بخاتەڕوو.. بۆم ڕوونکردەوە چۆن ئامادەی بکات.. دوای ماوەیێ هات ٥٢ لاپەڕەی بۆ هێنام، لەگەڵیدا پێنووسێکی رەساس و لاستیکێکی دامێ و وتی (مامۆستا هەر لە شوێنی خۆی بۆم ڕاست کەرەوە).. وتم: ئەمانە لابە من هەڵەچنی ڕێنووسی نامەکەت نیم، (ئەو یەکسەر هەڵچوو). با سەیرێکی بکەم بزانم چیت کردووە، چیت

نەکردووە.. کە شتێ ئامادە دەکەیت ئەبێ پێکەوە بۆی دانیشین و لە بێژینگی بدەین و بە پێی مەنهەجییەت بیخەینە قاڵبی نامەنووسین و موناقەشەی لەسەر بکەین. لەوانەیە بەشی وای تێدا، دەبێ لابرێ یا شتی تری بخرێتە سەر. یا پاش و پێش دەخرێ.. یا پێویستی بە دووبارە نووسینەوە دەبێ. یا هەمووی پشتگوێ دەخرێ.

ئەوەی کردبووی پێداچوونەوەیێک بوو بە هەموو کارە ڕێزمانییەکانی زمانی کوردی. دەسخۆشیم لێکرد و وتم کارێکی چاکت کردووە ئەو هەموو سەرچاوانەت دیووە و وا بە وردی خوێندووتتەوە و تێبینیت لەبارەیانەوە تۆمار کردووە، ئیستا دەزانیت چی لەبارەی ڕێزمانی کوردی کراوە و چی نەکراوە و گیروگرفت و کەموکوڕییەکان چین.. ئەرکی تۆ ئەوەیە یێکێ لەو چی نەکراوانە هەڵبژێریت و بەو شێوەیەی تێمگەیاندی بیکەیت بە گیروگرفتی لێکۆڵینەوەکەت و گریمانەی بۆ ئامادە بکەیت ئنجا بە پێی گیروگرفت و گریمانەکەت پلانی نامەکەت دادەڕێژین و بە پێی ڕێبازێکی زمانەوانی شیی دەکەیتەوە و چارەسەری گیروگرفتەکەت دەکەیت.. وتی ئەی ئەوەی نووسیومە؟ وتم ئەم کارە ئەرشیفییانە بەمجۆرە ناچنە ناو نامەی دکتۆراوە.. تۆ ئەرکێکی سەختت لەسەر شانە و ماوەی دووساڵت لەبەر دەمدایە بۆ تەواوکردنی. وتی مامۆستا ئەی من چی بنووسم؟ وتم پەڵەت نەبێ شت یەکجار زۆرە بۆ نووسین.. جارێ وەک داوام لێکردی پرۆپۆزەڵەکەم بۆ ئامادە بکە. بەم قسانەم زۆر نیگەران بوو و وتی مامۆستا تۆ ناتەوێ من تەواوی بکەم. کەلوپەلەکانی هەڵگرت و بە دڵشکاوییەوە دەرچوو. و لای ئەم و ئەو دەیووت (د. وریا تەگەرەم دەخاتە بەردەم و ناهێڵی تەواوی کەم)..

خوێندکارێکی تر.. دوای پلاندانان بە ماوەیێ دەرکەوت و (١٣٨٠) لاپەڕەی چاپکراوی بە فۆنتێکی یەکجار وردی بۆ هێنام کە ئەگەر فۆنتەکە بخرایە

سەر پیوانی ئاسایی لەوانەیە دەبوو بە (٣٠٠٠) لاپەڕە.. ئەوەی نووسیبووی بەشی دە کتێبی گەورەی دەکرد.. دوور لە ڕێنماییەکانی ئامادەکردنی نامەی دکتۆرا و ئەو پلانەی بۆم دانابوو... داوام لێکرد کارەکەی بە پێی پلانەکە بێنێتە ئەنجام و لە دەوروبەری ٢٠٠ تا ٢٥٠ لاپەڕە زیاتر نەبێ. فایدەی نەبوو هەرگیز بە قسەی نەدەکردم... سەیر لەوەدا بوو هەرجارەی دەهات لە جیاتی ئەوەی کەم و خەستی کاتەوە و لێی لابەرێ هیتری دەخستە سەر. کاتەکەی هاتە سەر تەواوبوون، گەیشتە ئەوەی دەبوو نامەکە پێشکەش بکات. منیش بەمەرجێ بۆم حەواڵە کرد کە خۆی بەرپرسە.ئەمەم بۆ ڕاگرایەتی و لە کاتی گفتوگۆکردندا ڕوونکردەوە.. وابوو لیژنەی گفتوگۆکە پێیان هێنایە سەر ٢٣٠ لاپەڕە.

ئەم جۆرە خوێندکارانە زۆر بە توانینن و وزەدارن. ئەوەندەیە لەبەر زێدەبڕوایان بەخۆوە، خۆیان لە ژوور مامۆستای سەرپەرشت و ڕێنماییەکان دەبینن.

خوێندکارێکی تر... ئەمەیان نەختێ سەیر بوو... سەرۆک بەش بووم، سەررپەرشتی یێکێ لە خوێندکارەکان نووسراوێکی ئاڕاستە کردم تیایدا دەڵێ (ئەو قوتابییە (؟) وەتی دراوەتە من بۆ سەرپەرشتی کردنی هێشتا نەهاتۆتە لام و نەمبینیوە.. ئەوە بوو بە پێنج مانگ ئیتر من سەرپەرشتیی ناکەم). منیش لە ڕیی خوێندکارێکەوە خەبەرم بۆ نارد بۆ هەولێر بە زووترین کات بێ بۆ بەش ئەگینا تەرقین قەید دەکرێ. هات و لە جیاتی ئەوەی هۆی دواکەوتنەکەیم بۆ ڕوون کاتەوە لێم تووڕە بوو وتی (کەس ناتوانێ من تەرقین قەید بکات). ئەمەشم نەدەگێڕایەوە گەر لەبەردەم کۆمەڵێ مامۆستاو قوتابییانی بەشەکە ڕووی نەدابا.

***دەتوانی ناوی ئەم قوتابییانە ئاشکرا کەیت؟**

ـ داوای لێبووردن دەکەم، نەخێر، ئێستا خۆشبەختانە هەموو لە پلەی بەرزی ئەکادیمدا دان. خۆیان پێگەیانووە و توانینی زانستییان لە ئاستێکی شیاودا دایە. پەیوەندیی برایانە و خۆشەویستانەمان بەردەوامە و شانازییان پێوە دەکەم. هەندێ جار کە یێکتر دەبینین بۆ پێکەنین ئەم یادگارییانە دەگێڕینەوە. پاشان هەر خۆشم تەرقییەم پێ کردن و گەیاندمنە پلەبەرزەکانیان.

***ئاستی خوێندنی باڵای ئێستا چۆن دەبینن؟**

ـ بەداخەوە ئاستەکە بە پێی پێویست نییە و لە نزمبووندایە.

***بەلای ئێوەوە هۆی ئەمە چییە؟**

ـ جگە لە هۆی بارودۆخی گشتی چەند هۆکارێکی سەرەکی هەن کە کاری نەرێنییان لە ئاستی خوێندنی باڵا کردووە ، دیارترینیان ئەوەیە کە هەندێ خوێندکار بێ ئەوەی هیچ موئەههەلاتێکی ئەوتۆیان هەبێ خۆیان بە سەر خوێندنی باڵادا دەسەپێنن.. ئەمانە وەک میکرۆب وان جەستەی خوێندنی باڵا دادەڕزێنن. بەداخەوە ڕێژەیان لە بەرز بووندایە..هەروەها فراوانبوون و زۆر بوونی لە پڕی زانکۆکان و زیادبوونی ژمارەی قوتابییانی خوێندنی باڵا لە ژوور توانینەکاندایە.

***چۆن ئەمە چارەسەر دەکرێت؟**

ـ ئاگادارم کە وەزارەتی خوێندنی باڵا بەردەوام هەوڵ دەدا و ڕێنمایی دەردەکا بۆ چارەسەرکردنی ئەم گرفتە و ڕاگرتنی ئەم لافاوە کە ئاسان نییە، لەم ڕووەوە ئەنجامی باشیان دەسگیرکردووە. چارەسەری سەرەکیی ئەم گرفتە لەوەدایە هەنگاوی یەکەم دەبێ خوێندکارەکان

بەپێی توانین هەڵبژێردرێن و هۆکارە نازانستیەکان دەست تێوەرنەدەن و خۆیان تێ هەڵنەقوورتێنن و واز بێنن با نان بۆ نانەوا بێ.

*** ڕۆڵی تۆفیق وەهبی لە بواری زمانەوانیدا چۆن هەڵدەسەنگێنن؟**

ـ تۆفیق وەهبی نووسەر و زمانەوانێکی بێ هاوتای سەردەمی خۆی بوو. دەسپێک و پێشەنگی ڕێزمان و زمانەوانیی کوردییە. لەساڵی ١٩٢٥وە تا دوامالئاواییی لە ساڵی ١٩٨٤دا ،کە دەکاتە نیو سەدە، بێ وەستان بەردەوام بووە لە پێشکەشکردنی بەرهەمی زمانەوانی. بەرهەمی لەبارەی زۆربەی ئاستەکانی زمانی کوردی پێشکەش کردووە (ڕێنووس، ڕێزمان، ئەتیمۆلۆجی، فەرهەنگسازی، نژادی زمانی کوردی و مێژوو). کارەکانی لەسەر پێرەوی زانستیی پتەو ئەنجام دراون. زۆر لایەنی شاراوەی مێژووی زمانی کوردی و نژادی ناوی شارە کۆنەکانی کوردستانی لێکداوەتەوە و دەسنیشانی کردوون.

گرنگترین بەرهەمی تۆفیق وەهبی فەرهەنگە (کوردی ئینگلیزی) یەکەیێتی کە لەگەڵ ئەدمۆنس دا ئامادەیان کردووە و لە ساڵی ١٩٦٦ لە لەندەن چاپکراوە، زیاتر لە (٢٠٠٠٠) بیست هەزار وشەی گرتۆتە خۆ. لە فەرهەنگە سەرکەوتووەکانە. هەموومان قەرزاری ئەم کەڵە نووسەرەین.

***ڕاتان لە بارەی بەرهەمە زمانەوانییەکانی مامۆستا مەسعوود محەممەد؟**

ـ ماوەیێکی زۆر لە گەڵ مامۆستا مەسعوود محەممەددا هاوکار بووین. لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردوودا، لە لیژنە زمانەوانییەکانی کۆڕی زانیاریی عیراقدا هاو ئەندام بووین و پێکەوە کارمان کردووە.. مامۆستا مەسعوود محمد زانایێکی بێ هاوتایە.. شێوازێکی پتەوی لە نووسیندا هەیە.. مەنگی و قووڵی و هێزێکی لەڕادەبەدەر لە دەربڕینە کوردی و عەرەبییەکانیدا بەدی دەکرێت کە تەنانەت بۆتە مایەی سەرسوڕمانی نووسەر و ڕۆشنبیرە

عەرەبەکانیش، پشوویێکی درێژی هەیە. هەرگیز ناوی سەرچاوەکانی نابات لە نووسینەکانیدا..

لە ڕووی باسە زمانەوانەکانیدا، زیاتر بایەخ بە لایەنی فۆنەتیکی و نژادی وشە و زاراوەسازی دەدات. بۆچوونە زمانەوانییەکانی ورد وڕەسەنن بە تایبەتی لە لێکدانەوەی دارشتن و واتای وشە و زاراوەکاندا.

***ڕاتان لەبارەی بەرهەمەکانی د. ئاوڕەحمانی حاجی مارف؟**

ـ د. ئاوڕەحمانی حاجی مارف هەزار ڕەحمەتی لێ بێ.. خوێندنی لە یەکیەتیی سۆڤیەت تەواو کردبوو.. ناونیشانی نامەکەی (میژووی فەرهەنگنووسیی کوردی) بوو.. کە ئەوسا ژمارەی فەرهەنگەکانی کوردیی لە پەنجەکانی دەست کەمتر بوون. کارێکی مێژوویی ئەرشیفی و پێداچوونەوەییێکی ڕەخنەیی بوو بەو فەرهەنگە کوردییانەی کە تا ئەوسا دانرابوون. ئەوەی مایەی سەرنجە سەرەڕای ئەوەی فرەنووس بوو، بە سەدان وتار و کتێب و باسی لە بارەی زمان و ڕێزمانی کوردییەوە بڵاوکردۆتەوە بەڵام نامەکەی خۆی بڵاو نەکردەوە و هەرگیز لە هیچ نووسین و وتارێکیدا باسی ناکات و ناوی ناهێنێ و نایانناسێنێ و نایانکات بە سەرچاوە بۆ هیچ یەکێ لە باسەکانی.

لە ساڵی ١٩٧٢ گەڕایەوە وڵات و دەستی کرد بە نووسین و بڵاوکردنەوەی کتێب و وتار و لێکۆڵینەوە. نووسەرێکی بە پیت بوو بەڵام زۆربەی وزەی خۆی بۆ ڕەخنەگرتن تەرخان کردبوو، خۆی زیاتر خەریک کرد بە کێشەی لابەلا.. بە سەدان لاپەڕە ڕەخنەی نەرێنیی لە بارەی زۆربەی نووسەر و زمانەوانەکان نووسی. بەداخەوە جەختی لەسەر فەرهەنگسازی و زمانەوانی نەکرد و پەرەی بەخۆوە نەدا.. بەرهەمە زمانەوانیەکانی لەبارەی ڕێنووس و دەنگسازی و دارشتنی وشە بوون لەسەر پێڕەوێکی تەقلیدی کۆن بوون.

هەرگیز خۆی لە ڕستەسازی نەدا و دەیگوت (هێشتا ماومانە بۆ ڕستەسازی). زمانی دەربڕینی بە کوردییەکی پاک و ڕەسەن بوو.
وەک پسپۆڕێک لە فەرهەنگسازیدا چاوەڕێی ئەوەی لێ دەکرا بنەماییکی زانستی بۆ دانانی فەرهەنگی نەتەوەیی کوردی داڕێژێ و کلیلی فەرهەنگی کوردی بسازێنێ.. بەداخەوە هیچیان نەهاتنە دی. بەم دواییە فەرهەنگێکی بە ناوی (میدیا) وە بڵاوکردەوە تەنها پیتی ئەلفی گرتۆتەخۆ. لەڕووی زانستی و هونەرییەوە هیچ جیاوازییەکی نییە لەو فەرهەنگانەی ڕەخنەی لێ دەگرتن. هەر فەرهەنگێکیش پیت بە پیت دەرچێ سوودێکی ئەوتۆ ناگەیێنێ. لە (د. ئازاد ئەحمەد مەحموود)م بیست، کە کتێبخانەو دەسنووسەکانی د. ئاورەحمانی لە بەغدادەوە گوازتەوە بۆ ئەکادیمیای کوردی، وتی هیچ دەسنووسێکی پیتەکانی تر لە کەلوپەلەکانیدا نییە. واتا هەر یەک پیتی ئامادە کردبوو.
شایانی باسە هەموو تەرقییەکانی د. ئاورەحمان تا پرۆفیسۆری لە ڕێی منەوە بوون.

***هەڵسەنگاندنتان بۆ کارە زمانەوانییەکانی د. محەممەد مەعرووف فەتاح؟**

- د. حەمەی مارف خوا لێی ببوورێ هەر لە سەرەتای هەشتاکانی سەدەی ڕابردووەوە هاوڕێ بووین پەیوەندیی برایەتیمان تا کۆچی دواییی بەردەوام بوو. ساڵەها پێکەوە لە زانکۆی سەلاحەددین و سلێمانی و ئەکادیمییای کوردی کارمان کرد.. مامۆستاییێکی زمانەوانیی چاک بوو. ئاگاداری بنەما گشتییە زمانەوانیەکان بوو.... داوای لە قوتابییەکانی دەکرد بە پێی ڕێبازی (جی بی)، کە ڕێبازێکی رستەسازییە، نامەکانیان پێشکەش بکەن.. بەڵام خۆی هیچی لەم بارەیەوە پێشکەش نەکرد و نەنووسی.. یەکەم وتاری لە ساڵی ١٩٨٠دا لە گۆڤاری کۆڕی زانیاریی عیراق — دەستەی کورد بە

ناونیشانی (خۆیەتی لە زاری سلێمانیدا) بڵاوکردۆتەوە. بەرهەمی هەموو ژیانی ئەکادیمیی لە ٢٠ باس تێناپەڕێ.. واتا بەڕێژەی هەردوو ساڵ باسێک. (جی بی) ڕێبازێکی ڕستەسازییە. د. حەمەی مارف لە بواری ڕستەسازیدا تەنها دوو باسی بڵاوکردۆتەوە.. یێکێکیان بەناوی (ڕستەسازی)یە، کە بە ڕێبازێکی تەقلیدیی کۆن پێشکەش کراوە و هی (ئەرنست مەکاریۆس)ـە وەریگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی. دووەمیان بە ناونیشانی (باس لە جۆرێک لە ڕستەی کوردیدا) کە بە پێڕەوێکی وەسفی گشتی پێشکەش کراوە.. باسەکانی تری لەبارەی فۆنەتیک و مۆڕفۆلۆجیاو ئیدیەم و زمانی نەتەوایەتی و پراگماتیکن. هەموو کارە زمانەوانییەکانی ١٧ باسن لە کتێبێکدا بە ناوی (لێکۆڵینەوە زمانەوانییەکان) لە ساڵی ٢٠١٠ لە لایەن دەزگای توێژینەوە و بڵاوکردنەوەی موکریانی بڵاوکراونەتەوە. کارەکانی بە پێڕەوێکی وەسفیی گشتی پێشکەش دەکات. خۆشی لە هیچ یێکێ لەو لێکۆڵینەوانانەیدا ناوی هیچ ڕێبازێ ناهێنێ... بەرهەمەکانی بوونەتە سەرچاوە بۆ زمانەوانان و قوتابییان. شایانی باسە کە هەموو تەرقییەکانی تا پرۆفیسۆریش بە هۆی منەوە بوو.

***بەرهەمە زمانەوانییەکانی د. شێرکۆ بابان چۆن هەڵدەسەنگێنن؟**

ـ د. شێرکۆ بابان هەستێکی زمانەوانیی یەکجار ناسکی هەیە.. نووسینەکانی بە شێوەیێکی گشتی دووبارە پێشکەشکردنەوە و ساغکردنەوەی ئەو یاساو باسانەن کە پێشتر بڵاو بوونەتەوە. وردەکاری لە هەندێ لە کارەکانیدا بە دی دەکرێت. لە ڕووی سەرچاوە بەکارهێنانەوە ئاماژە بەو سەرچاوانە ناکات کە لێیان وەردەگرێت بەڵکو ئاماژە بە هەندێ سەرچاوە دەکات کە پەیوەندییەکی ئەوتۆیان بە باسەکەوە نییە. هەندێ جاریش ئاماژە بەو سەرچاوانە دەکات کە لێیان وەردەگرێت و دەڵێ بە شێوەیێکی ناڕاستەوخۆ سوودی لێ وەرگرتوون کە لە هیچ پێڕەوێکا

ئاماژەکردنی وا بە سەرچاوەوە نییە و نەبیستراوە. سەرباری ئەمە جاری وا هەیە سەرچاوەی هەندێ لە زمانەوانان دەخاتە پاڵ هیتر. د. شێرکۆ لەدەرەوەی ڕەوتی زمانەوانیی گشتی کار دەکات... خۆشی دەڵێ (من جیاوازم.. ڕێباز و پێڕەوی تایبەتیی خۆم هەیە)... شێواندنی لایەنی مێژوویی لە نووسینەکانیدا بە دی دەکرێت.. کارەکانی زیاتر دەچنە ڕیزی Fiction Linguistics زمانەوانیی ئەندیشەییەوە.

***د. شێرکۆ وای دەخاتە ڕوو کە تیۆرێکی فۆنۆلۆجیی بە ناوی زەبری بزوێن لە دەنگسازیی زمانەکاندا داهێناوە.. ئێوە چی دەڵێن لەم بارەیەوە؟**

ـــ لەگەڵ ڕیزم بۆ د.شێرکۆ، ئەم بۆچوونە نەختێ پەڵەیی پێوە دیارە. شتەکان بەم ئاسانییە نین. دوای بڵاوبوونەوەی کتێبەکەی سۆسێر (کۆڕسێ لە بارەی زمانەوانییەوە) لە ساڵی ١٩١٦، تیۆرییە زمانەوانییەکان دەسیانکرد بە سەرهەڵدان.. ئەوەی پەیوەندیی بە فۆنۆلۆجییەوە هەبێ.. لەوساکەوە تا ئیستا کە دەکاتە سەدەیێکی ڕەبەق(٤٦) تیۆریی فۆنۆلۆجی دەرکەوتووە. (زۆربەیان لە ئەمەریکا و سێ چوارێکیان لە وڵاتە ئەوروپییەکاندا بووە)، هەر یێکە لەسەر زەمینەی تیۆرییەکانی پێش خۆی بنیات نراوە (وەک هەر بوارێکی تری زانست)، واتا دانەری هەر تیۆرییەکی نوێ دەبێ ئاگاداری هەموو ئەوانەی پێشخۆی بووبێ. گومانم هەیە کەسێکمان ئەو ئاگادارییەی هەبێ. ئەوەی د. شێرکۆ باسی دەکات لە تیۆریی Prosodic Phonoloy وVowel Harmony و Stratificational و هیتردا هاتووە.

د.شێرکۆ دەڵێ (زەبری بزوێن لە دەنگسازیی زمانەکاندا) واتا تیۆرییەکەی گشتییە (یونیڤێرسال)ـە، نازانین لەسەر چەن زمان ئەمەی تاقیکردۆتەوە تا گەیشتۆتە ئەم ئەنجامە و ئەم بریارە گرنگە بدات.. ئەمە لە لایێک، لەلاییێکی ترەوە لە مێژووی هەموو زانست و زمانەوانیدا کەس ناتوانێ بڵێ و

نەیگووتووە من تیۆریم داناوە. ئەبێ بوار و دەزگا زانستییەکانی زمانەوانیی جیهانی ئەم بریارە بدەن.

***چۆن بە شێوەییێکی گشتی ئەم زمانەوانانە هەڵیاندەسەنگێنیت؟**

ـ هەموو ئەوانەی پرسیارتان لە بارەیانەوە کرد. هەریەکە بە جۆرێ و بە پێی زەمینە و بۆچوونی خۆی لە زمانی کوردیی کۆڵیوەتەوە و خزمەتی دڵسۆزی زمانەکەی کردووە. جێ پەنجەی خۆی هەیە لە کاروانی زمانەوانیی کوردیدا و هەر یەکە تەواوکەری ئەوانی ترە و هیچ کەسێکیش نابێ (بە تەنها هەر ئەو بێ). مێژووش ڕەحم بەکەس ناکات.

کارەساتی کوشندەی ئێمە لەوەدایە هەندێکمان لە خۆی زیاتر کەسیتر نابینێت.

***گەر داواتان لێ بکەم ناوی زمانەوانێکی کوردی کۆن بهێنیت کە بەلاتانەوە ڕۆڵی هەبووە لە ڕێزمان نووسینی کوردی.کێ هەڵدەبژێریت.**

ـ خوالێخۆشبوو (نوری عەلی ئەمین)، من بە پێشەنگی ڕێزماننووسی کوردیی دەزانم.

***چۆن کارە زمانەوانییەکانی خۆتان هەڵدەسەنگێنن؟**

__کەس مافی هەڵسەنگاندنی کارەکانی خۆیی نییە. ئەوەی کارەکانی خۆی هەڵسەنگێنێ متمانەی زانستیی خۆی دەدۆڕێنێ. لەمەدا بوار و مێژوو بەرپرسن و ئەمان بریار دەدەن.. دەڵێن (کەس بە دۆی خۆی ناڵێ ترشە) بەڵام من بە دۆی خۆم دەڵێم زۆر ترشە چونکە دەزانم زانست گەیشتۆتە کوێ و ئێمە لە کوێین.

***پێشتر ئەوەتان درکاند کە د. نەوزاد لە شەستەکانی سەدەی ڕابردووەوە جموجۆڵی ئەدەبی و ڕۆشنبیریی هەبووە.. چەند کۆمەڵە شیعرێکی بڵاوکردۆتەوە.. چۆنی هەڵدەسەنگێنیت؟**

د. نەوزاد هاوڕێیەکی دێرینمە وەک پێشتر وتم لە شەستەکانی سەدەی ڕابردووەوە یێکێ بوو لەو ئەدەبدۆستانە کە خولیای خوێندنەوە و نووسینی کوردی بوو.. خۆشی لە شیعرێکیدا بە بۆنەی مردنی (سامی شۆڕش)ـەوە باسی ئەو ڕۆژانەی خۆی دەکات و دەڵێ:

سامی.. ئەی شۆڕش

بحەسێوە... بحەسێوە... بحەسێوە

لە سکونی موتلەقدا

لە یادمە ١٩٦٥

لە گازینۆی سیروان لە بن قەڵا

گەنجان... دۆمینە و تاوڵە

ئێمەش کوردایەتی ئازارمان بوو

مڵاکی چای ناو پیاڵە

ئاوازی ئەی ڕەقیبمان بوو

کوردستان لە هەولێرەوە پێڕەومان بوو

....

هەر ئەڕۆین.. ئەڕۆین.. ئەڕۆین

ڕێگامان مەرگمانە

درووستکردنی ئاوەدانیی کوردستانمانە

وا بوو لە کولێژی بزیشکیی زانکۆی مووسڵدا وەرگیرا و لە ساڵی ١٩٧٤ بوو بە بزیشک ... بەمە لە بوار دابڕا بەڵام وازی لێ نەهێنا. پەیوەندی و عیشقی بۆ ڕۆشنبیری و وشەی کوردی بەردەوام بوو.. لە ساڵی ١٩٨٧ خوێندنی باڵای لە زانکۆی بەغداد تەواوکرد و بوو بە پسپۆر لە نەشتەرگەریی دڵدا.

د. نەوزاد توانینە ئابوورییەکەی خۆی بۆ خزمەتکردنی کۆمەڵ تەرخان کردووە و چەند دەزگاییێکی خزمەتگوزاری دامەزراندووە. دیارترینی ئەمانە

زانکۆی جیهانە لە شاری هەولێر، پاشان لە سلێمانی و دهۆکدا ئیستاش وەک بزانم هەولدەدا لە شاری کەرکووکیش دایمەزرێنێ... جگە لەمە دەیان دەزگای گەورە بەڕێوە دەبات... سەرەڕای ئەم هەموو بێ کاتی و سەرقاڵییەی موچرکی ڕۆشنبیری بەری نەداوە. کتێبخانەیێکی گەورەی کتێبە کوردییەکانی پێکهێناوە کە بە سەدان بەڵگەنامە و دەسنووسی بە نرخ و دەگمەنی تێدایە... مۆزەخانەی ماڵی فۆلکلۆری کوردەواری و سەنتەری ڕۆشنبیری و دەزگای بڵاوکردنەوە و سەنتەری بەڵگەنامەکانی مێژووی کوردی دامەزراندووە.. ئیزگە و کەناڵی تەلەفزیۆنی کوردیی تایبەتیی خۆی هەیە.. چالاکەوانێکی ژینگەییە، بە هەزاران نەمام و گوڵ و درەختی لە چیمەنەکانی زانکۆکە و شوێنی تردا ڕواندووە.. و گەلێ جموجۆڵی تری ڕۆشنبیری و زانستی و کۆمەڵایەتی. لەگەڵ ئەمەدا بەردەوام دەنووسێ و تابلۆ دەنەخشێنێ. تا ئیستا ٦ بەرگی بڵاو کردۆتەوە. لەگەڵ ئەلبۆمێکی گەورەی تابلۆکانی دەرکردووە. تابلۆکانی چەمک دەربڕ و سەرنجڕاکێشن سیمای تایبەتی خۆی پێوەیە..

سەبارەت بە شیعرەکانی، د. نەوزاد بە زمانی کوردی و عەرەبی دەنووسێ.. زۆربەی بابەتەکانی لەبارەی خۆشەویستیی نیشتمان و پرسی ژیان و بوون و مردنن. ئەم شێوازە شیعرییەی د. نەوزاد لە Telegramic Poetry (شیعری برووسکەیی) و (نانۆ) و (هایکۆ) دەکەن.. تێیدا بە دووسێ وشە یا یەکدوو دێڕ بە لادانی زمانی و لۆژیکی و دەربڕینی لێڵ و نامۆ مەبەستێک بە دەستەوە دەدات و سەرنج ڕادەکێشێ. بەشێکی شیعرەکانی د.نەوزاد سەر بەم (ژانرەن).

***مەبەست لە (نانۆ) و هایکۆ) چییە؟**

ـ نانۆ زاراوییێکی زانستی ئەتۆمە.. تەکنەلۆجیای تەنە لەڕادەبەدەر بچووکەکانە. لەسەر ئاستی پێوانەی ئەتۆمی لە کەرەسە دەکۆڵێتەوە ئامێری

یەکجار بچووک دروست دەکات و دادەهێنێ قەبارەکانیان بە نانۆمیتەر دەپیورێ. (یەک نانۆمیتەر یەک لە ملیۆنی میللیمیتەرێکە).
ئەم زاراوەیە لە بواری شیعردا خوازراوە وەک چەمکێک بۆ ئەو شیعرە یەکجار بچووکە چڕانەی کە لە دووسێ وشە پێک دێن. هەشە لە تاکە وشەییێک. شیعرە کورتەکانی برووسکەیی بەر ئەم ژانرە دەکەون.
لەناو عەرەبدا ئەم ژانرە لە ساڵی ٢٠١٢ شاعیری عیراقیی لە سووریا (ئەسعەد ئەلجبووری) پێشنیازی کرد و لە بەیاننامەییێکا ڕایگەیاند .(وەک بەیاننامەکەی ڕوانگەی ئێمە). دوابەدوای دەرچوونی ئەم بەیاننامەیە، (مستەفا سەعید) کە ئەمیش هەر شاعیرێکی عیراقییە وتارێکی بڵاو کردەوە تیایدا ئەوەی ڕاگەیاند کە ئەم پێش ئەسعەد جبووری بە چەند ساڵێ پرۆژەی جۆرە شیعرێکی لەم جۆرەی پێشنیاز کردووە بە ناوی (قصيدة الومضة) واتا (شیعری تریشقەیی)، کە لە شیعری (نانۆ) بچووکترە.. نەیوێراوە بڵاوی کاتەوە بەڵام پێشانی شاعیرە هاوڕێکانی داوە.
وەک پێشتر ئاماژەم پێدا کە ئەم جۆرە شیعرانە دەمێکە لە ئەدەبی جیهانیدا باون.. بۆ نموونە شیعری (هایکۆ) کە لە سەرەتای سەدەی حەڤدەم لە یاباندا لەسەر دەستی ماسشیو باشو سەری هەڵداوە و دوای دوو سەدە لە سەرەتای سەدەی نۆزدەم لە ڕێی شاعیری هۆڵەندی (هیندریک دۆف) ەوە بە وڵاتە ڕۆژئاواییەکان ناسێنرا. دوای ئەمە بە وڵاتەکانی تری جیهاندا بڵاوبووەوە.

***ناوی شاعیرە ناسراوەکانی ئەم پێڕەوە.**

ماسشیو باشو کە دامەزرێنەری ڕێبازی هایکۆیە، و بوسۆن و ئوکا شیکی و کۆبایاشی ئیسا لە یاباندا .
لە شاعیرە بەناوبانگەکانی جیهانی کە شیعری هایکۆیان نووسیوە عیزرا پاوەند و هیوم و تانگراد و زۆری تر.. لە شاعیرە عەرەبەکان کە بەناوی

(نانۆ) وە نووسیویانە ـ اسعد الجبوری کە پێشنازکەری ئەم پێڕەوەیە لە ئەدەبی عەرەبیدا و ریاز عبدالاحد و شادی اسماعیل و وداد نبی و زۆری تر .

***دەتوانین هەندێ نموونە لە شیعرەکانیان ببیستین؟**

ـ بەڵێ... بە وەرگێرانیان بۆ سەر کوردی:

١ـ شیکی

قورپبەسەر هاوین

وا باران بەسەر

ماسیدا دەبارێ

٢ ـ باشۆ

ـ چنارێکی سەوز

کەدەکانی

بەسەر لمدا دادەرژێن

لە هی عەرەبی

١ — اسعد الجبوری

ـ خەوتن گۆڕێکی کراوەیە

٢ ـ ریاز عبدالاحد

ـ خۆشەویستی خاکی هۆنراوەیە

٣ ـ شادی ئیسماعیل

ـ نێوان من و تۆ.. بێ نێوانە

***هەندێ نموونە لە هی د. نەوزاد.**

ـ د. نەوزاد.. گەلێ دەربڕین و وێنەی شیعریی سەرنجراکێشی هەیە کە مایەی تێڕامانن.. بە تایبەتیی ئەوانەی لەبارەی پرسی فەلسەفیی ژیان و

مردنن.. و هەندێ دربڕینی بوێرانەشی هەیە لە بارەی بوون و کردگار کە لە کۆمەڵە شیعرییەکانی (فی اللّه) و (الموت)دا بەرچاو دەکەون. لەوانەی ئیستا لە بیرمە، کە لە شیعرە عەرەبییەکانییەوە وەرگیراوە:

ـ ئەمەوێ مردن لە مردن تێرکەم

تا مردن تێر بێ لە مردن

ـ ساڵەها هەوڵم دا وێنەیێک بکێشم واتای نەبێ

نەمتوانی

ـ پەیژەکانی سەرکەوتن بەرەو بێ پایانی

لەوێوە پایانی دەست پێ دەکات

*** تۆ مرۆڤیکی ڕووەکخۆریت توخنی گۆشت ناکەویت. هۆی ئەمە چییە و لە کەیەوە بووی بە ڕووەکخۆر؟**

ـــ کە بۆ خوێندن چوومە زانکۆی لەندەن لەگەڵ هەندێ قوتابی بووم بە هاوڕێ کە ڕووەکخۆر و چالاکەوان بوون لە کۆمەڵەی ڕووەکخۆرانی بەریتانی.. لەگەڵیان ئامادەی کۆڕ و چالاکییەکانیان دەبووم.. بڵاوکراوەکانیانم دەخوێندەوە.. دەچوومە چێشتخانەکانی تایبەت بە ڕووەکخۆران. زۆر زوو موچڕکی ئەم بیروباوەڕە گەڕا بە هەستمدا و چوو بە دڵما و لە مێشکما چەسپی و بووم بە ڕووەکخۆر.. لە ٢٤/١٠/١٩٧٧ دا، بیرمە سی و دووەم یادی دامەزراندنی نەتەوە یەکگرتووەکان بوو، بۆ دواجار گۆشت کەوتە زارم. ئەوە بوو بە ٤٠ ساڵ. هەر ئەوسا بووم بە ئەندام لەو کۆمەڵەیەدا. ئەم بیرە مرۆڤایەتییە ڕەسەنە لە وڵاتە پێشکەوتووەکان تەشەنەی کردووە.. ئیستا بە ملیونەهای لێ بوونەتێ.

کە گەڕامەوە دەستم کرد بە بڵاوکردنەوەی ئەم بیروباوەڕ و نەرێتە بە نووسین و زارەکی. لە زانکۆی جیهاندا لەگەڵ دامەزرێنەری زانکۆکە (د. نەوزاد یحیی باجگر) کە چاڵەکەوانێکی کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری و ژینگەییە،

کۆمەڵەییێکمان دامەزراند بەناوی (کۆمەڵەی بەزەیی بە ئاژەڵا هاتن) لەبەر سەرقاڵی ماوەییێک لێی سست بووین، ئیستا خەریکین و بەتەماین چالاکی بکەینەوە.

لەم بوارەدا تا ئیستا ئەنجامی باشم بە دەست هێناوە.. ژمارەییێکی زۆر لە کەس و کار و گەنجانی لای خۆمان کەوتوونەتە ژێر کاریگەریی و بوونەتە ڕووەکخۆر.. من شانازییەکی زۆری پێ دەکەم.

مرۆڤ خۆی ئاژەڵە.. ئاژەڵیش بەقەد مرۆڤ مافی ژیانی هەیە.. لە ڕووی هەست و ئازار و خۆشەویستیی ژیانەوە هیچ جیاوازییەک لە نێوانیانا نییە. ئەم بیرە لووتکەی مرۆڤایەتی و شارستانیەتە.. لە کۆمەڵە دواکەوتووەکاندا دەرکی پێ ناکەن و بە ئاسانی جێی نابێتەوە.. لەو بڕوایەدام هەچ ڕۆشنبیرێک بە قووڵی بیر لە چەمکی ئازار و ژیان بکاتەوە ئەم بیرە پەسند دەکات. لەو قەناعەتەشدا دام کە ڕۆژێک هەر دێت با دوای هەزارانساڵیش بێ دوترێ (سەردەمێ مرۆڤ گۆشتخۆر بوو).

دەمێکە کاتی ئەوە هاتووە بە جۆرێکی تر بیر لە مەسەلەی پەیوەندیی نێوان مرۆڤ ئاژەڵ بکەینەوە. ئەوانیش لە دایکی سرووشت زاون... لە هەمان کەرەسە درووست کراون... بە هەمان یاساکانی سروشت ژیانیان پێ بەخشراوە... گۆشت... ئێسقان... خوێن.. هەناسە.. برسی بوون.. ترسان.. ژیان خۆشویستن... زاوزێ کردن و بێچوە خۆشویستن و پاراستن... ئێش و ئازار... مردن... هتد. چییان لە مرۆڤ کەمترە و چییان لە مرۆڤ ناکات.

کاتی ئەوە هات مرۆڤ بەخۆیدا بێتەوە و بە چاو و گیانێکی تر سەیری پەیوەندیی خۆی بە سروشت و ئاژەڵەوە بکاتەوە. ئەوە دەرک کات کە مرۆڤ و ئاژەڵ هەردوو هاودەردن و هەردوو بەرهەم و کردەی هەمان سروشتن و بە قەد یەک مافی ژیانیان هەیە.

***مناڵەکانت چۆن؟**

ـ بیری وا و هیچ جۆرە بیرێک نابێ بەسەر مناڵدا بسەپێنرێت.مناڵ دەبێ لەڕووی پەروەردەییەوە لەسەر ڕێی ڕاست بەخێو بکرێت.. فێری خۆشویستنی ژیان و جوانی و مرۆڤ بکرێ دوور لەهەموو جۆرە ڕک و کین و جیاوازییێک.. باسی هیچ کەس و نەتەوە و بیروباوەڕێکی لا بە خراپە نەکرێ.. فێری بزەیی بە ئاژەڵدا بکرێ.

من هەرگیز داوایان لێ ناکەم و لێم نەکردوون واز لە گۆشت خواردن بهێنن. کە مناڵ بوون لێیان دەپرسیم بۆ نایخۆم... دەمگوت حەزی لێ ناکەم.. ئیستا گەورە بوون و دەرکی ئەوە دەکەن بۆ نایخۆم. پەروەردەم کردوون بەزەییان بە ئاژەڵدا بێتەوە و تەنانەت کۆمەڵە چیرۆک و شیعری منداڵانم بۆ نووسیون و بڵاوم کروونەتەوە هەموو لەبارەی ئەم چەمکەوەیە.. سەربەستیم داونەتێ و وازم هێناوە خۆیان ڕێچکەی خۆیان لەم ڕووەوە هەڵبژێرن..

دەبێ مناڵ لەسەر بیناغەی بەزەیی بە ئاژەڵا هاتن پەروەردە بکرێ.. زۆر جار دەبینم مناڵان چۆن ئەزیەتی پشیلە و سەگ دەدەن.. بە نەقیزە کەر لێدەخوڕن.... بە دار لاستیک چۆلەکە و کۆتر دەکوژن.. بولبول و تەیروتوار دەخەنە ناو قەفەزەوە.. نەوت و ئاوی گەرم دەڕژێننە ناو شارە مێروولەوە.... دەبێ دایک و باوکان هەر لە مناڵییەوە تێیان بگەیێنن کە ئەم هەڵسوکەوتانە دڕندەیی و ناڕەوان.. دەبێ ڕەوشتی خۆشەویستی و بەزەیی لە دڵ و دەروونی مناڵانیان برۆێنن.

ئەوەی زۆر نیگەرانم دەکات کەوباز و کەڵەشێر بازەکانن.. نازانم چۆن لە دڵیان دێ ئەو باڵدارە جوانە بەستەزمانانە وا تێکبەردەن، یەکتر هەلا بە هەلا بکەن و لەناو خوێنی خۆیانیان بگەوزێنن.... نازانم چ خۆشی و چێژێ لەم دڕندەییە دەبینن.. ساڵەها پێش ئیستا وتارم لە بارەی ئەم کارەساتانە بڵاوکردۆتەوە و داوام کردووە کاربەدەستان ڕێگا لەو کارە ناڕەوایانە بگرن..

داوام کردووە وەزارەتی پەروەردە مەسەلەی بەزەیی بە ئاژەڵا هاتن و ژینگە پاراستن بخاتە بەرنامەی خوێندنی ساوایان و سەرەتایی.. ئەگەر ئەم ڕەوشت و نەریتە بڵاو بێتەوە و لە مێشکی مناڵ بچەسپێ ئەمە کار لە باری دەروونی و پەروەردەیی گشتی دەکات و ڕۆڵی سەرەکی دەگێڕێ لە کەمکردنەوەی توندوتیژی لە کۆمەڵدا. شایانی باسە کۆمەڵێک چیرۆک و شیعری منداڵانم بڵاوبۆتەوە بە ناونیشانی (میوانی ئازیز) ەوە.. هەموو دەچنە چوارچیوەی بەزەیی و خۆشەویستی بۆ ئاژەڵ.

***نموونەیێک لەو شیعرانە.**

ـ ئەم شیعرە بە ناوی (کۆترۆکە)یە:

کۆترە نەرم و نۆڵەکە
کە بۆت دێم تۆ ڕامەکە
من هاوڕێی دڵسۆزی تۆم
خۆشم ئەوێی بەقەد خۆم
دانم بۆتۆ هێناوە
وا تێنەگەی کە داوە
من ئازادیی تۆم ئەوێ
خۆشی و شادیی تۆم ئەوێ
حەزم لە سەربەستییە
ڕکم لە ژێردەستییە

***زۆرکەس لەوبڕوایەدان کە گۆشت خواردن شتێکی سرووشتییە.. ئێوە دەڵێن چی؟**

ــ لە سروشتدا دوو جۆر ئاژەڵ هەن (گۆشت خۆر و ڕووەکخۆر).. یا هەر گۆشت دەخوات یا هەر ڕووەک... تەنها مرۆڤە جوتخۆرە. لێکۆڵینەوە زانستییەکانی لەم بارەیەوە دەریانخستووە کە مرۆڤ بە ڕەچەڵەک

ڕووەکخۆرە چونکە لە ڕووی فسیۆلۆجی و شیتەڵییەوە سروشتی پێکهاتنی ددانەکانی و گەدە و ڕیخەلۆکە و هۆڕمۆنەکانی دەقاودەق وەک هی ئاژەڵە ڕووەکخۆرەکانە، کە جیایە لەهی ئاژەڵە گۆشتخۆرەکان.. لەبەر ئەمەیە مرۆڤ ناتوانێ بە ئاسایی گۆشتی خاو بخوات.. ئەبێ بیبرژێنێ یا لێێنێ. ئەمە ئەوە دەسەلمێنێ کە گۆشت خواردن کارێکی سروشتی نییە.. ئەنجامی ئاگر دۆزینەوە و بەکارهێنانی بووە بۆ لێنان.. ئەگەر مرۆڤ بە ڕاستی و بە ڕەچەڵەک گۆشتخۆربایە دەبوو بتوانێ بە ئاسایی گۆشتی خاو بخوات..

لێکۆڵینەوەکان ئەوەشیان دەرخستووە کە مرۆڤە ڕووەکخۆرەکان تەندرووستترن و ڕێژەی تەمەنیان بەرزترە و مێشکیان ڕوونترە و باری دەروونییان ئارامترە لە گۆشتخۆرەکان و تووشی زۆر نەخۆشیی کوشندە نابن.

بە بەراوردکردنی ئاژەڵە گۆشتخۆر و ڕووەکخۆرەکان دەردەکەوێ کە هەموو ئاژەڵە گۆشتخۆرەکان هار و دڕندەن کەچی ئاژەڵە ڕووەکخۆرەکان هێمن و هێورن.

من لەگەڵ ئەو بڕوایەدام کە مرۆڤ بە ڕەچەڵەک ڕووەکخۆرە. جگە لەمانە مرۆڤ گەیشتۆتە لووتکە لە بیرکردنەوە و ڕامان لە لوغز و مەزنیی بوون و جوانی و ژیان و پرسی ئازار، ئەبێ بە پێوانەی تر سەیری ئەم کارەساتە بکات و واز لەم بەستەزمانانە بهێنێ.. و چیتر ژیانیان لێ زەوت نەکات و بەم دەردەیان لەناو نەبات کە ڕۆژێ بە ملیۆنەهایان لێ دەکوژێ و سەردەبڕێ... چی ئەم بەستەزمانە بێ دەسەڵاتانە لەم جینۆسایدە قورتار دەکات؟

شانازی دەکەم و دڵخۆشم بەوەی ئەم نەریتە شارستانییەتە و هی تری وەک (ڕۆژی ڤەلەنتاین)م گواستەوە لای خۆمان. هەر لە سەرەتای هەشتاکانەوە لە بۆنەکانیاندا وتاریان لە بارەیەوە بڵاو دەکەمەوە بە گەنجە

بیر ڕووناکەکانمانیان دەناسێنم. گەر لە ژیانمدا شانازی بە یەک شت بکەم ئەوەیە کە ڕووەکخۆرم. دڵخۆشم بەوەی کە ژمارەیێکی زۆر کەس و کار و گەنجە ڕۆشنبیرەکان بوونەتە ڕووەکخۆر و بەردەوام لە زیادبووندان.

***هەندێ بەسەرهاتی سەیرت لەگەڵ ئاژەڵاندا باس دەکرێت. دەتوانی یێکێ لەو بەسەرهاتانەمان بۆ بگێڕیتەوە؟.**

ــ گەلێ ڕێکەوت و بەسەر هاتم هەیە لەمبارەیەوە.. یێکێ لەمانە ئەوەیە لە ساڵی ١٩٩٢ بوو، کە ئیڤانی کوڕم دووسێ مانگان دەبوو.. لە بەغداد لە گەڕەکی سەییدییە لە شوقەیێکدا کرێچی بووم.. دوای هەرای شەڕی ئێران و داگیرکردنی کوێت بوو.. باری ئابووری کارەساتاوی بوو.. موچەکەم ٣٠٠٠ دینار بوو و قوتووی شیری منالان بە ٥٠٠٠ دینار بوو.. لە شێعرێکمدا بە ناونیشانی (میوانی ئازیز) کە ئەو شەوەی ئیڤان لە دایک بوو لە (٣/٣/١٩٩٢) دا نووسیومە باسی ئەو ڕۆژانە دەکەم.... چەن دێڕێکیت بۆ دەخوێنمەوە:

میوانی ئازیز... یەکەم شەوتە
یەکەم ئاهەنگی گریە و خەوتە
بەخێر هاتیتە ژیانی پڕ زام
خەمێکیت هەموو خەمێکت قووت دام
ڕۆڵە وەختەکەت تا بڵێی سەختە
چیبکەم دیارە شت.. هەمووی بە بەختە
من و بەخت بە پشت ناحەزی یێکین
لە گەڵ کەساسی تا بڵێی ڕێکین
ڕۆڵە ژیان ئیستا بارێکی قورسە
هەر ماڵوێرانی و برسییەتی و ترسە
هەرزەکارێکی دڕی بێ ویژدان

ئەم وڵاتەی لێ کردووین بە زیندان
بیست و چوار ساڵە بە ژیانی جۆ و کا
مەلە لە خوێنا بەم خەڵکە ئەکا
خەڵکەکەش خراپ لێیان شێواوە
برا لە برا خۆی مەڵاس داوە
چ تاوانێ بوو کردم دەرحەق تۆ
پەنجە ئەگەزم.. ئەمەم بۆ کرد.. بۆ
تۆم هێنایە ئەم ژینە شێواوە
ڕووە سپیەکەی زەرد هەڵگەڕاوە
... هتد

خاوەن ئەو شوققەیەی تێیدا نیشتەجێ بووم... بەردەوام داوای لێ دەکردم دەرچم.. لە بارێکی یەکجار نالەباردا دەژیام تەنگم پێ هەڵچنرابوو.. گیرم خواردبوو نەمدەزانی چیبکەم.. ئەوسا (ئازاد)ی برام لە گەڕەکی غەزالیە خانوویێکی هەیکەلی هەبوو هەر خشت بوو بێ پەنجەرە و دەرگا.. بۆی تەواو نەدەکرا.. وتی (من تاقەتی ژیانم لەم وڵاتە نەماوە.. سەری خۆم هەڵدەگرم و دەچمە هەندەران.. ئەم ئوتومبیلەم بفرۆشە و بە پارەکەی خانووەکە تەواو بکە و بچۆرە ناوی).. وەکالەییێکی بۆ کردم و سەفەری کرد.. ئوتومبیلەکەم بە (٦٥٠٠٠) دینار فرۆشت کە تا ڕادەییێک بەشی دەکرد خانووەکەی پێ تەواو بکرێت.. لەگەڵ وەستا (ابو عەلی) کە ئازادی برام ڕایسپاردبوو خانووەکە تەواو بکات چووینە ناو خانووەکە بۆ ئەوەی دەست بکا بە کار.. بینیم دوو هێلانەی کۆتر لەناو دەکتەکانی موبەریدەکاندا هەن.. لە (ئەبوو عەلی) م پرسی گەر ئێوە کار بکەن ئەی ئەم کۆترانە.. پێکەنی و وتی دەیانفڕێنین و هێلانەکە فڕەدەدەین.. وتم شتی وا چۆن دەبێ؟ گاڵتەی بە قسەکانم هات و بە پێکەنینەوە وتی ئێمە گوێ نادەینە ئەم

شتانه. قبوولّم نەکرد و پێیم وت (تا بێچوه کۆترەکان نەفڕن به هیچ جۆر ناهێڵم دەست بکەن بەکار).. ئەبوو عەلی سەیر و گاڵتەی به قسەکانم هات.. و به عاجزی و سەرسوڕمانەوە خواحافیزی کرد.

هەموو ڕۆژ دەچوومە سەر خانووەکە.. چاوەڕێ بووم کۆترەکان چۆلی بکەن... تا دوای ٢٤ ڕۆژ دوا هێلانە چۆل بوو. لەم ماوەیەدا بازاڕ گڕی سەندبوو.. به پارەکە تەنها دوو ژووری پێ تەواوکرا ئەویش به نیوەچلی.

بەسەرهاتم لەگەڵ ئاژەڵاندا زۆرە.. هەموو چیرۆکن... هەر بۆ پێکەنین ئەمەشتان دەگێڕمەوە:

زستانی ساڵی ٢٠٠٨ بوو... ڕۆژێکیان گەڕامەوە ماڵەوە بینیم دایکی ئیڤان له چیمەنەکەدا دانیشتووە هەر منی بینی بەدەنگێکی پڕ لەترس و لەرزەوە وتی فریام کەوە ئەوە لەکوێی.. پێش سەعاتێ جورجێکی گەورەم له موبەقەکەدا بینی.. منیش یەکسەر چوومە ژوورەوە.. ژوورەکانم هەموو پشکنی.. لێی گەڕام هیچم نەدۆزییەوە. پاشان چوومە بازاڕ له کەلوپەل فرۆشێکم پرسی چۆن چارەسەری بکەم.. وتی ئەوەتا یا زەهری بۆ دادەنێی، قەفەزێشمان هەیە بۆ گرتنی.. قەفەزەکەم لێ کڕی و بردم لەماڵەوە دامنا.. دوای دوو ڕۆژ جورجەکە گیرا.. بۆ کوشتن.. نایکوژم.. لەدەرەوەش بەڕەڵلای بکەم دەچێتە ماڵێکی تر.. لەناو سندووقی ئوتومبیلەکەم دانا بردم له چۆلاییێکدا بەڕەڵلای کەم. له شوێنێکدا وەستام.. که ویستم بەڕەڵلای کەم، ترسام، وتم ئێستا دەمبینن و وا تێدەگەن تەقینەوە دادەنێمەوە.. جورجەکەم هێنایەوە ماڵەوە.. و قەفەزەکەم له چیمەنەکەدا دانا.. چووم نەختێ پەنیر و نانی چەورم بۆ هێنا.. دایکی ئیڤان وتی: هەر ئەوەمان مابوو.. پیاوی خەڵک قەفەزی بولبول دەهێنێتە ماڵەوە و تۆش جورج و مشک... زوو زووە خواردنم بۆ دەبرد و ئاوم لەبەر دانا.. دوای دوو ڕۆژ.. لەگەڵ (دیار)ی کوڕم چووینە ئەو شوێنە چۆلەی پێشتر چووم.. ئوتومبیلەکەم وەستاند و

دابەزیم.. بۆنیتەکەم کردەوە، وای پێشاندەم کە ئۆتومبیلەکە تێکچووە.. نەختێ دەستم لە مەکینەکەیدا وەردا و قەفەزەکەم دابەزاند و دەرگایەکەم کردەوە و بایبایم لێ کرد.. جورجەکە بە ڕاکردن چووە ناو تەراشەکانی ڕۆخ شەقامەکە.. کە گەڕامەوە دایکی ئیڤان وتی.. ئەوە بۆ نەتهێنایەوە؟.

***کام ئاژەڵت لەهەمووان خۆشتر دەوێت؟**

- جارێکیان هاوڕێیەکم ئەم پرسیارەی لێ کردم.. منیش هەر بۆ گاڵتە وتم مارمێلکە... بەسەرسوڕمانەوە پرسیی بۆ؟ وتم (چونکە تاکە شتێکە خێزانەکەم لێی دەترسێت).

***وەک چالاکەوانێکی ژینگەیی .. کام وەرزتان پێ لە هەمووان خۆشترە؟**

ـ من هەموو وەرزەکانم پێ خۆشە.. هەر یێکێکیانم زیاتر لەوانی تر خۆشدەوێت.. هەریەکە جوانی و خۆشیی تایبەتێتیی خۆی هەیە.. لە شیعرێکما کە بە ناونیشانی (نامەیێکی نەورۆزی) یە لەم چەند دێرەیدا لە بارەی هەستم سەبارەت بە وەرزەکانەوە دەڵێم:

....

بەقەد پایز شەیدای زستان و بەهارین

بەهار دادێ پەلکەزێڕینەی ڕەنگارین

هاوین دادێ فێنکی و کانیی سازگارین

پایز دادێ دارستانین زێڕ ئەبارین

زستان دادێ بۆ ڕیشۆڵە میواندارین

....

***ئێوە وەک خاوەن یەکەم پرۆژەی ئینسایکلۆپیدیای کوردستان.. ئەنجامدانەکەی گەیشت بە چی؟**

ـ بیرۆکەی دانانی ئینسایکلۆپیدیای کوردستان دەگەڕێتەوە ناوەڕاستی سەدەی ڕابردوو. ڕۆشنبیرانی کورد زۆر جار لەدانیشتنە ئەدەبی و

زانستییەکانیاندا باسی ئینسایکلۆپیدایان دەکرد و ئەم ئاواتەیان دەخواست ئینسایکلۆپیدیاییێک بۆ کوردستان دابنرێ. ئەمە هەر ئاوات و هەر بە قسە بوو. هیچ وتارێک لەم بارەیەوە بڵاونەکراوەتەوە و هیچ دەکومێنتێک نییە لە بارەیەوە، تا ساڵی ١٩٩٧دا بۆ یەکەم جار من پرۆژەییێکی تەواوم پێشکەش حکومەتی کوردستان کرد بە ناوی (ئینسایکلۆپیدیای کوردستان ئاواتێکە) لە ڕێی بەڕێوەبەری گشتیی دەزگای ئاراس کاک (بەدران ئەحمەد حەبیب)ەوە. پاشان پرۆژەکە لە گۆڤاری (ڕامان) ی ژمارە ٤١ ی ساڵی ١٩٩٩دا ل ٢٧ — ٢٩ بڵاو کرایەوە.

لەبەر باری نا ئاسایی ئەوسا نەتوانرا کاری لەسەر بکرێ.. پێش ئەم پرۆژەیەی من هیچ دەکومێنتێک نییە و هیچ وتارێک لەم بارەیەوە بڵاو نەبۆتەوە بڵێ پرۆژەییێکی وا لە ئارادا بووە.

لە ساڵی ٢٠٠٧ دا بووم بە ئەندامی کارای ئەکادیمییای کوردی. یەکسەر ئەم پێشنیازەم پێشکەش بە ئەنجومەنی ئەکادیمیا کرد، ئەنجومەنی ئەکادیمیا پەسندی کرد و بە پێی کۆنووسی (ژ١٥ ی ٣/٢/٢٠٠٨) لیژنەییێک دانرا بەسەرۆکایەتیی من و هەر خۆم لیژنەکەم بەم جۆرە دامەزراند:

د. وریا عومەر ئەمین ــ سەرۆک

مۆئەیەد تەییب ــ ئەندام

د. جەبار قادر ــ ئەندام

حەمید بەدرخان ــ ئەندام

عبدالرحمن معروف ــ ئەندام

لیژنەکە من دامنا و یێکێ لە ئەندامەکانی دەسنیشانم کردن (د. جەبار قادر) بوو. کە لیژنەکە دانرا د. جەبار نەیگوت کە پرۆژەی تری وا هەبووە و ئەم بەشداریی تێدا کردووە و کاری تێدا کردووە. بە پێچەوانەوە لەبەردەم

هەموو ئەندامانی ئەکادیمییا دەسخۆشیی لێ کردم و وتی ئەمە کارێکی پیرۆزە و پڕ بە دڵ پشتگیریت دەکەم.

پاش ماوەییێک بێ ئاگاداریی من لە پڕ لیژنەییێکی تر بە سەرۆکایەتیی (د.جەبار قادر) دانرا بێ ئەوەی پرس بە من بکرێ و ئاماژە بە لێژنەکەی پێشوو بکرێ (کە بووە جێی سەرسوڕمانی هەموو ئەندامانی ئەنجومەنی ئەکادیمیا). د.جەبار وای خستە ڕوو و وای ڕادەگەیاند کە دەمێکە لە ئەوروپا کاریان لەسەر کردووە. لێم پرسی ئەی بۆ کە لیژنەکەمان دانا و تۆ کرای بە ئەندام تێیدا باست نەکرد؟ (وەڵامی نەبوو).

بە داخەوە ئەمە کارێکی نائەکادیمی بوو نەدەبوو ڕوو بدات. لەگەڵ ئەمەشدا، من ئامادەیی خۆمم پێشاندا بۆ هاوکاری کردن لە گەڵیدا .لە دێمانەییێکدا لە ڕۆژنامەی بەدرخان ژ ١٥٧ ی ١٥/٨/٢٠١١ ئەم ڕاستییانەم خستە ڕوو و گوتم (گرنگ ئەوەیە کارەکە ئیشی لەسەر بکرێ و ئەنجام بدرێ. گرنگ نییە کێ ئەنجامی دەدات.. ئەمە ئەرکێکی نەتەوەییە).

بە داخەوە ئەنجامەکەی گەیشت بە ئەوە (نەئەوان هیچیان پێ کرا، نە هێشتییان ئێمە هیچ بکەین).

***چۆن کێشەی ڕێنووس هەڵدەسەنگێنیت؟**

ـ بە داخەوە ڕێنووس لای ئێمە بۆتە فۆبیاییێکی کوشندە.. گیروگرفتی سەرەکیی لەمەدا لەوەدادیە کە سەیری ڕێنووس دەکەین وەک کێشەییێکی زمانەوانی.. دەمێکە زمانەوانان ڕێنووسیان لە گیروگرفتەکانی زمانەوانیدا جیا کردۆتەوە و ڕێنووسیان لە زمانەوانی دەرهێناوە.. هیچ ڕێبازێکی زمانەوانی نیە باسی ڕێنووس بکات. ڕێنووس بۆتە شتێکی کۆمەڵایەتی و پێکهاتنی عەفەوی لەسەریا. هەر لای ئێمە بۆتە دێوەزمە و کراوەتە کێشەییێکی ئاڵۆز و بۆتە گرفت.

ئەم ڕێنووسەی ئیستامان گەلێ گونجاوە و لەوە باشتر ناکرێ، بە دەسکاری کردنی گرفتی تر سەرهەڵدەدا. گەر بەراوردی بکەین لەگەڵ ڕێنووسی میللەتانی تری پێشکەوتوو لەڕووی دەسەڵات و شارشتانییەت و ئابووری و تەکنەلۆجیاوە... وەک زمانی ئینگلیزی و یابانی و چینی.. دەردەکەوێ ئێمە لە چاو ئەوان هیچ گیروگرفتێکی ڕێنووسیمان نیە.

بە داخەوە لە هیچ شتێکدا سوود لە ئەزموونی میللەتان وەرناگرین.. لە ساڵی (١٥٦٨ز)، کە دەکاتە چوار سەدە و نیو بەر لە ئیستا، وەزیری دەرەوەی بەریتانیا (سێر تۆماس سمیت) یەکەم پێشنیازی ڕێنووسسازیی بە ناونیشانی (لە بارەی ڕاستکردنەوەی ڕێنووسی ئینگلیزی) یەوە پێشکەش بە شا ئێدوەردی شەشەم و ئیلەزەبێتی یەکەم کرد... لەو ساکەوە تا ناوەڕاستی سەدەی بیستەم، بەهەزاران وتار و لێکۆڵینەوە و ڕەخنە لەبارەی گیروگرفتەکانی ڕێنووسی ئینگلیزیەوە بڵاو بونەتەوە، هەموو داوای چاکسازیی بۆ دەکەن. بەناوبانگترینیان داواکارییەکەی (بیرنارد شۆ)یە. وەسیەتی کرد هەرچی سەرمایەی هەیە تەرخان بکرێ بۆ چاککردنی ڕێنووسی ئینگلیزی... بەڵام سەرەڕای دەسەڵات و توانینیان هیچیان بۆ نەکرا. دوای ٤٥٠ ساڵ تێپەڕبوون بەسەر وتارەکەی (سێر تۆماس سمیت). لە ساڵی ٢٠١٣دا پرۆفیسۆری زمانی ئینگلیزیی زانکۆی ئۆکسفۆرد (سایمون هۆڕبن) ڕایگەیاند کە (ترازان و دوورکەوتنەوەی نووسین لە ئاخاوتن و کێشەکانی ڕێنووس و هەبوونی شێوەی جیا بۆ نووسینی هەمان وشە لە زمانی ئینگلیزیدا دەبێ بە شتێکی ئاسایی سەیری بکرێ و قبووڵ بکرێ و هەر هەوڵدانێک بۆ یەکگرتنیان بێ سوودە و سەرناگرێ)..

زمانی چینی کە زمانی زیاتر لە ملیار و نیوێکە.. زمانی چارێکێکی هەموو مرۆڤی سەر ڕووی زەمینە،ئیستاش نووسینی وێنەیی (ئیدیۆگرامی) بەکار دەهێنن. لە نیوەی یەکەمی سەدەی ڕابردوودا لە سەردەمی ماوتسی تۆنگدا

هەوڵدرا بۆ گۆڕینی بە نووسینێکی فۆنیمیکی، نەیانتوانی، بۆیان دەرکەوت کە گەر بیگۆڕن لە شارستانییەتی کۆن و مێژووەکەیان دەپچڕێن و یەکیەتیی نەتەوایەتییان لەدەس دەدەن و دەبن بە چەن میللەتێک. نووسینەکەیان هۆکاری سەرەکیی لێکبەستنی نەتەوەییانە، بۆیە بریاریان دا نەیگۆڕن.و دەسکاریی نەکەن.. هەر بەو نووسینە سەختە بیدائییە ناقۆڵایە گەیشتوونەتە لووتکەی تەکنەلۆجیا و بەربەرەکانێ لەگەڵ هەموو جیهاندا دەکەن..

لەم سەد ساڵەی بەسەرچوو بە هەزاران وتار و لێکۆڵینەوە لە بارەی گیروگرفتەکانی ڕێنووسی عەرببیەوە لەلایەن کەڵە نووسەر و زمانەوانەکانەوە بڵاوکراونەتەوە.. داوای چاکسازیی ڕێنووسی عەرەبی دەکەن.. بەڵام هەرگیز نەیانتوانی دەسکاریی بکەن.. هەندێ دەڵێن قورئان ڕێنووسی عەرەبیی ڕاگرتووە.. کە وا نییە.. سەیرێکی ڕێنووسی قورئان و نووسین و ڕێنووسی عەرەبی بکە دەردەکەوێ، جیاوازیی نێوانیان ئاسمان و ڕێسمانە.

هەر زمانێکی تر بەدەستەوە بگرین هەمان شتە... بۆیە ئێمەش دەبێ لە شوێنێکدا بوەستین ئەگینا هەرگیز بە هیچ ناگەین.

چەخت لەسەر ئەمە دەکەمەوە کە ئیستا ڕێنووس بە بابەتێکی زمانەوانی ناژمێررێ.. هیچ ڕێبازێکی زمانەوانی نییە لە دیسەسوێرەوە بگرە تا ئیستا باسی کێشەی ڕێنووس بکات. ڕێنووس پێکهاتنێکی عەفەویی کۆمەڵایەتیی مێژووییە.. نابێ تێکەڵ بە سیاسەت و زمانەوانی بکرێت.. کە بەداخەوە ئێمە کردوومانە.. قسە زۆرە لەسەر ئەم کێشەیە... شایانی باسە ئێمەی (لیژنەی ڕێنووس لە ئەکادیمییای کوردی)دا، کتێبێکمان لە ساڵی ٢٠١٣دا بەناونیشانی (ڕێنووسی کوردی بەپێی بنەما زانستییەکانی ڕێنووسی گشتی) بڵاوکردەوە. تیایدا لە ڕووی مێژوویی و لۆژیکی و زمانەوانییەوە بە دوور و درێژی لەم کێشەیە دەکۆڵینەوە... هیوادارم و ئاواتەخوازم ئەوانەی بایەخ

بەم لایەنە دەدەن و پێشنیازیان هەیە سەیرێکی ئەم کتێبە بکەن و ئامادەین بۆ هەر گفتوگۆییێک لە بارەیەوە.

***چالاکییێکی لە ڕادەبەدەر لە فێسبووکدا دەنوێنیت.. هۆی ئەمە چییە؟**

ـ من بەختەوەری و خۆشیی ژیانی خۆم لەوەدا دەبینم کە لە سەردەمی پێش تەکنەلۆجیا هاتمە ژیان و فریای لووتکەی تەکنەلۆجیا کەوتم کە پێشتر، تەنانەت بیست بیست و پێنج ساڵێکیش بەر لە ئیستا نەدەهاتنە خەیاڵیش، بە تایبەتی مۆبایل و ئەنتەرنێت و فێسبووک.. کە بە هۆیانەوە ئەم جیهانە پان و بەرینە بۆتە ژوورێکی بچووک نەک گوندێک وەک دەیانگوت. خەڵکەکەی لێک نزیک کردەوە و پەیوەندیی کۆمەلایەتی و مرۆڤایەتیی نێوانیانی یەکجار پتەو کرد وای کرد هەمیشە لە هەموو شوێنێکدا بیت.

من چێژێکی تایبەتی لەم داهێنانە وەردەگرم لەبەر دوو هۆ. یەکەم: ژیانی سادەی پێش تەکنەلۆجیام بینیوە و چێشتوومە. دووەم: بە هۆیانەوە هەست دەکەم هەمیشە لەگەڵ هەموو کەسێکی سەر ڕووی زەمیندام... یەک خولەک مۆبایلم پێ نەبێ هەست دەکەم نیم.. بە هۆی ئەنتەرنێت و مۆبایلەوە، لەهەر کوێ بم دەتوانم بە ڕەنگ و دەنگەوە ڕوو بە ڕووی هەر کەسێک بم لە هەر کوێدا بێ... هەر زانیارییێکم بوێ لە بارەی هەچ شتێکەوە یەکسەر لە ڕێی ئەنتەرنێتەوە دەستم دەکەوێ.. کە جاران خۆم دەزانم بە چ حاڵێ دەسمان دەکەوت. ئەنتەرنێت کتێبخانەییێکە هەموو کتێب و بلاوکەرەوە و زانیاریی هەموو جیهانی گرتۆتە خۆ.. بۆ کوێ بچم سووک و ئاسان لەگەڵمدایە.

جاران وتارێکمان بنووسیبایە دەبوو بە بەرید بۆ گۆڤار یا ڕۆژنامە بینێرین.. بە حەفتە و مانگ تا دەگەیشت و هەندێ جار ون دەبوو.. بە مانگ چاوەڕێمان دەکرد تا بلاو دەکرایەوە... ژمارەییێکی کەم خوێنەر لە شوێنێکی

سنووردااردا دەیانبینی.. کەچی ئیستا، وتارێک لە ئەنتەرنێت یا لە فێسبووکدا بڵاو بکەمەوە.. بە یەک چرکە دەگاتە هەموو شوێنێکی سەر رووی زەمین و یەکسەر دەکەوێتە بەردەست بلیۆنەها.

لە حەفتاکانی سەدەی ڕابردوودا کە خوێندکار بووم لە دووروڵاتان.. زوو زووە نامەم بۆ دایکم دەنارد.. نامە زۆر دوا دەکەوت تا دەگەیشت .چونکە هاتوچۆ خێرا نەبوو و هەموو نامەیێک لە ریقابە دەبینرا و دەخوێنرایەوە بۆیە بە دوو مانک و سێ مانگ دەگەیشتن.. جاری واش هەبووە بێنج شەش نامە بە یەک جار دەگەیشت.. هەزار ڕەحمەتی لێ بێ (مام شەعبانی پۆستەچی) ئیشێکی چاکی لەگەڵما دەکرد.. نامەکانی بەیەک جار نەدەگەیاند.. گلی دەدایەوە و هەر ناوەناوە یێکێکی دەگەیاند.. بەمە دایکم بەردەوام دڵنیا دەبوو.. ئەوسا پەیوەندی کردن ئاسان نەبوو.. زۆر جار خەڵک دەچوونە بەغا بۆ تەلیفۆنکردن لەگەڵ وڵاتان.. کەچی ئیستا ئیمێل و ئەنتەرنێت و ڤاییەر و مۆبایل کەوتۆتە گیرفانی هەموو کەسێک.. وایان کردووە چەن لێک دوور بن، هەمیشە پێکەوە بن..

بەسەرهاتێکی سەیرم هاتەوە یاد کە پەیوەندیی بەم مەسەلەیەوە هەیە... جارێکیان لە لەندەنەوە بۆ سەردان هاتمەوە هەولێر ٢٠ بیست ڕۆژ مامەوە.. پێش چوونم بۆ بەغداد، تا لە وێوە بچمە لەندەن. نامەیێکم بۆ دایکم نووسی پوولێکم لێدا و بە ژێری ئیستیکان مۆرم کرد و دامە (مام شەعبانی پۆستەچی)، شەممە بوو ، پێم وت بەیانی دەچمە بەغداد.. سێ شەممە بە فرۆکە سەفەر دەکەم.. دایکم زۆر پەرێشانە، تۆ ڕۆژی هەینی ئەم نامەیە بگەیێنە ماڵەوەمان.. خوا خێرت دەنووسێ.. وتی سەرچاو کاکە وریا بەخێر بچیت و بەخێر بێیتەوە.. کە چوومە بەغداد بەو ئومێدەی سێشەممە سەفەر بکەم.. کێشەی نوێکردنەوەی پەسەپۆڕتەکەم هاتە پێش وای کرد دوو حەفتە سەفەرەکەم دواخەم. ڕۆژی چوارشەممە گەڕامەوە هەولێر. ڕۆژی

هەینی بەیانییەکەی زوو لە دەرگا درا.. من چووم دەرگاکەم کردەوە.. مام شەعبان بوو... خۆی و پاسکیلەکەی، نەیزانی و دەرکی نەکرد کە من وریام و وتی: (چاوتان ڕوون ئەمە نامەیێکە بە بەریدی خێرا لە کاک وریاوە ئێستا گەیشت).. منیش زۆر سوپاسم کرد و خۆم مات کرد و پێم نەوت من وریام.. نامەکەم لێ وەرگرت و تا ئێستاش لام پارێزراوە.

بە گوێرەی پرسیارەکەتان لە بارەی فێسبوکەوە.. ڕاستە تا ڕادەیێکی زۆر چالاکم.. ڕۆژ نییە بابەتێ یا زیاتری تێدا بڵاو نەکەمەوە.. بابەتەکان هەموو هەمەچەشنە و ئامانجدار و سنوورشکێنن.. تەرخان کراون بۆ بڵاوکردنەوەی ڕۆشنبیریی گشتی و هوشیاری و هەستی مرۆڤایەتی و بیری پاک و ڕوون و ژیان خۆشویستن و جیهان و گەردوون ناسین و ژینگە پاراستن و نەهێشتنی جیاوازی لە نێوان ڕەگەز و ئایین و شتی سەیر و پێکەنیناوی.. تا ئێستا زیاتر لە ٤٠٠ بابەت و وتارم لە فێسبووکدا بڵاو کردۆتەوە بە سێ زمان، هەوڵ دەدەم تیایاندا ڕووە گەش و جوانەکەی ژیان و سرووشت بخەمە ڕوو و خۆشەویستی بڕوێنم.. ئامانجی هەرە سەرەکیشم ئەوەیە ڕووە گەشەکەی خۆمان وەک کورد بۆ دۆست و دوژمنانمان دەرخەم. هاوڕێ و خوێنەرێکی یەکجار زۆرم هەیە.. بەردەوام پەیوەندیم لەگەڵدا دەکەن بە تایبەتی قوتابیانی بەشە کوردییەکان.. پرسیارم لێ دەکەن لە بارەی زمانەوانی و داوای زانیاری و سەرچاوە و ڕێنماییم لێ دەکەن.. منیش وەڵامی هەموویان دەدەمەوە و پێویستییەکانیان جێبەجێ دەکەم..

***وەک بزانم ژمارەیێکی زۆر ماڵپەڕ و لاپەڕەی فێسبووکتان هەیە..**

- جگە لە لاپەڕەی فێسبوکی کەسیی خۆم. ماڵپەڕێک و دوو لاپەڕەی فێسبوکی ترم هەیە بە ناوی تابلۆی شانازییەوەیە تەرخانم کردوون بۆ بەشە

کوردییەکان... تێیاندا یەکەمەکانی هەموو بەشە کوردییەکان نمایش دەکرێت.

ماڵپەڕێکی تر بە ناوی (شەپۆلەکان)ـە.. وێنەی دەرچوونی بەشە کوردییەکان نمایش دەکات... مامۆستای بەشی کوردیی زانکۆی بەغداد (فەیسەل غازی محەممەد) سکرتێری ماڵپەرەکانە و هاوکارمە لە ئامادەکردنیان. ئەم ماڵپەڕەشم هەیە کە بەشێ لە کتێب و وتارەکانمی تێدا دەسدەکەوێ:

http://wariaomaramin.blogspot.com

***دەپرسن بۆ تا ئێستا هەر لە بەغداد ماویتەوە و بەیەکجاری نەگەڕاویتەوە کوردستان.**

ـ لە ساڵی ٢٠٠٤ ەوە هەوڵ دەدەم بگەڕێمەوە کوردستان. داوای نەقلم کرد، ڕەزامەندیم لە زانکۆی بەغداد دەسگیر کرد.. بەڵام لای خۆمان نە زانکۆی سەلاحەدین نە زانکۆی سلێمانی قبووڵیان نەکردم... نەشمتوانی واز لە وەزیفە ٢٥ سال خزمەتییەکەم بهێنم چونکە تاکە سەرچاوەیەکم بوو بۆ ژیانی منداڵەکانم و خانەنشینییەکەم لەدەست دەچوو و لە هەولێر شوێنم نەبوو بۆ حەوانەوەی ماڵ و منداڵەکانم.. سەیر ئەوەیە من و مامۆستاییێکی بەغدایی بە پێی هەمان نووسراوی فەرمی ڕەزامەندیمان لە زانکۆی بەغداد دەسگیر کرد.. ئەو قبووڵ کرا و من نەکرام. نامەیێکم بۆ سەرۆکی حکومەتی کوردستان نارد داوام کرد وەک هەموو ئەو مامۆستا زانکۆییانەی گەڕانەوە شوێنێکم بۆ دابین کەن تا خۆم دەگرم، تا بگەڕێمەوە، وەڵام نەدرامەوە.. دوای ئەمە سێ نامەی ترم نارد هەمان شت... دوا نامەم بە شێوەیێکی فەرمی لە ڕێی ئەکادیمیای کوردییەوە نارد.. بە چاک و خراپ هیچ وەڵام نەدرامەوە. بۆیە بە داخەوە بۆم ڕێکنەکەوت بە یەکجاری بێمەوە. ئەم قسانەی ئێستا کردمن لە دیمانەیێکی ڕۆژنامەوانی لەگەڵ ڕۆژنامەی بەدرخان

(ژماره ١٥٧ ی ١٨ـ ٥ ـ ٢٠١١)دا درکاندمن. وتم بەڵکو لە ڕێی ڕۆژنامەوە دەنگم دەگا.

***دەتوانی ناوی ئەو مامۆستایەمان بدەیتێ؟**

ـ بەڵێ دەتوانم.. ئیستا لە بەشی مێژووی کولێجی ئادابی زانکۆی سەلاحەددین دەوام دەکات.. داوام لێ بکرێ ناوەکەی دەردەخەم. ئاشکرایە بە دەیان مامۆستای تری(غەیرە کوردیش و.. !) لە هەموو زانکۆکانی کوردستان پێشوازی کران و ڕیزیان لێ گیرا و منیش وام بەسەر هات..

***ئایا بیرت لە نووسینی بیرەوەرییەکانت نەکردۆتەوە؟**

ـ بڕواناکەم من شتێکی ئەوتۆم کردبێ لە ژیانمدا شایانی بیرەوەری نووسین بێ.. لە دیمانە و نووسینی وتارە لابەلا و پەرتوبڵاوەکانم باسی هەندێ لە بەسەرهاتەکانی ژیان و پەیوەندییەکانم دەکەم.. بۆم بڕەخسێ کۆیان دەکەمەوە. وەڵامەکانم بۆ پرسیارەکانتان دەچنە ئەو خانەیەوە.

***زۆر سوپاستان دەکەم.. لە کاتمان گرتی و هیلاکمان کردیت..**

ـ من سوپاسی ئێوەی بەڕێز دەکەم.

....

ئەم دیمانەیە لە (٣ و ٤ و ٥ ی نیسانی ساڵی ٢٠١٦) لە بەشی ڕاگەیاندی زانکۆی جیهاندا ئەنجام درا.

سەرگوزشتەی پرۆفیسۆر د. وریا عومەر ئەمین

- ١٩٤٧/٣/١٥ لە شاری كۆیە لە گەڕەكی بەفری قەندی لە دایك بووە.
- قوتابخانەی سەرەتاییی لە گوندی عەنكاوە و ناوەندی و ئامادەیی لە هەولێر تەواو كردووە.
- ١٩٧١ بەكەلۆریۆسی لە زمان و ئەدەبی كوردیی لەزانكۆی بەغداد بە یەكەمی وەرگرتووە.
- ١٩٧٢– ١٩٨٠ لە زانكۆكانی مۆسكۆ و لەندەن خوێندوویەتی و بڕوانامەی دبلۆم و ماجستێر و دكتۆرای وەرگرتووە.
- ١٩٨٠ خوێندنی لە زانكۆی لەندەن تەواو كردووە و گەڕاوەتەوە وڵات و بە مامۆستای زمانەوانی لە كولێجی پەروەردەی زانكۆی بەغداد دامەزرێنراوە.
- ١٩٨٢ — ١٩٩٩ سەرۆكایەتیی بەشی كوردیی پێ سپێرراوە.
- ١٩٩٢ پلەی پرۆفیسۆریی وەرگرتووە. یەكەم كەسە پلەی پرۆفیسۆری لە زمانی كوردیدا دەسگیركات.
- ١٩٩٧ بوو بە ئەندامی كۆڕی زانیاریی عیراق ـ دەستەی كورد
- ٢٠٠٤ دكتۆرا لە مێژوودا وەردەگرێ.
- ٢٠٠٧ بوو بە ئەندامی كارای كۆڕی زانیاریی كوردستان (ئەكادیمییای كوردی).
- پرۆفیسۆری زمانەوانییە لە زانكۆی بەغداد و پرۆفیسۆری وانەبێژە لە زانكۆكانی سەڵاحەددین و سلێمانی و كۆیە و ڕاپەڕین و گەرمیان ..
- دامەزرێنەری بەشی خوێندنی باڵای ماجستێر و دكتۆرای زمان و ئەدەبی كوردییە لە زانكۆی بەغداد و زانكۆكانی كوردستان و لە دامەزرێنەرانی زانكۆی جیهانە و ئەندامی ئەنجومەنەكەیێتی..
- سەرپەرشتیی نزیكەی ١٠٠ قوتابیی دكتۆرا و ماجستێری كردووە لە زمان و ئەدەبی كوردی و ئینگلیزی و عەرەبیدا.

- ئەندام و سەرۆک لیژنەی گفتوگۆی زیاتر لە ٢٥٠ نامەی ماجستێر و دکتۆرا بووە لە زمان و ئەدەبی کوردی و ئینگلیزی و فارسی و عەرەبی و پەروەردە و دەروونناسیدا.
- سەرۆک و ئەندامی زیاتر لە ١٠٠ لیژنەی زانستی بووە لە زانکۆکان و دەزگا زانستییەکاندا.
- تەرقییەی بە دەیان مامۆستای زانکۆکان کردووە بۆ پلەی (پرۆفیسۆری و یاریدەر و مامۆستا) لە زمان و ئەدەبی کوردی و عەرەبی و ڕووسی و فارسی ئینگلیزیدا.
- جگە لە کوردی زمانی ئینکلیزی و عەرەبی و تورکمانی و کلدانی و ڕووسی و فارسی دەزانێ. بە زمانی کوردی و عەرەبی و ئینگلیزی دەنووسێ و بڵاودەکاتەوە.
- زیاتر لە هەزار و دوو سەد وتار و لێکۆڵینەوە و کتێبی لە بارەی زمان و ئەدەب و ساڵنامە و فەلسەفە و مێژوو و زانست و چیرۆک بڵاو بۆتەوە.
- یەکەم بڵاوکراوەی شیعر بووە لە ساڵی ١٩٦٥ دا. کۆمەڵە شیعرێکی بەناونیشانی (سەیرانێکی شیعرستان) ەوە لە ساڵی (٢٠٠٧) بڵاو بۆتەوە.
- زیاتر لە ٣٥٠ سوپاسنامە و ڕیزنامە و زرێی پێ بەخشراوە و بە دەیان وتار و باس و لێکۆڵینەوە لە بارەی بەرهەم و داهێنانەکانی بڵاوبۆتەوە.
- ٢٠١٢/٥/٧ خانەنشین کرا.
- ٢٠١٦/١/١٧ پلەی پرۆفیسۆری شەرەفی زانکۆی بەغدادی پێ پەخشرا.

ڕێزلێنانی
وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان

٣٠ – ٣ - ٢٠١٦

بەرنامەی ریزلێنانی د. وریا عومەر ئەمین

<u>پێشەکی</u>

١ـ کردنەوەی ئاهەنگەکە ـ پێشکەشکار: ڕێدار سابیر

٢ ـ وتاری بەڕێز خالید دۆسکی — وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان

٣ ـ ژیاننامەی د. وریا عومەر ئەمین –ـ خەلیل عەبدوڵلا ـ بەڕێوەبەری گشتیی دیوانی وەزارەت.

٤ ـ وتاری د. سالار عوسمان — بریکاری وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان

٥ ـ وتاری د. عزالدین مستەفا ڕەسوول

٦ ـ وتاری د. کوردستان موکریانی

٧ ـ وتاری ئەکادیمیای کوردی — د. نەجاتی عەبدوڵلا

٨ ـ وتاری کاکەمەم بۆتانی– سەرۆکی گشتیی یەکیێتی نووسەران

٩ — وتاری عەبدولڕەحمان فەرهادی– سەرۆکی یەکیێتی نووسەران — لقی هەولێر

<u>گوڵ و زرێ پێشکەشکردن</u>

١ ـ سەرۆکی زانکۆی سەلاحەددین

٢ ـ سەرۆکی زانکۆی سلێمانی

٣ ـ د. نەوزاد یحیی باجگر ـ سەرۆکی بۆڕدی زانکۆکانی جیهان

٤ ـ کاکە مەم بۆتانی ـ سەرۆکی یەکیەتیی نووسەرانی کوردستان

٥ ـ عبد الرحمن فەرهادی ـ سەرۆکی یەکیەتیی نووسەران ـ لقی هەولێر

٦ ـ فەرهەنگ غەفوور ـ بەڕێوەبەری گشتیی ڕۆشنبیری و هونەری هەولێر

٧ ـ هەندرێن ئەحمەد ـ سکرتێری سەندیگای ڕۆژنامەنووسانی کوردستان

٨ ـ سمکۆ عبدالکریم ـ سەرۆکی سەندیگای ڕۆژنامەنووسانی کوردستان ـ هەولێر

<u>رێوڕەسمی ڕێزلێنان</u>

١ ـ پیرۆزنامە و زرێی بەڕێز خالید دۆسکی – وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان

٢ ـ چەپکە گوڵی خۆشەویستی و وەفا ـ د. سالار عوسمان ـ بریکاری وەزارەت

<u>وتاری د. وریا عومەر ئەمین</u>

پێشکەشکردن

ڕێدار سابیر

بەڕێزان... ئامادەبووانی خۆشەویست.. بەخێر بێن

ئەمڕۆ وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان بە شانازییەوە ڕیز لە ئەزموونی پرۆفیسۆر د. وریا عومەر ئەمین دەنێت.

د. وریا ئەکادیمیست و زمانەوان و شاعیر و نووسەر، شایانی ئەوەیە کە لە مەڕاسیمێکی شایستەدا ڕیز لە خەبات و شەونخوونی و بەرهەمە زانستییەکانی بگیرێت.

د. وریا پیاوێک لێواولێو لە خۆشەویستی و وەفا و دڵسۆزیە.. مۆمێکی هەمیشە داگیرساوە بە دیار وشەی جوانی کوردییەوە.

هیوای تەمەنی درێژ و بەرهەمی زۆری بۆ دەخوازین.

بفەرموون ئێوە و بەڕێز خالید دۆسکی وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان

وتاری بەڕێز خالید دۆسکی وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان

بەڕێزان.. ئەم کاتەتان شاد.. بەخێر بێن

ئەمرۆ بۆ من ڕۆژێکی تایبەتە و خۆم بە بەختەوەر دەزانم کە وەک خوێندکارێک رێز لە مامۆستاکەم و کەڵە پیاوێک دەگرم کە زیاتر لە نیو سەدەیە خزمەتی بواری زمان و ئەدەبی کوردی دەکات.

مامۆستا وریا و بنەماڵە نیشتمان پەروەرەکەیان جێ پەنجەیان لە خەباتی رزگاریخوازی نەتەوەکەمان دیار و گەش و ڕوونە و هەمووان قەرزارباری ئەو مامۆستایەین بەهۆی ئەو خزمەتە زۆرەی کە پێشکەشی کردووە.

بەرێز دکتۆر وریا دەستی باڵای هەبوو لە کردنەوەی بەشی خوێندنی باڵا لە زانکۆی بەغداد و سەلاحەدین لە بواری زمانی کوردی، کە زیاتر لە (٣٥٠)

کەس لە سەردەستی ئەم پیاوە مەزنە بڕوانامەی ماستەر و دکتۆرایان وەرگرتووە.

جگە لەوەی مامۆستا لە بەشی کوردی زانکۆی بەغداش خزمەتی زۆری زمان و ئەدەبی کوردی کردووە ،هەمیشە وەک سەربازی وون بایەخی بە زمان و ئەدەب و مێژووی گەلەکەمانداوە سەرەڕای سەختی رۆژگارو کێشەو گرفتەکان.

بۆیە بەئەرکمان زانی وەک وەزارەتی رۆشنبیری رێز لەم کەڵە پیاوە و نوسەرە گەورەیەی گەلەکەمان بگرین. شایستەی خەڵات و رێزی زیاترە، هەر بۆ ئەم مەبەستەش و لەم بۆنە پیرۆزدا بۆ ڕێزگرتن لە نوسەری گەورەی تورک و دۆستانی نەتەوەی کورد بەرێز (ئیمساعیل بێشکچی) بڕیارماندا ئەم هۆڵە کە ئێستا بەرێز دکتۆر وریای لێ خەڵات دەکرێ ناو بنرێت هۆڵی (بێشکچی).

هەر خۆش بن

وتاری مامۆستا خەلیل عەبدوڵلا
بەڕێوەبەری گشتیی وەزارەتی ڕۆشنبیری

پرۆفیسۆر د. وریا عومەر ئەمین کەسایەتییەکی گەورەی ئەکادیمی و ئەدەبی و ڕوناکبیری کوردستانە. زیاتر لەنیو سەدەیە لەڕشتە جیا جیاکانی‌و زمان‌و ئەدەب و فەلسەفە و مێژوودا خزمەت ئەکات و خاوەنی خەرمانێک بەرهەمی جۆراو جۆرە.

د.وریا لە ڕۆژی ١٥ی ئاداری ١٩٤٧ لەشاری کۆیەی مەڵبەندی ڕۆشنبیری و هونەر و زانست لەخانەوادەیەکی ڕوناکبیر و زانستپەروەردا لەدایک بووە. لە عەنکاوەو هەولێر و بەغدا و مۆسکۆ و لەندەن خوێندویەتی و ئاستی زانستیی گەیشتۆتە پلەی پرۆفیسۆر. لەساڵی ١٩٨٠ وە وەک مامۆستای زمانەوانی بەشی کوردی زانکۆی بەغدا دامەزراوە و بووە بە سەرۆکی ئەو

بەشە و تا ساڵی ١٩٩٩ بەردەوام بووە. جگە لەبواری زمان، د.وریا بایەخیشی بەمێژوو داوە و، لە ساڵی ٢٠٠٤ بڕوانامەی دکتۆرای لەو بوارەدا بەدەستهێناوە.

د. وریا لەبەر توانای زانستی وەک زاناو شارەزا لە کۆڕی زانیاری عیراق و کۆڕی زانیاری کوردستان خزمەتی کردووە و ئێستاش لە ئەکادیمیای کوردی بەردەوامە لەخزمەت .

د.وریا وەک ئەکادیمیستێک خزمەتێکی زۆری بەکایەی پەروەردەو خوێندن کردووە و ڕۆڵی دیاری هەبووە لە کردنەوەی بەشی خوێندنی باڵا لەبەشی کوردی زانکۆی بەغدا و زانکۆکانی کوردستان و سەرپەرشت و سەرۆک و ئەندامی لیژنەی گفتوگۆی زیاتر لە ٣٥٠ نامەی ماستەر و دکتۆرا بووە. ئەم پیاوە هەڵکەتووە کەسێکی زیرەک و بەتوانایە و زمانەکانی کوردی و عەرەبی و ئینگلیزی و تورکمانی و کلدانی و روسی و فارسی بەباشی ئەزانێ و خاوەنی ٢٧ کتێبی چاپکراوو سەدان وتار و لێکۆڵینەوەی زانسییە لەبارەی زمان و ئەدەب و فەلسەفە و مێژوو و زانست. ئێستا لەزۆربەی زانکۆکانی عیراق و کوردستان لەخزمەتی زانستی بەردوامە.

لەبەر هەموو ئەو توانا و بەهرە و خزمەت و بەخششانەی پرۆفیسۆر د. وریا عومەر ئەمین، وەزارەتی رۆشنبیریو لاوان بەشایستەی ئەوەی زانی کە ڕۆژی ٣٠ی ئاداری ٢٠١٦ لەدیوانی وەزارەت ڕێورەسمێکی شکۆداری ڕێزلێنانی بۆ ساز بکات و ئەو بۆنەیە بووە هۆی ئەوەی کە زیاتر تیشک بخرێتە سەر ژیان و بەرهەم و هەڵوێستەکانی

.هیوای سەرکەوتنی زیاترو تەمەن درێژی بۆ ئەم کەسایەتییە گەورەو هێژایە دەخوازم.

وتاری د. سالار عوسمان

بریکاری وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان

بەیانیتان باش... هەموو لایەک بە خێر بێن

ئیمرۆ لەتەک پیتە جوانەکانی زمانی کوردی قسە لە ڕستە دەکەین و لەتەک ڕستەیشدا قسە لە پەڕەگرافە شیرینەکانی ئەدەبی کوردی دەکەین و لە نێو دونیای پڕ لە جوانیی زمان و ئەدەبی کوردیشدا ڕۆدەچینە نێو چێژ و خۆشەویستی و لەوێشەوە بەقووڵایی زانستدا سەرهەڵدەبڕین و خۆر دەبینین... خۆری ژیان و زانست و جوانی.

ئیمرۆ لە کۆیەوە.. لە مەڵبەندی حاجی و عەونی و دڵدار و ئەختەرەوە.. بەدەم گڕوگاڵەوە.. قسەیەک لە بەرائەتی کوردایەتی دەکەین و دواتر دەچینەوە نێو هۆڵەکانی زانکۆ..

ئیمرۆ لە کوردستانەوە.. لە نێو گفتوگۆ ئەکادیمیەکانی زانکۆوە سەرێک لە گەورەیی پیاوێک دەدەین پرچ و ڕیشیی بەدەم خەم و جوانیی

کوردەوارییەوە سپی کردووە و لە حیکمەتی پیرییەوە پەیامێک بۆ نەوەکان دەنێرین و لە ئایندە دەڕوانین.

کێ بێ لە ئێمە وریا عومەر ئەمین نەناسێ؟.. کێ بێ لە ئێمە لە نێو زمانی شیرینی نەتەوەدا پیاسەیەکی نەکردبێ و لە یەکێ لە کۆڵانە سپییەکاندا وریا عومەر ئەمینی بە دەستی پڕ لە کتێبەوە نەبینیبێ؟. ئەرێ دۆستان.. کێ بێ لە ئێمە لە ئاسمانە جوانەکانی ئەدەبیاتەوە ئەستێرەیەکی داڕژاو نەڕژابێتە نێو ڕۆحییەوە و شیعرێ، پەخشانێ، وتارێکی وریا عومەر ئەمینی نەبینیبێ و مەست و حەیران لەبەردەمیدا هێدمەی نەگرتبێ؟

ئیمڕۆ ئێمە هەموومان میوانی (پ.د. وریا عومەر ئەمین) ی زانا و ئەکادیمست و نووسەر و شاعیر و ڕەخنەگر و کوردپەروەر و خاکەڕاکەی خۆمانین... بەناوی ئێوەوە، بەناوی وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوانی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە کە ڕێز لە پ.د. وریا عومەر ئەمین دەنێت و هەموومانی لە دەور شوعلەی ئەو پیاوە پاکە کۆکردۆتەوە. بەخێر هاتنتان دەکەین و سوپاس بۆ ئامادەبوون و بەشداریتان.

د. سالار عوسمان

وتاری پرۆفیسۆر د. عیزەدین مستەفا ڕەسووڵ

د. وریا عومەر ئەمین ــ برامە، هاوەڵ و هاوڕێ و هاوکارمە ـ با بڵێم : قوتابیشمە و چوار ساڵ لە بەشی کوردیی کولێجی ئاداب دەرسم پێ وتووە.. ئەو یەکەمی هەرچوار ساڵەکەی خوێندنی بوو. کاتێ لە لەندەن دەیخوێند، لە گەشتێکدا لەگەڵ خێزانم چووینە ئەوێ.. بە ڕاستی خزمەتی زۆری کردین و تا ئیستاش هەڵنەکەوتووە بە نووسین سوپاسی بکەم ـ با ئەمڕۆ سوپاسی بکەم.

د. وریا کوڕی بنەماڵەییێکی کورد پەروەرە.. باوکی مامۆستایەکی گەورە بوو.چەن نەوەی پێگەیاندبوو.. ڕەحمەتیی مامی ئەحمەد فەخریم دەناسی کە یەکێک بوو لە ئەندامە بەردەوامەکانی یانەکەی مامۆستا (بەشیر موشیر).. هەستی قووڵی کوردایەتیی لێ دەڕژا.

د. وریا زانایە.. ڕاستە بە ڕەسمی پسپۆڕی زمانی کوردییە، بەڵام خۆی بە چەند زانستی ترەوە خەریک کردووە. ئەو خوێندنە وردەی بۆ شیعری جەواهیری کە کتێبێکی بە نرخی لێ درووست بوو، کلیلێکی جوانی بۆ

باسەکانی ناو شیعری جەواهیری درووست کردووە. چەند کەسمان هەیە وەک دوکتۆر وریا کە لە پاڵ کوردی و عەرەبی و ئینگلیزیدا خۆی بە چەند زمانیترەوە خەریک کردبێ و کەم یا زۆر ئاگاداری تورکی و ڕووسی و فارسی و کلدانی بێت. کاتی د. وریا هەر سەر بە زانست و کوردۆلۆژییە.. و پیاوێکی نیشتمانپەروەرە کە هەمیشە سەر بە نەتەوەکەی خۆیەتی. لە بیرمە کە بەعسییە فاشیستەکان لە ژووری دەرسدا — کە قوتابی بوو هێرشیان کردە سەری و بریندارایان کرد، کە ئیستاش شوێنی ئەو بریندار کردنەی پێوە دیارە و با ئەوەش بڵێم شانازی بە هەڵوێستی خۆمەوە دەکەم بەرامبەر بەو ئازاردانەی ئەودا.

شانازی بە هەموو لایەنەکانی دوکتۆر وریا و بنەماڵەکەیەوە دەکەم. سوپاسی وەزارەتی ڕۆشنبیری و برای شیرینم د. سالار عوسمان دەکەم کە کۆڕی ڕیلێنانیان بۆ د. وریا رێکخستووە.... با ئەمجۆرە کەسانە لە ژیاندا دوو قسەی باش ببیستن و بەشمان هەر هێرشکردنە سەر نەبێ.

سوپاستان دەکەم و هەر بژین.

سلێمانی ٢٨/٣/٢٠١٦

عیزەدین مستەفا ڕەسووڵ

(عیزەدینی مەلا مستەفای حاجی مەلا ڕەسوول)

وتاری د. کوردستان موکریان

دکتۆر وریا عومەر ئەمین – ئەزموونێکی زانستدۆستی و مرۆڤدۆستی دەوڵەمەند

پێشەکی دەسخۆشی لە وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان دەکەم بۆ بایەخدان بە بەرهەمی بیری هەڵکەوتووانی کورد بە گشتی و ریزلێنانی ئەمڕۆی لە پرۆفیسۆر دکتۆر وریا عومەر ئەمین بە تایبەتی. ئەم نەریتە جوانەی وەزارەتی ڕۆشنبیری ڕێک بە پێچەوانەی ئەو گوتەیەیە، کە دەڵێت: کورد زیندووکوژی مردوو پەرستە.

دکتۆر وریا لە بنەماڵەیێکی ڕۆشنبیر هاتۆتە دونیا.. مامۆستا عومەر ئەمینی باوکی هۆزانڤان بوو، لە پاڵ بەهرەی هەڵبەستداناندا، هونەرمەندێکی دەسڕەنگین بوو. کەسایەتییەکی کورد پەروەر و مرۆڤدۆست بووە و هۆنراوەکانی چاکترین بەڵگەن.

مامۆستا عومەر کچەکانی وەکهەڤی کوڕەکانی پەروەردە کردووەو هەموویانی وەک مامۆستایەکی لێهاتوو پێگەیاند و دەورێکی دیاریکراویان هەبوو، هەروا هەیەلە بواری پەروەردە و پێگەیاندنی قوتابییاندا.

من هەرگیز ئەو خەڵاتەم لەبیر ناچێت، کە بەهەشتی مامۆستا سەبیهەی خوشکی د. وریا پێشکەشی منی کرد، بەرانبەر بەوەی، کە لە ئەزموونی نیوەی ساڵی پۆلی پێنجەمی سەرەتاییدا نمرەی سەد لە سەدم لە بابەتی بیرکاری هێنا. ئەو هانیدام، کە تا ئیستەش بابەتی بیرکاریم خۆشبوێت و هەمیشە تێیدا سەرکەوتوو بم.هەروا خاتوو پەروینی خوشکی مامۆستایەکی سەرکەوتووی زمانی ئینگلیزیی خاندنگەی ناوەندی بوو، دەورێکی باڵای هەبوو لە زانست و پەروەردەکردن و پێگەیاندن.

د. وریا لەو بنەماڵە زانست پەروەر و ڕۆشنبیر و بەخشندەدا گەورە بووە، بۆیە ئەم هەموو خەسلەتە جوان و مرۆڤانەی بنەماڵەکەی لە ژیانی ڕۆژانەی ئەودا بەرجەستەبوون و ڕەنگدەدەنەوە.

د. وریا زانایەکی بە توانایە لە بواری زانستی زماندا. تۆژەرێکە هەردەم بابەتی نوێ پێشکەش بە دونیای زمانەوانیی کوردی دەکات. بەڕێزی کارگێڕێکی سەرکەوتووە و بۆ ساڵانێکی زۆر سەرۆکی بەشی زمانی کوردی بوو لە بەغداد.

د. وریا لەو مامۆستا تاک و تەرایانەیە، کە ماندوونەناسانە لە زۆربەی هەرە زۆری زانکۆکانی کوردستاندا وانەی گوتۆتەوە و دەڵێتەوە. سەرپەرشتیی دەیان نامەی ماجستێر و دکتۆرای کردووەو دەکات.

د. وریا فەلەکناسە... شاعیرە و بەڕادەیەک شیعر دۆستە نەک هەر هۆنراوەکانی خۆی، بەڵکو هۆنراوەی شاعیرانی کورد و ناکوردیشی لەبەرە.
د. وریا لە ڕادەبەدەر هاوکاریی هەرکەسێک دەکات، کە پێویستیی بە یارمەتیدانبێت.

لەگەڵ ئەوەی د. وریا کەسێکی کوردستانخوازە، بەڵام لە هەمان کاتدا ئاشقێکی بێهاوتای شاری هەولێرە. ئەو ساڵەی پێکەوە لە ئینستیتوتێکی زانکۆی مۆسکۆ زمانی ڕووسیمان دەخوێند.، نەستەلژی و سۆزی ئاوارەیی ئەوەندە بە تین بوون، هەردەم یادی کازیوەی بەیانیان و زەردەپەڕی ئێواران و جریوەی باڵندان و گەڕەک و کۆڵان و کەلات و منارەی هەولێری دێرینی دەکرد. لە نێو هەموو کچانی ژیکەڵە و ژیری شاری هەولێر، هەر تەنیا و تەنیا یادی دایکی میهرەڤان و بەخشندەی خۆی دەکرد.

د. وریا... ئەم ڕێزلێنانەی ئەمڕۆت لێ پیرۆز بێت.. هێڤیدارم هەردەم لە بواری بەرهەمی بیری زانستیدا درەوشاوە بیت و لە هەڵوێستی مرۆڤانەی خۆتدا هەر بەردەوامبیت.

من ئەم بۆنەیە بە هەل دەزانم بۆ ئەوەی پێشنیازی ئەوە بکەم، کە پەیکەرێکی شایستە بۆ د. وریا داتاشن و کولێژی زمانی زانکۆی سەلاحەددینی پێ شکۆدارتر بکەن.

د. کوردستان موکریانی

وتاری ئەکادیمیای کوردی ـ د. نەجاتی عەبدوڵلا

هاوزمانە خۆشەویستەکانم بەیانیتان باش

ئامادەبووانی خۆشەویست و هێژا!

بەڕێز جەنابی وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان

بەڕێزان بەرپرس و لایەنە بەرپرسیارەکان و ئەکادیمیان و مامۆستایانی خۆشەویست.. سپێدەی هەموو لایەکتان باش.

لەم ڕێورەسم و بۆنە پیرۆزەدا زۆر بە کورتی دەمەوێ چەند سەرباسێک بووروژێنم. یەکەم ئەوەی ئەم ڕێزلێنانە خۆی لە خۆیدا واتایەکی گرینگ دەگەیەنێ، واتای پێگەیین و خەمڵینی ئەقڵی ڕۆشنبیری و پەرەسەندنی فیکری کوردی دەگەیەنێت. ئەگەر تا دوێنێ وەک نەجمەدینی مەلا گوتەنی (کورد زیندوو کوژی مردوو پەرست) بووبێت، ئەوا ئێستا هەوڵ دەدرێت خۆشبختانە ئەم پەندە پووچەڵ بکرێتەوە. ئەمە خۆی لە خۆیدا دیاردەیەکی دڵخۆشکەر و پیرۆزە.

ئێمە لە ئەکادیمیای کوردیدا هەموو ساڵێک لە مانگی (١٢) دا وەک نەریتێکی ساڵانە ڕێز لە دوو کەسایەتی و دوو قەڵەمی گەورەی کورد دەنێین کە لە بوارە جیا جیاکاندا خزمەتی بەرچاویان پێشکەش کردبێت، تا ئێستا ڕێزمان لە مامۆستایان (عبدوڵڵا حەسەن زادە و م. محمدی مەلا کەریم و د. کەمال مەزهەر و د. عزەدین مستەفا ڕەسول و د. موحسین محەمەد حوسێن و م. عەزیزی مەلا ڕەش) ناوە و بەردەوامیش دەبینین لەم ڕێزلێنانە. ئەمڕۆش کە وەزارەتی ڕۆشنبیری دەستپێشخەرییەکی جوانی کردووە ڕێز لە ئەندامێکی ئەکادیمیای کوردی دەگرێت، ئەوە شانازییەکە بۆ وشەی پیرۆزی کوردی و بەگشتی و ئەکادیمیای کوردیش بەتایبەتی.

دیارە من لەم دەرفەتە کورتەدا ناپرژێمە سەر ئەوەی باسی بەخش و کارە زۆر و زەمەندەکانی زیاتر لە نیو سەدەی مامۆستا و هاوڕێ و هاوکاری خۆشەویستم د. وریا عومەر ئەمین بکەم. ئەوەندە دەڵێم کە د. وریا پێویستی بەوە نییە من لێرەدا باسی بکەم، بەرهەمەکان و کورسیی زانکۆکانی کوردستان و عێراق و ئەو قوتابییە زۆر و زەوندانەی لە بندەستی ئەوەدا نامەی ماستەر و دکتۆرایان وەرگرتووە و ئەوانەی کە لە بەکالۆریۆس دەرسی کوردی پێوتوون، هەروەها کتێب و وتارە زانستییەکانی خۆیان شایەدیی بۆ دەدەن وهەموویان لێرەدا لەگەڵ ئێمە شانازی بەم مەراسیمی ڕێزلێنانەوە دەکەن.

ئەم ڕێزلێنانە لە پرۆفیسۆر دکتۆر وریا عومەر ئەمین ڕێزلێنانە لە وشەی پیرۆزی کوردی، کە نیوسەدە زیاتر بووەتە خەون و خولیا و عەشق و سەرتاپای ژیانی د.وریای داگیرکردووە.

ئەمڕۆ د.وریا یێکێکە لە ئەستوونەکانی بواری زمانی کوردی و زمانەوانی. دەستان خۆش و ئافەرین وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان بۆ ئەم ڕێزلێنانە کە هیوادارم بەردەوام بێ بۆ ئەوەی خەڵکانی دیکە کە ساڵانێکی زۆر خزمەتیان

کردووه و کۆششیان کردووه و هەموو ژیانی خۆیان بۆ وشەی پیرۆزی کوردی تەرخان کردووه تا لەژیاندان ڕێزیان لێبگیرێت و یادیان بکرێتەوه.

د. وریا دیاره باوکی زۆر لەسەر هەق بووه کاتێک ناوی (وریا) ی لێناوه، ناوێک که پڕ به پێستی خۆیەتی، جگه لەوەی د. وریا کەسێکی ئەکادیمی و زانستیی زۆر ورد و زۆریش وریایه لەهەمان کاتیشدا گەردونناس و ساڵنامەنووسێکی به توانایه و داهێنانەکانی لەبواری ساڵنامەی کوردی، یەکێک لەو شانازییه گەورانەیه که تا ئێستا چەندین جار ساڵنامەی کوردی چاپ و بڵاوکردۆتەوه. کتێبی (ساڵنامەی کوردی) که لەلایەن ئەکادیمیای کوردی بڵاوکراوەتەوه شاکارێکی ئەم بوارەیه و جێگەی خۆیەتی پەنجەی بۆ درێژبکرێ.

جگه لەوه د. وریا تاقه پسپۆرێکی کورده لەبواری ڕۆژمێری کۆچی و زاینیدا.. دکتۆرانامەی دووەمی له بارەی دانانی سیستەمی ساڵنامەی کوردییه که بەهۆیەوه کێشەی ساڵنامەی کوردیی چارەسەر کرد .. ئەمه مایەی شانازییه بۆ کورد و کوردستان. جگه لەهەموو ئەمانه د. وریا شاعیرێکی به تواناشه بەڵام لایەنه زمانەوانییەکەی هێنده کاری زۆری تێدا کردوه و بەرهەمی زۆری پێشکەشکردوین زۆر کەم وەکو گەردونناس و شاعیر دەیناسین.

بەکوردی د. وریا کەسێکی فره ئەزموون و فره کولتوور و فره دیسپلین و فره داهێنانه و بەهەموو پێوانەیەک شایستەی زۆر له ڕێزلێنان زیاتره.

تەمەنی مامۆستای بەڕێزمان د.وریا درێژ و لەش ساغ و کوردستان ئاوەدان و گەش و سەربەرز و ئێوەش وەک هەمیشه لەش ساغ و بێوەی بن.

دکتۆر نەجاتی عەبدوڵڵا

جێگری سەرۆکی ئەکادیمیای کورد

وتاری عەبدولڕەحمان فەرهادی

سەرۆکی یەکێتی نووسەران – لقی هەولێر

زۆرن لەو نووسەر و مامۆستا و بەهرەمەندانەی کە پێویستە لایان لێ بکرێتەوە و بایەخ بە ژیانی تایبەت و بەرهەمەکانیان بدرێت و نرخی ڕاستەقینەی خۆیان لە لایەن حکوومەتی هەرێمی کوردستانەوە پێ بدرێت.

یەکێک لەو نووسەر و مامۆستا خزمەتگوزارانە، دکتۆر وریا عومەر ئەمین ە کە ساڵانێکی زۆرە خەریکی ئەدەب و ڕێزمان و زمانی کوردییە و بە کارە جوانەکانیشی توانیویەتی خزمەتێکی فرە بە کولتووری کوردی بکات کە جێ پەنجەی لەنێو بەشە کوردییەکانی زانکۆکانی کوردستان و عیراقدا دیارە و بە هەزاران قوتابیی پێگەیاندووە. بۆیە مایەی خۆشحاڵییە کە ئەمڕۆ بەسەردەکرێتەوە و خەڵات و میدالیای ڕێزلێنانی بە یەخەوە دەکرێ، هیوادارم وەزارەتی ڕۆشنبیریی هەرێم بۆ لەمەودوا بایەخ بە چاپەمەنیش بدات و بتوانێ سەرجەم بەرهەمەکانی د. وریا بە شێوەیەکی هونەریی جوان و پێشکەوتوو چاپکاتەوە کە زۆریان وەک سەرچاوەی گرنگ بۆ خوێنەر و قوتابییان سوودمەندن.

عەبدولڕەحمان فەرهادی

سەرۆکی یەکێتی نووسەران – لقی هەولێر

گوڵ و ڕیزنامە و زرێ پێشکەشکردن

١ ـ سەرۆکی زانکۆی سەلاحەددین د. ئەحمەد دزەیی .

.د. عاطف عبدالله فەرهادی لە جیاتی بەڕێزی پێشکەشی کرد

٢ ـ سەرۆکی زانکۆی سلێمانی د. سەلاحەددین سەعید

م. خەلیل عەبدوڵلا لە جیاتی بەڕێزی پێشکەشی کرد

٣ ـ پیرۆزنامە و دیاریی د. نەوزاد یحیی باجگر
سەرۆکی بۆڕدی زانکۆکانی جیهان

٤- کاکە مەم بۆتانی ـ سەرۆکی یەکیەتیی نووسەرانی کوردستان

٥ ـ عبد الرحمن فەرهادی ـ سەرۆکی یەکیەتیی نووسەران ـ لقی هەولێر

٦ ـ فەرهەنگ غەفوور ـ بەڕێوەبەری گشتیی ڕۆشنبیری و هونەری هەولێر

٧ ـ هەندرێن ئەحمەد ـ نوێنەری سەندیکای ڕۆژنامەنووسانی کوردستان

٨ ـ سمکۆ عبدالکریم ـ سەرۆکی لقی هەولێری سەندیکای ڕۆژنامەنووسانی کوردستان

٩- د. موحسین محەمەد حوسێن

ڕێوڕەسمی ڕیزلێنان

١ – زرێی بەڕێز خالید دۆسکی – وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان

٢ – پیرۆزنامەی بەڕێز خالید دۆسکی – وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان

٣ ـ چەپکە گوڵی خۆشەویستی و وەفا ـ د. سالار عوسمان ـ بریکاری وەزارەت

وتاری د. وریا عومەر ئەمین

بەڕێزان ئەم کاتەتان شاد.. نەورۆزتان پیرۆز
نەورۆزی ساڵی ١٩٦٧ بوو.. کە دەکاتە نیو سەدە بەر لە ئیستا.. لە تەمەنی هەرزەکاریدا بووم.. لەگەڵ دەستەیێک هاوڕێ (مەحموود زامدار و عبدالله پەشێو و ئازاد عومەر ئەمین و جەمیل ڕەنجبەر و فەرهاد شێخ عەبدولقادری بەرزەنجی و مەریوان نامق و..) بۆ نەورۆز ڕوومان کردە سەیرانگای بەستۆڕە.. بەستورە ئەوسا بەستۆڕە بوو.. گوڵزار و لالەزار و گوڵشەن بوو. بەهەشتێ بوو بۆ خۆی.. خوڕڕە و ئاوازی ئاوە سازگارەکەی تا دەمی هاوین دەما.. بە داخەوە ئیستا شێوێنراوە و هەموو بۆتە چیمەنتۆ.. ڕۆژێکی ئەفسووناویمان بەسەر برد.. شەوەکەی ئەم چەن دێرە شیعرەم لە دایک بوو:

بۆ بەزم و جەژنی نەورۆز بوو چووین بۆ سەیران
ڕامانبوارد.. بە گۆرانی و بەستە و حەیران
لەسەر گیای نەرم و سەوز زۆر هەڵپەڕین
بەناو کۆڕی کیژۆڵانا زۆر تێپەڕین
بە دیمەنی بەهار مەست بووین، ون بووین نەماین
بەو بۆنانەی کە نەرمە با لە ڕووی ئەداین
بلێسەی دڵ گڵپەی بەرز بوو کەوتە جۆش
تواینەوە لە ناو جوانیی بەهاری خۆش
ئەو ڕۆژە بوو دڵم تووشی دڵداری بوو
تووشی ناڵە و ئاخ و ئۆف و ئازاری بوو
بووم بە دڵدار.. دڵداری چی؟ هی شاخ و کێو
هی خوڕەی ئاو.. هی دیمەنانی هەستبزێو
ئەی یارەکەم.. ئەی کوردستانی ئێسک سووک
ئەی دڵگیرتر.. جوانتر ڕازاوەتر لە بووک

به كام زمان تاسه و جۆشی ئاگراویم
دەرخەم كە هەڵقوولاوە لە جەرگەی لاویم
بە كام وشەی گەش و زێڕین؟ بە كام خامە؟
بۆت دەربڕم ئەو هەستەی دەربارەت لامە
بە كام دەنگی ناسك و ساز؟ بە كام ئاواز
بچریكێنم بۆت ئەی كوردستانی بە ناز
نا ناتوانم هیچ بڵێم چونكە.. بە جوانیت
زۆر هیلاكم، هەرچی بێڵێم هەرگیز وا نیت

ئەم عیشقە هەر لە پشتی باوك و دایكا چۆتە هەوێنم.. هەر وەك گۆران دەڵێ (ئەشچێتە هەوێنی كوڕ و كوڕەزا... تا تاكێ كورد مابێ لە چیای بەرزا)... ئەم عیشقە بوو، وای لێ كردم ببم بە پێشمەرگەییێك هەموو بوونی خۆم تەرخان كەم بۆی و لە پێناوی.

هەرچییەكم كردبێ لە ژیانما.. هەر هەڵوێستێكم.. هەر هەڵسوكەوتێكم هەمووی لە ناو چوارچێوە و دیمانەی ئەم عەشقە پاك و بێگەرد و پیرۆزەدا بووە. لەسەر ئەمە زۆر ئەزیەتم بینیوە.. دووچاری گەلێ كارەسات و مەینەت بووم.. تەنانەت دوو جار بە سەختی بریندار كرام، جارێكیان كە قوتابی بووم لە بەشی كوردیی زانكۆی بەغداد... لە مردنێكی سەداسەدی ڕزگارم بوو. (شایانی باسە كە د. عیززەدین مستەفا ڕەسوول لە وتارەكەیدا پێش دەموكەك باسی ئەم ڕووداوەی كرد كە خۆی تێیدا ئامادە بوو.. هەڵوێستێكی قارەمانانەی نواند.. قوتابییەكانی هێنا نەخۆشخانە خوێنم پێ ببەخشن.. چوو بەگژ ڕاگری كولێجەكە و سێ ڕۆژ مانی بە قوتابییەكان گرت).

خۆشبەختانە هەندێ هەڵی زێڕینم بۆ هەڵکەوت بواریان بۆ ڕەخساندم بتوانم بە هۆیانەوە هەستی دڵسۆزی ئەم عیشقەم دەربڕم.

دەرفەتم بۆ ڕەخسا لە سەختترین و بەرزترین زانکۆکانی جیهان کە زانکۆی لەندەنە زمانەوانی بخوێنم.. کە ماوەی شەش ساڵی خایاند.. هەردوو نامەکانم لە بارەی شیکردنەوەی زمانی کوردیەوە بوون بەپێی نوێترین و ئاڵۆزترین ڕێبازەکانی زمانەوانی.. کە ڕێبازی TGGی چۆمسکی بوو. لەگەڵ تەواوکردنیان دانەم لێ بۆ چۆمسکی و گەلێ زمانەوانان و بەشەزمانەوانییەکانی ئەوروپا و ئەمەریکا نارد، بەمە توانیم زمانی کوردی بە بواری زمانەوانیی جیهانیی بناسێنم و بە دیاردە سەیرە نەناسراوەکانی سەرنجی زمانەوانانی جیهانیی پێ ڕاکێشم. چۆمسکی بە نامەیێک سوپاس و دەستخۆشی لێ کردم و کارەکانی بە سەرکەوتوو لەقەڵم دا.

لە ساڵی ١٩٨٠دا گەڕامەوە و لە بەشی کوردیی زانکۆی بەغداد دامەزرێنرام.. دەستم کرد بە بڵاوکردنەوەی وتار و لێکۆڵینەوە لە بارەی زمان و ڕێزمانی کوردییەوە، تا ئیستا بە سەدان وتار و باس و لێکۆڵینەوە و کتێبم لە بارەیەوە بڵاوکردۆتەوە. بە هۆیانەوە ئەو ڕێبازە نوێیانەم گواستەوە بواری زمانەوانیی کوردی.. بەرهەمەکانم بوون بە سەرچاوەی سەرەکی بۆ قوتابییانی خوێندنی باڵاو زمانەوانە گەنجەکان...

لە ساڵی ١٩٩٢ پلەی پرۆفیسۆریم وەرگرت، بە کاتێکی پێوانەیی.. یەکەم کەس بووم پلەی پرۆفیسۆری لە زمانی کوردیدا دەسگیر بکات.. خۆشم ئەوسا سەرۆک بەش بووم، یەکسەر کەوتمە کۆشش بۆ دامەزراندنی بەشی خوێندنی باڵای زمان و ئەدەبی کوردی.. خۆشبەختانە ئەمەشم بۆ هاتە دی... ڕەزامەندیی وەزارەتی خوێندنی باڵام دەسگیرکرد.. لەساڵی ١٩٩٣ ـ ١٩٩٤ یەکەم خول دەستی پێکرد. ٣ قوتابی بۆ دکتۆرا و ٤ بۆ ماجستێر وەرگیران. بەشەکە تا ساڵی ٢٠٠٦ — ٢٠٠٧ بەردەوام بوو لە دەرچوواندنی

قوتابییانی ماجستێر و دکتۆرا. بەمە دەیستەیێک پسپۆری زمانەوانی و ئەدەبمان پێگەیاند.. هەر ئەوانە بوون... بوون بە بەردی بیناغە و تۆی دامەزراندنی بەشەکانی تری خوێندنی باڵا لە زانکۆ تازە دامەزراوەکانی کوردستانی ئازاد.

هەر ئەو ساڵە بوو (١٩٩٤)، د. ئازاد نەقشبەندی کە ڕاگری کولێجی ئاداب بوو لە زانکۆی سەلاحەددیندا... نامەیێکی بۆ ناردم داوای لێ کردم یارمەتییان بدەم لە دامەزراندنی خوێندنی باڵا لە بەشی کوردی و ئینگلیزیدا.. چونکە ئەوسا هەر من پرۆفیسۆری زمانەوانی بووم. منیش سەرەڕای باری نالەبار و ترس و بێ ئامانی ئەوسا.. (وتم ئەمە ئەو ڕۆژەیە کە ئاواتمان بوو.. چۆن دەڵێم نا؟).. دوای ڕاپەڕین بوو.. کوردستان لە عیراق دابڕابوو هاتوچۆکردن زۆر زەحمەت و قەدەغە و ترسناک بوو .. بەڵام من گوێم نەدایێ و یەکسەر هاتمە هەولێر و بەشەکەمان دامەزراند و بەرنامەکانمان دانا و دەستم کرد بە دەرسدانەوە.. لەبەر بێ مامۆستایی، زۆربەی دەرسەکانم دەوتەوە و سەرپەرشتیی هەموویانم کرد لە هەردوو بەشە کوردی و ئینگلیزییەکەدا. هەمان شت بە گوێرەی زانکۆی سلێمانی و کۆیە و گەرمیان و ڕاپەڕین .. بەشداریم کرد.

لە ساڵی ١٩٩٢ بووم بە سەرۆکی لیژنەی تەرقیاتی کولێجی پەروەردەی زانکۆی بەغداد.... هەر خۆشم ئەوسا سەرۆک بەشی کوردی بووم.. ئەمەم بەهەل زانی تەرقیەم بە هەموو مامۆستاکانم کرد و گەیاندمنە پلەی پرۆفیسۆری.. تەنانەت مامۆستاکانی بەشەکانی تریش.. ئەوانەی تەرقیەکانیان وەستابوو و تەگەرەیان تێ کەوتبوو .. هەمووم چارەسەرکرد و وام کرد ترقیە بکەن... بەمە وەک کوردێک کەسبی مامۆستا عەرەبەکانم کرد و ڕیزیانم دەسگیر کرد.

شایانی باسە کە توانیم بوونی خۆم لە بواری ئەکادیمیی زمان و ئەدەبی عەرەبی و ئینگلیزی و فارسی و جوغرافیا و مێژوو بسەپێنم و بسەلمێنم.. ساڵەها لە قۆناغی ماجستێر و دکتۆرا وانەیان تێدا بڵێمەوە و بەشداری لە خوێندنی باڵایان بکەم. جگە لەمانە بە دەیان وتار و باس و لێکۆڵینەوەم بە زمانی عەربی بڵاوکردۆتەوە.. لە هەموویاندا ڕووەگەشەکەی کوردم بە دوست و دوژمنان ناساندووە.

ئەنجام توانیم فەیلەقی ئەکادیمیی زمان و ئەدەبی کوردی دامەزرێنم.. ئیستا زۆربەی هەرە زۆری هەڵگرانی بڕوانامەی ماجستێر و دکتۆرا و پرۆفیسۆرەکانی زمان و ئەدەبی کوردی و ئینگلیزیش هی هەموو زانکۆکانی کوردستان بەرهەمی ئەو بەشانەن و زۆربەی هەرە زۆریان قوتابیی من بوون.. گەر قوتابیشم نەبووبن، ئەوە قوتابیی قوتابیمن و ئیستا نەوەی سێیەمیشم پەیا بووە..

شانازی بەوە دەکەم کە بەشێکی زۆری قوتابییانم گەیشتن بە پلەی بەرزی زانستی و کۆمەڵایەتی و بەڕێوەبەرایەتی.. یەک لەمانە کە ئیستا لەگەڵماندایە وەزیری ڕۆشنبیرییە (کاک خالد دۆسکی) کە چوار ساڵ قوتابیم بوو.

ئەمانە و توانیم گەلێ کاری تر لە بواری ئەکادیمی و ڕۆشنبیریی کوردی ئەنجام بدەم دوور لە هەموو جۆرە بەرژەوەندییەکی تاکەکەسی و پەیوەندییەک و بێ گوێدانە ئەو هەڵسوکەوت و ئەو هەوڵانەی هەندێ دەیاندا گیرۆگرفتم بۆ دروست کەن و تەگەرە بخەنە سەر ڕێی کاروانی کارکردنم .. تا ڕایگرن و بیشێوێنن.

ئەمە تاقە سەرمایەکمە لە ژیانمدا، شانازییان پێوە دەکەم و خۆم بە بەختوەرترین کەس دەزانم کە ئەو هەموو دەرفەتانەم بۆ هەڵکەوت بواریان

بۆ ڕەخساندم بتوانم بەشێکی ئەرکی سەرشانم جێبەجێ بکەم و وەک چەپکە گوڵێک پێشکەش بە نەتەوە و نیشتمانە خۆشەویستەکەمی بکەم.

لە کۆتاییدا... زۆر سوپاسی وەزارەتی ڕۆشنبیری دەکەم بۆ ئەم ئاوڕدانەوەیە..

سوپاس و ریز و نەوازش بۆ قوتابیی چوارساڵەم کاک خالید دۆسکی و مامۆستا خەلیل عەبدوڵلا و د. سالار عوسمان.

ڕیز و سوپاس و خۆشەویستیم بۆ ئێوەی بەڕێز کە ئەزیەتتان کێشا و تەشریفتان فەرمووە ئەم ئاهەنگە..

هەمیشە دڵنیا و سەرکەتوو بن

وریا عومەر ئەمین

٣٠ _ ٣ _ ٢٠١٦

وریا عومەر ئەمین و دیارییەکانی ڕێزلێنانەکە

لە ڕاستەوە: حاتەم ولیا ـ وریا عومەر ئەمین ـ هەندرین ئەحمەد ـ نەجاتی عەبدوڵلا ـ خالید دۆسکی ـ خەلیل عەبدوڵلا ـ نەوزاد عەلی ئەحمەد

حكومەتی هەرێمی كوردستان
وەزارەتی رۆشنبیری ولاوان
خەڵاتی ڕێزلێنان
بــۆ
پرۆفیسۆر د. وریا عومەر ئەمین
٢٠١٦

ئەو نامانەی لە بارەی
(د. وریا عومەر ئەمین)ەوە پێشکەش بە دەستەی
ڕێزلێنانی گەورەزانایانی عێراق کران

جمهورية العراق

بسم الله الرحمن الرحيم

جامعة بغداد كلية التربية ابن رشد للعلوم الإنسانية وحدة الشؤون العلمية		العدد / ٤ / ١٦٥ التاريخ : ١٩ / ١ / ٢٠١٥ م

((معا لمساندة قواتنا المسلحة الباسلة لدحر الإرهاب))

إلى / رئاسة جامعة بغداد / قسم الشؤون العلمية

م /تكريم العلماء العراقيين المتميزين

تحية طيبة . . .

لطفا" كتابكم المرقم ش ع / ٣٨١٥ في ٢٤/ ٨ / ٢٠١٥ ، نرفق لكم طيا" استمارة الاستبانة للاستاذ الدكتور وريا عمر امين مع جميع الوثاق المطلوبة في كتابكم اعلاه

مع التقدير . . . .

المرفقات ////

استمارة الاستبانة

نسخة من الوثائق

أ . د. عبد الكريم خيطان الياسري

معاون العميد للشؤون العلمية

١٩ / ١

نسخة :منه الى ///

*الشؤون العلمية

توصيات العلماء والمختصين لترشيح الدكتور وريا عمر امين لتكريم العلماء

1 - محضر اللجنة العلمية
2 - أ. د. عبد الفتاح علي بوتاني – رئيس المجمع العلمي الكوردي (الاكاديمية الكردية)
3 – د. نجاة عبدالله – الامين العام للمجمع العلمي الكوردي.
4 - أ.د. كمال مظهر أحمد
5 – أ.د. محسن محمد حسين
6 – أ. د. أياد عاشور – رئيس الجمعية الجغرافية العراقية.
أ.د. بشير ابراهيم اللطيف – استاذ الجغرافية – جامعة بغداد
7 – د. علي حواس الحلو – رئيس قسم اللغة العربية – تربية ابن رشد – جامعة بغداد
8 – أ.د. عبد الرحمن مطلك الجبوري – استاذ علم العروض
9 – أ. د. أحمد شاكر غضيب – استاذ الادب و النقد
10 – أ. د. تحسين عبد الرضا الوزان – استاذ علم الصوتيات
11 - أ.م. د. خيرية دماك قاسم – رئيس قسم اللغة الفارسية – جامعة بغداد
12 – أ.م.د. عباس مصطفى عباس – عميد كلية التربية الاساس – جامعة السليمانية
13 – أ.د.عماد عبد السلام رؤوف – أستاذ التأريخ الحديث
14 – السيرة العلمية

هەرێمی کوردستان ـ عێـراق ئه نجومەنی وەزیران ئـەکادیمیای کـــوردی کـارگـێڕی	Kurdistan Regional Government Council of Ministers The Kurdish Academy	اقليم كوردستـان ـ العـراق مجلس الوزراء الاكاديمية الكورديـة الادارة

ژمارە: ٤٦٠ NO:

ڕێکەوت: / / ٢٧١٥ی کوردی DATA: ٢٠١٥ / ١٠ / ٢٩

الي هيئة العلماء الموقرة

تحية طيبة....

نود اعلامكم بان الاستاذ الدكتور (وريا عمر امين) العضو العامل في المجمع العلمي الكوردي (الاكاديمية الكوردية) من العلماء المتميزين و المعروفين بغزارة نتاجاتة في مختلف المجالات العلمية و الادبية، وهو موسوعي و شاعر و فلكي و مؤرخ و من علماء اللغة المعروفين...
و هو يستحق كل تقدير و تكريم.

مع جزيل شكرنا و تقديرينا...

الدكتور نجاة عبداللة
الامين العام للاكاديمية الكوردية

حکوومەتی هەرێمی کوردستان
دەرکردە
ئەکادیمیای کوردی

پۆستی ئەلیکترۆنی: Kurdistanacademy@yahoo.com
ناونیشان: هەولێر/ شەقامی هەڵەبجە
ت: ٢٢٢٤٥٠١ - ٢٢٢٤٥٠٢ - ٢٢٢٣٨٨١

البريد الالكتروني: Kurdistanacademy@yahoo.com
info@Kurdish-academy.com
وبسايت: Kurdish-academy.com
العنوان: اربيل / شارع حلبجة
تليفون: ٢٢٢٤٥٠١ - ٢٢٢٤٥٠٢ - ٢٢٢٣٨٨١

<u>محضر اجتماع</u>

السيد عميد كلية التربية ابن رشد المحترم

تحية طيبة

اشارة الى هامشكم في 2015/8/25 على كتاب رئاسة جامعة بغداد المرقم ش ع 3815/ في 2015/8/24 المتضمن تكريم العلماء العراقيين المتميزين ... اجتمعت اللجنة العلمية في قسم اللغة الكوردية و اوصت بترشيح الاستاذ الدكتور وريا عمر امين لتكريم العلماء العراقيين المتميزين و بينت بان:

الدكتور (وريا عمر امين) استاذ فاضل و عالم موسوعي و متبحر في شتى العلوم و المجالات..اديب و كاتب قصصي و صحفي بارع و فلكي و من الشعراء المبدعين. كتب عنه الكثير من الدراسات و البحوث و بحوث التخرج تتناول الجوانب الابداعية له و دوره في تطوير الدراسات اللغوية و الادبية الكوردية و العربية. خدم قسم اللغة الكردية وكلية التربية بكل تفان و اخلاص لمدة خمس و ثلاثين سنة و قدم خلالها خدمات جليلة لا تقدر بثمن. تخرج على يدة الاف الطلبة وفي مختلف الاختصاصات. تراس رئاسة القسم لمدة 18 عاما. اسس الدراسات العليا (الماجستير و الدكتوراه) في القسم عام 1992 . كما اسهم في تاسيس قسم الدراسات العليا في جامعات اقليم كردستان.

نحن اساتذة القسم جميعنا نفتخر و نعتز ان نكون من تلامذته. وان الغالبية العظمى من اساتذة اقسام اللغة الكردية و الانكليزية (الادب و اللغة) في جامعات اقليم كردستان من تلامذته.. درسهم و اشرف عليهم و اشترك في لجان مناقشاتهم.

له المئات من البحوث و الدراسات و المقالات و الكتب الاصيلة عن اللغة الكوردية و الادب الكوردي التي اصبحت المصدر الرئيس لطلاب الدراسات العليا و الاولية و الباحثون.

يعتبر الاستاذ الدكتور وريا عمر امين المرجع الاساس للدراسات اللغوية الكوردية وعلم اللغة..وهو يستحق و بكل جدارة كل تكريم..والله ولي التوفيق...

<u>اللجنة العلمية في قسم اللغة الكردية</u>

أ.م. د مهاباد عبدالكريم	**أ.م. زيان عبدالكريم أحمد**	**د. كوثر جاسم عبيد**
عضو	**عضو**	**عضو**
م. سرود ولي اسماعيل	**د. صباح جليل خليل**	
عضو	**رئيس اللجنة العلمية**	

جامعة بغداد كلية التربية ابن رشد للعلوم الانسانية رئاسة قسم اللغة الكردية

2015/10/18

الى هيئة تكريم العلماء الموقرة

تحية طيبة

الدكتور وريا عمر امين عالم عراقي ومن اذكياء الكورد المعروفين. موسوعي مبدع متبحر في شتى المجالات..باحث و مؤرخ لة نتاج غزير. نشر حوالى 20 كتابا و اكثر من الف بحث و دراسة و مقالة في اللغة و الادب و الفلك و العلوم و البيئة و التاريخ و التقويم و علم العروض...وغيرها. يجيد سبعة لغات و يكتب و ينشر بثلاثة لغات (العربية – الكوردية – الانكليزية). وهو اديب و من الشعراء الكورد المعروفين المبدعين .له مجموعة شعرية بعنوان (نزهة في جنان الشعر) . يحفظ الالاف من الابيات الشعرية باللغات العربية والانكليزية و الكردية و الفارسية و التركية حتى لقب بموسوعة الشعر الشرقي و راوية الجواهري.نظم تقويما دائميا في غاية البراعة و الابداع. كما انه ابتكر نهجا جديدا مبسطا لدراسة علم العروض حيث جمع جميع الزحافات و العلل في جدول موحد.

مؤسس الدراسات العليا (الماجستير و الدكتوراه) في قسم اللغة الكردية بجامعة بغداد و من مؤسسي اقسام الدراسات العليا في جامعات اقليم كردستان. اشرف على و درس و ناقش المئات من طلبة الدراسات العليا في اللغة و الادب الانكليزي و الكوردي و الفارسي و العربي و التربية. له مساهمات علمية و ثقافية اخرى كثيرة يستحق و بجدارة ان يمنح لقب عالم..

هذا و لكم فائق شكري و تقديري...

أ.د. كمال مظهر احمد

استاذ التاريخ – جامعة بغداد

الامين العام للمجمع العلمي الكوردي – بغداد

العضو العامل للمجمع العلمي الكوردي (الاكاديمية الكوردية)

حکوومەتی هەرێمی کوردستان

دەرکردە

ئەکادیمیای کوردی

الى هيئة تكريم العلماء المحترمة

تحية طيبة

لقد زاملت الاستاذ الدكتور وريا عمر أمين منذ سنين فوجدته عالما متمكنا و مثقفا موسوعيا و يشهد على ذلك مؤلفاته و بحوثه العلمية الغزيرة في اختصاصه و خارج اختصاصه ، فضلا عن اشرافه على العشرات من رسائل الدكتوراه و الماجستير و سمعته العلمية العالية في الجامعات العراقية. ونال شهاداته العليا في جامعات موسكو و لندن.

مع التقدير

أ.د. عبد الفتاح علي بوتاني

رئيس الاكاديمية الكردية (المجمع العلمى الكوردي)

استاذ التأريخ الحديث في جامعة دهوك

عميد مركز الدراسات العلمية

2015/9/21

پ ٠د٠ عەبدولفەتاح عەلی بۆتانی

سەرۆکی ئەکادیمیای کوردی

Dr_botani@yahoo.com

07504545169

حکوومەتی هەرێمی کوردستان

دەرکردە

ئەکادیمیای کوردی

الى هيئة تكريم العلماء المحترمة

تحية طيبة

تعرفت على الباحث و الشاعر الاستاذ الدكتور (وريا عمر امين) قبل اكثر من اربعين سنة وهو يعمل بدأب في خدمة الثقافة و العلوم . غادر الى المملكة المتحدة بعد دراسته الجامعية لاكمال دراسته العليا. عاد وعمل في كلية التربية – جامعة بغداد كتدريسي ثم رئيسا للقسم طيلة 18 سنة و ترقى الى مرتبة الاستاذية قبل ربع قرن و بالمدة الاصغرية. للدكتور وريا مساهمات علمية متنوعة عديدة لعل أبرزها دوره في تأسيس قسم الدراسات العليا (الدكتوراه و الماجستير للغة و الأدب الكردي) في جامعة بغداد و مساهمته في تأسيس قسم الدراسات العليا في جامعات إقليم كردستان. كما أن له مساهمات أخرى منها إشرافه على أكثر من 100 رسالة ماجستير و دكتوراه عن اللغة و الادب الانكليزي و الكردي و أصبح عضوا و ترأس لجان المناقشة لأكثر من 250 طالب دكتوراه و ماجستير في اللغة و الأدب الانكليزي و الكردي و الفارسي و العربي و التربية.

درس و حاضر واشرف على طلاب الدراسات العليا الماجستير و الدكتوراه في جامعة بغداد و جامعات اقليم كردستان وترأس و وأصبح عضوا في أكثر من 100 لجنة علمية.

يجيد و ملم باللغات (الكردية – الانكليزية – العربية – الفارسية – التركية – الروسية – الكلدانية) و يكتب و ينشر باللغات العربية و الانكليزية و الكوردية.

لة اكثر من 1000 مادة منشورة وهو شاعر نشر مجموعته الشعرية بعنوان (نزهة في جنان الشعر) و له دراسات و بحوث عن الادب العربى و الكوردي و علم العروض و التقويم و الفلك و الكثير من النشاطات الصحفية و العلمية و الثقافية المتنوعة.

ارشحه لنيل اعلى التقدير و التكريم.

وشكرا

أ.د. محسن محمد حسين

عضو عامل في الاكاديمية الكوردية

استاذ التاريخ في جامعة بغداد (سابقا)

استاذ التاريخ في جامعة صلاح الدين

2015/9/13

حكوومەتی هەرێمی كوردستان
دەرگردە
ئەكادیمیای كوردی

07504157064

وريا عمر امين جغرافي و فلكي مبدع و متميز

الاستاذ الدكتور (**وريا عمر امين**) عضو الجمعية الجغرافية العراقية ،جغرافي و فلكي موسوعي متميز معروف.كتب الكثير من المقالات و البحوث الاصيلة و الملفتة للنظر في الفلك و الجغرافية و البيئة. نذكر منها:

1 - كسوف الشمس و الانجازات العلمية العظيمة مجلة المثقف الجديد ع 144 سنة 1999

2 - حجم الارض قبل 22 قرنا – مجلة رنكين ع 8 سنة 1988

3 - قصة كروية الارض – جريدة ملحق العراق ع 103 في 1989/9/20

4 – رسالة مرعبة تصلنا من اعماق الفضاء – جريدة هاوكاري ع 772 في 198557/1/17

5 – كيف تلد النجوم – جريدة هاوكاري ع 877 في 1987/2/5

6 – التلوث – جريدة اسو ع 19 في 12/2 1989

7 – الانسان و الحيوان – جريدة بدرخان ع 100 في 2008/7/22

8 – هجرة الاسماك – ماساة المهاجرين – جريدة العراق ع 3165 في 1986/6/18

9 – عن المذنب هالي – جريدة العراق ع 3080 في 1986/3/12

10 – نظام التقويم الميلادي – مجلة المثقف الجديد ع 150 سنة 2001 ...الخ

للدكتور وريا عمر امين عدة طروحات جغرافية و فلكية ملفتة للنظر وهي من بناة افكاره نذكر منها:

1 - فكرته المعنونه (هل الوزن في الليل اكثر ام في النهار) و المنشورة سنة 1983 واستنادا الى منطق القوة المركزية و العممركزية يبرهن بان الوزن في الليل على الارض اخف من النهار(منشور في جريدة العراق ع 2219 في 17 –5 – 1983) – (نسخة مرفقة من المقال).

2 - صاغ معادلة فلكية لقياس سرعة دوران الارض على خطوط العرض (1998). اقرب الى النظرية يمكن تطبيقه على جميع الكواكب . (جريدة العراق ع 6519 في 21 نيسان 1998. (نسخة من المقال).

3 – في 2013/3/6 القى محاضرة قيمة في الجمعية الجغرافية العراقية بعنوان(نظرية مركزية الشمس في الفكر الفلكي القديم) موضوع أصيل غير مطروق في الفكر الجغرافي. (نشر في مجلة ميزوو – التاريخ ، ع 29 سنة 2014).... و غيرها الكثير من النشاطات الجغرافية و العلمية المتنوعة.

نتمنى له دوام التوفيق من اجل خدمة وطننا العراق

الاستاذ الدكتور أياد عاشورالطائي
رئيس الجمعية الجغرافية العراقية

الاستاذ الدكتور بشير ابراهيم الطيف
استاذ الجغرافية – جامعة بغداد – كلية تربية ابن رشد

2015-10-18

University of Baghdad
College of Languages
Department of Language

جامعـــة بغــــداد
كلـــية اللغـــات
قسم اللغة الفارسية

Ref.: /
Date: \ \ 2015

العدد : بلا
التاريخ : 13/ 10/ 2015

الى هيئة تكريم العلماء

م/ تأييد

تحية طيبة :-

نؤيد بأن الاستاذ الدكتور **وريا عمر أمين** أسهم وبشكل فاعل في تطوير الدراسات العليا في قسم اللغة الفارسية وأدابها (الماجستير والدكتوراه)، إذ ترأس أربع عشرة لجنة مناقشة ماجستير، وإثناعشرة لجنة في مناقشة الدكتوراه في اللغة الفارسية وآدابها ، وترقى على يده عدد من أساتذة القسم،وقيّم العديد من بحوث الترقية والتعضيد،وهو معروف بعلميته،وإلمامه الجيد بالفارسية وأدبها ..ولكم فائق الامتنان .

أ.م.د. خيرية دماك قاسم
رئيس قسم اللغة الفارسية

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿ أنبهُ تلميذٍ لأعلمِ أستاذٍ في العَرُوضِ ﴾

إذا كان الخليلُ بن أحمد الفراهيدي (ت١٧٥هـ) أستاذُ سيبويه النحوي، في القرن الثاني الهجري، الثامن الميلادي، قد أسسَ علمَ الموسيقى العربي، واكتشفَ علمَ العروضِ من غير مثالٍ تقدَّمهُ، وفتَحَهُ للناسِ من غير سابقةِ تعلُّمٍ على أُستاذٍ، أو تدرجٍ في وضعٍ، بل ابتدعَهُ وحصرَ فيهِ أوزانَ الشعرِ في ستةَ عشرَ بحرًا، وما يطرأُ على تفعيلاتِها من زحافاتٍ مفردَةٍ ومركَّبَةٍ، وعللٍ زيادةٍ ونقصٍ ... بما وُهِبَ من ذكاءٍ متوقِّدٍ ونظرٍ ثاقبٍ... فإنَّ الأستاذ الدكتور ﴿ وريا عمر أمين ﴾ في القرن الخامس عشر الهجري، الواحد والعشرين الميلادي، استطاعَ بما أوتيَ من حسٍّ مرهفٍ وذوقٍ رفيعٍ وعلمٍ مستطيلٍ وثقافةٍ واسعة وفطنةٍ عجيبة، أن يُذلِّلَ صعوبةَ إدراكِ تفعيلاتِ كُلِّ بحرٍ من بحور الخليلِ، رحمه الله، ويرصُدَ ما يطرأُ عليها من زحافاتٍ، ويعتورها من عللٍ، مختصرًا ذلك كُلَّهُ بجدولٍ لا يتجاوزُ (١٠) عشرةَ الحقولِ عدًّا، مستوفيًا إياها من غيرِ خللٍ ولا نقصٍ ولا اضطراب. فعُدَّ بذلكَ، في رأيي، من أنبهِ التلاميذِ لأعلمِ أستاذٍ في العروض، وخيرَ خلفٍ لأعظم سلفٍ في العربيةِ.

أسألُ اللهَ تعالى لنا ولَهُ السَّدادَ في القول والعملِ.

١٢/١٠/٢٠١٥م

الأستاذ الدكتور
عبد الرحمن مطلك الجبوري
أستاذ النحو واللغة والعروض
كلية التربية، ابن رشد، للعلوم الإنسانية
جامعة بغداد

جامعة بغداد
كلية التربية ابن رشد للعلوم الانسانية
رئاسة
قسم اللغة العربية

بسم الله الرحمن الرحيم

الدكتور وريا عمر أمين يساهم في اغناء الدراسات اللغوية العربية

كنا قد درسنا في كتب اللغة العربية الحرف العربي و كيف صنف النحويون العرب الاوائل حروف اللغة العربية الى شمسية و قمرية قياسا على كلمتي (الشمس و القمر) ، حيث ان (ل) أداة التعريف في كلمة (الشمس) ينقلب الى (ش) فتلفظ (أششمس). لا يحدث هذا مع الحرف (ق) في كلمة القمر فلا يمكن لفظها(أققمر).

فكل صوت يقلب (ل) اداة التعريف الى مثيله فهو شمسي. والا فهو قمري. وللتمثيل على ذلك نقول مثلا (صقر ـ أصصقر ـ أصّقر) وبذلك يكون الحرف (ص) شمسيا. ونقول في (علم – العلم) ولا يمكن ان نقول (أععلم) ، وبذلك يكون الحرف (ع) قمريا. وحددوا الحروف الشمسية بـ (ن ل ر ث ذ ظ ت د ط ز س ص ض ش) و القمرية بـ (ف ب م و ك ق غ خ هـ ح ع ئ ي ج).

قالوا بذلك كله لكنهم لم يفسروا سبب و ميكانيكية هذه الظاهرة (ظاهرة الحروف الشمسية و القمرية) ، ولم يحددوا القوانين الصوتية التي تؤدي لهذه الظاهرة الصوتية في اللغة العربية.

اما الدكتور العلامة (وريا عمر أمين) فقد قدم في بحثه الموسوم (التفسير الميكانيكي لظاهرة الحروف الشمسية و القمرية) سنة 1990 تفسيرا لهذه الظاهرة بقوانين صوتية و ميكانيكية تعد في الدرس الصوتي العربي الحديث جديدة و مبتكرة بكل المقايس العلمية. اذ لم يستطع أحد ان يقدم تفسيرات مثل هذا قبله. و بذا يكون الدكتور وريا عمر امين اول من فسر هذه الظاهرة و وضع لها القوانين الصوتية التي تحلها باسلوب علمي سلس لا يخالجه اي شك .

اقول انه قد اضاف شيئا جديدا الى حقول المعرفة و اغنى الدراسات اللغوية العربية بهذا الاكتشاف.

وفقه الله لكل خير و وفق العاملين على لغة القران الكريم.

وتقبلوا تمنياتي بالخير للعالم الجليل..

ألاستاذ الدكتور: تحسين عبد الرضا الوزان

استاذ الصوتيات في كلية تربية ابن رشد – جامعة بغداد

بسم الله الرحمن الرحيم

الدكتور وريا عمر أمين في مجالات اللغة و الادب العربي

بالرغم من ان اختصاص الدكتور وريا عمر امين ليست اللغة العربية و الادب العربي الا ان بحوثه و دراساته و المامه و اطلاعه الواسع على اللغة العربية و الادب العربي جعلته يرقى الى درجة المختصين و من علماء العربية حتى لقب براوية الجواهري و موسوعة الشعر العربي. فله العشرات من المقالات و البحوث الاصيلة و المبتكرة عن اللغة العربية و الادب العربي و علم العروض. من اهم بحوثه عن اللغة العربية:

1 – التفسير الميكانيكي لظاهرة الحروف الشمسية و القمرية – سنة 1990.. وهو اول من فسر ظاهرة الحروف الشمسية و القمرية و بين قوانينها الصوتية. اضاف به الدكتور وريا عمر أمين شيئا جديدا مبتكرا اغنى به الدراسات الصوتية للغة العربية.

2 – امواج الشعر – سنه 1990 دراسة مبتكرة عن علم العروض ذلل به صعوبة ادراك تفعيلات كل بحر من بحور الخليل مختصرا علم العروض كله بجدول موحد من غير خلل و لا نقص.

كما كتب عددا كبيرا من المقالات و البحوث و الكتب عن الادب العربي..فكتب عن المتنبي و الرصافي و امين الريحاني و الجواهري و حسين علي محفوظ و غيرهم.

نشر بحثا في مجلة الاستاذ ، العدد 212 سنة 2015 بعنوان (الجواهري في دراسة كمية). يقدم فيه الباحث جردا كميا لنتاجات الجواهري الشعرية لم يسبق ان تطرق الى هذا النوع من الدراسات اي باحث في الادب العربي. كما صدر له مؤخرا كتابا قيما بعنوان (كردستان في ضمير الجواهري – من منشورات جامعة جهان) مثل جهدا ادبيا مميزا ..

نتمنى للدكتور وريا له كل الموفقية من اجل خدمة لغتنا العربية..

الدكتور علي جواس الحلو

رئيس قسم اللغة العربية – كلية تربية ابن رشد – جامعة بغداد

2015 – 10 – 18

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وريا عمر أمين باحث متميز في الادب العربي واللغة العربية

(كردستان في شعر الجواهري) للاستاذ الدكتور (وريا عمر أمين) ثمرة من ثمرات العقلية العراقية المفكرة التي رفدت المكتبة العربية بمئات البحوث و المقالات التي نتطلع من خلالها امكانية المفكر العراقي عندما يحاور النص الادبي و يسبر اغواره.

ان البحث في شعر الجواهري عمل ابداعي يكشف لك كيف يعاني الشاعر و كيف يجب. وقد عكس هذا البحث المتقدم الاصيل كيف احتلت كردستان قلب هذا الشاعر الذي عرفته المحطات البعيدة.

ان الجرد الكمي لشعر الشاعر والذي قدمه الباحث (وريا عمر أمين) مثل جهدا مميزا و شاقا توصل من خلاله الى نتائج اتمنى من المفكرين و الشعراء العرب الاطلاع عليها ، كما ان محاورته للنصوص كشفت عن قابلية نقدية سعت الى كشف اسلوبية هذا الشاعر العظيم (الجواهري).

اتمنى للباحث ان يرفدنا بالبحث تلو البحث ليغني المكتبة العربية في قابل الايام.

الاستاذ الدكتور

أحمد شاكر غضيب

استاذ الادب و النقد – قسم اللغة العربية

كلية تربية ابن رشد – جامعة بغداد

2015 – 10 – 14

جامعة بغداد
كلية التربية ابن رشد للعلوم الانسانية
رئاسة
قسم اللغة العربية

KURDISTAN REGIONAL GOVERNMENT
Council Of Ministers
Ministry of Higher Education & Scientific Research
University of Sulaimani
Faculty of Physical and Basic Education

حکومەتی هەرێمی کوردستان – عێراق
سەرۆکایەتی ئەنجوومەنی وەزیران
وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی

فاکەڵتی پەروەردەی وەرزش و بنەڕەتی
سکوڵی پەروەردەی بنەڕەتی – سلێمانی
نووسینگەی ڕاگر
Dean's Office

ژمارە :
ڕێکەوت: / / ٢٠١٥ زایینی
/ / ٢٧١٥ کوردی

بسم الله الرحمن الرحيم

الى هيئة تكريم العلماء الموقرة

تحية طيبة

الدكتور وريا عمر أمين من الاساتذة المتميزين المعروفين بعلميته العالية و اطلاعه الواسع على اللغة و الادب الانكليزى و علم اللغة و مختلف العلوم. وهو من مؤسسي قسم الدراسات العليا (الدكتوراه و الماجستير للغة و الادب الانكليزي) في قسم اللغة الانكليزية بجامعة السليمانية سنة ١٩٩٨. حاضر فيه و اشرف و تراس لجان المناقشة لطلاب الدكتوراه و الماجستير في اللغة و الادب الانكليزي ، منذ تاسيسها و لحد الان.

نحن اساتذة اقسام اللغة الانكليزية في جامعة السليمانية (وفي الجامعات الاخرى لاقليم كردستان) الغالبية العظمى منا من تلامذته سواء اكان بالتدريس او بالاشراف او بالمناقشة ..وترقينا على يديه الى مراتب علمية عالية. وهو يستحق كل تكريم ..

مع التقدير..

د. عباس مصطفى عباس
عميد كلية التربية الاساس – جامعة السليمانية
استاذ اللغة الانكليزية المساعد

نسخه منه الى:
- مكتب سيد عميد الكليه للعلم رجاء ....
- الصادره ...

Email : abbas.abbas@univsul.edu.iq
Abbasmust٦٧@yahoo.com
٠٧٧٠١٥٧٤٠٢٩
٠٧٥٠١٥٧٤٠٢٩

Iman

كتاب (تأريخ وتحديد العلاقات البنيوية للتقويمين الميلادي و الهجري و تأسيس نظام للتقويم الكردي) للباحث د. وريا عمر أمين

علم التقويم من العلوم غير الميسرة لكثير من الناس و يعود ذلك الى المواصفات الصعبة التى يقتضي توفرها لدى الباحث في هذا العلم ، وهى مواصفات متنوعة ، منها الدراية الكاملة بعلم الحساب و جملة من العلوم الرياضية و التعمق بعلم الفلك ، فضلاً عن المعرفة الواسعة بالتأريخ ولاسيما تأريخ علم التقويم.

والكتاب الذي وضعه الدكتور وريا عمر أمين ، هو انموذج واضح لهذا النوع من الدراسات المعقدة ، التي جمعت بين علم محض ، ومعرفة انسانية واسعة. وهو لم يكن الا ثمرة ناضجة لدرس طويل ، وتتبع مضن ، ودقة متناهية في تحليل المعطيات ، وصبر جميل على المصادر ، واستعانة بوسائل التقنية الحديثة.

وقد توصل المؤلف الى حقائق مهمة ، ونتائج كبيرة ، واظن انه نجح في تأسيس معرفة جديدة في ألتأريخ.

واذا كان الكتاب قد استدعى تجربة حياة مؤلفه ، فان الكتاب نفسه سيبقى مؤثراً في المجال العلمي لاجيالٍ عديدة.

أ. د. عماد عبدالسلام رؤوف

استاذ التأريخ الحديث

كلية تربية ابن رشد . جامعة بغداد

2004 - 12 - 10

السيرة العلمية للاستاذ الدكتور وريا عمر أمين

15/3/1947 ولد في مدينة كوسنجق .

- اكمل دراسته الابتدائية في قرية عينكاوه والمتوسطة و الإعدادية في اربيل.

- 1971 حصل على شهادة البكلوريوس في اللغة و الأدب الكردي بالأولوية.

- 1972 – 1980 درس في جامعات موسكو و لندن و معاهد علمية عالية خارج العراق و حصل على شهادات الدبلوم و الماجستير والدكتوراه وغيرها في علم اللغة و الفلسفة و اللغة الروسية و الإنكليزية.

- 1980 اكمل دراسته في جامعة لندن وعاد الى الوطن وعين مدرسا لعلم اللغة في كلية التربية بجامعة بغداد.

- 1982 – 1999 تسلم مهام رئاسة قسم اللغة الكردية.

- 1992 حصل على مرتبة الأستاذية.

- 1997 عضو المجمع العلمي العراقي – الهيئة الكردية.

- 2004 حصل على شهادة الدكتوراه في التأريخ.

- 2007 عضو المجمع العلمي الكردى (الأكاديمية الكردية).

- أسس قسم الدراسات العليا (الدكتوراه و الماجستير للغة و الأدب الكردي) في جامعة بغداد و من مؤسسي قسم الدراسات العليا في جامعات إقليم كردستان و من مؤسسي جامعة جهان.

- درس و حاضر واشرف على طلاب الدراسات العليا الماجستير و الدكتوراه، ولا يزال في جامعات إقليم كردستان. و شارك في العشرات من المؤتمرات و الندوات و الحلقات الدراسية.

ـــــ ترأس واصبح عضوا في اكثر من 100 لجنة علمية.

- اشرف على حوالي 100 رسالة ماجستير و دكتوراه و اصبح عضوا و ترأس لجان المناقشة لأكثر من 250 طالب دكتوراه و ماجستير في اللغة و الأدب الإنكليزي و الكردي و الفارسي و العربي و التربية.

- ترأس و اصبح عضوا في العشرات من اللجان العلمية في الجامعات و المؤسسات العلمية.

- يجيد و يتحدث باللغات (الكردية – الإنكليزية – العربية – الفارسية – التركية – الروسية – الكلدانية).

- نشر اول قصيدة له وهو في الأول المتوسط. له ديوان منشور بعنوان (نزهه في جنان الشعر - 2004)

- له اكثر من ألف و مائتين من البحوث و المقالات و الدراسات و القصص و الكتب عن اللغة و الأدب و الفلسفة و التأريخ و الفلك والتقويم و البيئة والعلوم... و باللغات الكردية و العربية و الإنكليزية.

- ترقى على يده العشرات من الأساتذة الى مرتبة أستاذ و أستاذ مساعد و مدرس في اللغة و الأدب الكردى و الإنكليزي و الفارسي و الروسي وعلم النفس و التربية.

- حصل على المئات من كتب الشكر و الشهادات التقديرية من المؤسسات العلمية و الثقافية و كُتِبَ العشرات من المقالات و البحوث و الدراسات على نتاجاته.

- (٢٠١٢/٥/٧) احيل على التقاعد.

- (٢٠١٦/١/١٧) حصل على لقب استاذ متمرس من جامعة بغداد.

د. وریا عومەر ئەمین لە ڕیزلێنانی زانایانی عیراق
لە ڕێکخراوی ئاشتیی جیهانی بۆ ڕۆشنبیری و زانستەکان

بە بۆنەی ڕۆژی جیهانیی زانست لە (١٦ـ ٤ ـ ٢٠١٦) دا ڕێکخراوی (ئاشتیی جیهانی بۆ ڕۆشنبیری و زانستەکان) ڕێوڕەسمێکی ڕیزلێنانی شایستەی بۆ د. وریا عومەر ئەمین سازدا وەک زانایێکی ناوداری عیراقی و ئەو ڕۆڵە گەورەیەی گێڕاویەتی لە خزمەتکردنی زمان و ئەدەبی عەرەبی و کوردی و زانست و ڕۆشنبیریی گشتی.

د. سعد عجيل مبارک رئيس منتدى السلام الدولي للثقافة و العلوم

أهلاً و سهلاً بكم
للعلم والثقافة

من اليمين : د. كوفند شيرواني ـ د. وريا عمر امين — الاعلامي غسان عزام

ڕێزنامە و سوپاسنامە

پرۆفیسۆر وریا عومەر ئەمین زیاتر لە ٣٥٠ سوپاسنامە و ڕیزنامە و بە دەیان زرێی پیشکەشکراوە لە لایەن دەزگا پەروەردەیی و زانستی و ڕۆشنبیری و وەزارەت و ڕاگر و سەرۆک زانکۆکانەوە بۆ ئەو ڕۆڵە گرنگ و گەورەیەی گێڕاویەتی لە خزمەتکردنی بواری پەروەردەیی و زانستی و ڕۆشنبیری .... چەندێکیان لێ نمایش دەکەین.

عمادة كلية التربية - ابن رشد

شهادة تقديرية

منحت هذه الشهادة إلى : أ.د. وريا عمر امين .... لمشاركته المتميزة في الاحتفال بالذكرى الخمسين على تأسيس أول قسم للغة الكردية في جامعة بغداد

بتاريخ : ١٤ / ٢ / ٢٠١٠ .

الدكتور
كريم حمد خضير
العميـــد

International peace

Fourm of Culture and Science

منتدى السلام

الدولي للثقافة والعلوم

شهادة شكر وتقدير

الى / أ.د وريا عمر امين

يطيب لنا ونحن نتشرف بمشاركتكم الفاعلة في فعاليات الاحتفال باليوم العالمي للعلم في العالم الذي يقيمه منتدى السلام الدولي للثقافة والعلوم ان نقدم لكم بكل فخر واعتزاز شهادة الشكر والتقدير والامتنان تقديرا لجهودكم القيمة والفاعلة في انجاح العملية التربوية والتعليمية في الجامعات العراقية في مجال اختصاصكم ، وذلك في يوم السبت الموافق ١٦/نيسان/٢٠١٦ وعلى قاعة الشهيد مهدي عجيل الدراجي في مقر المنتدى الكائن في مجمع كليات باب المعظم. متمنين من الله ان يمد بعمركم ويحفظكم ويسدد خطاكم في خدمة بلدنا العزيز.

أ.م.د سعد عجيل مبارك

رئيس منتدى السلام الدولي للثقافة والعلوم

شهادة تقديرية

الأستاذ الفاضل / الدكتور وريا عمر أمين المحترم

نشكر لكم مشاركتكم الفعالة لإنجاح المؤتمر الوطني السنوي الذي تقيمه كليتا التربية ابن رشد للعلوم الإنسانية و التربية للبنات للمدة من 3-4 نيسان ٢٠١٣ م ،متمنين لكم التوفيق والسداد في مسيرتكم العلمية .

الأستاذ الدكتور
كاظم كريم رضا الجابري
عميد كلية التربية ابن رشد للعلوم الإنسانية

الأستاذ المساعد الدكتورة
شروق كاظم سلمان
عميد كلية التربية للبنات

No.:
Date : / / 20

العدد : ٤٧٠٦
التاريخ ١٣ / ١١ / ٢٠١٦

الى/ أ.د. وريا عمر آمين المحترم
م/ شكر وتقدير

تحية طيبة ...

تثميناً لجهودكم المتميزة في رفد الحركة العلمية والثقافية في العراق بنحو عام ،وكليتنا بنحو خاص طوال مدة خدمتكم التي امضيتموها في التدريس والبحث العلمي يطيب لنا ان نقدم لجنابكم جزيل شكرنا ، ووافر ثنائنا متمنين لكم دوام التوفيق والنجاح .

والله ولي التوفيق والسداد

١٣ / ١١

ا.د.علاوي سادر جازع
ع/ العميد

نسخه منه الى/
- مكتب السيد العميد.
- الصادرة.
- الملفة الشخصية .

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
وزارة التعليم العالي والبحث العلمي
الدائــرة: القــانونية والإدارية
العدد: ٨د ٤٤٩٦
التاريخ ٢٤ صفر/١٤٢٠ هـ
٨/ ٦/ ١٩٩٩م

الاستاذ وريا عمر امين

كلية التربية / ابن رشد / جامعة بغداد

م / شكــــر

تقديراً لجهودكم المخلصة وعلميتكم الوافرة ، لا يسعنا الا ان نقدم لكم شكرنا وتقديرنا املين المزيد من التقدم خدمــــة لـــعراقنا العزيــز تحت ظل رايـــة (الله اكبر)

ومن الله التوفيق

عبدالجبار توفيق
وزير التعليم العالي والبحث العلمي
١٩٩٩/٦/٧

- نسخة منه الى /
- جامعة بغداد/ الدائرة القانونية والادارية / لاجراء اللازم بشأن منح القدم المنصوص عليه في المادة (٢١) من قانون انضباط موظفي الدولة رقم ١٤ لسنة ١٩٩١ ... مع التقدير
- الافراد
- الصادرة

رشا/٦/٦

وزارة التعليم العالي والبحث العلمي
جامعة بغداد
كلية التربية ابن رشد للعلوم الانسانية

قسم الجغرافية

شهادة تقديرية

السيـــد .. أ.د. وريا عمر أمين .. المحتـــرم

إذ نشكـر لكم مشاركتكم الفاعلة في الحلقة النقاشيه تحت عنوان ((نظرية مركزية الشمس في الفكر الفلكي القديم)) متمنين لكم مزيداً من الإبداع والتقدم.

أ.د. أياد عاشور الطائي
رئيس قسم الجغرافية

أ.د. كاظم كريم رضا الجابري
عميد الكلية
٢٠١٦/٢/٦

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
وزارة التعليم العالي والبحث العلمي
جامعة بغداد
كلية التربية / ابن رشد

شهادة تقديرية

إلى / أ.د. وريا عُمر أمين .... المحترم

تقديراً منا لجهودكم الريادية والمبدعة المبذولة في خدمة العلم والعلماء وهذه الكلية الأم كلية التربية / ابن رشد بتميزكم من خلال ابداعكم العلمي والعملي نهديكم أجمل تهانينا متمنين لكم دوام الموفقية والنجاح في خدمة وطننا العزيز العراق الحبيب

الاستاذة الدكتورة
عهود عبد الواحد عبد الصاحب العكيلي
عميد كلية التربية / ابن رشد

ڕێکخراوی زمانناسی

خەڵاتی ڕێزلێنانی زمانناسانی کوردستان

به چاودێری بەڕێز (کاوه مەحموود) وەزیری ڕۆشنبیری و لاوانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ڕێکخراوی زمانناسی بۆ پەرەپێدانی زمانی کوردی خەڵاتی ڕێزلێنان دەبەخشێتە بەڕێز(د. وریا عومەر ئەمین)

سەلام ناوخۆش
سەرۆکی ڕێکخراو

کاوه محموود
وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان

2012 / 4 /19

وزارة التعليم العالي والبحث العلمي
لجنة الامتحانات المركزية

شهادة تقديرية

الى/ الدكتور وريا عمر أمين/ كلية ابن رشد/ جامعة بغداد

تقديرا لجهودكم وحصولكم على المرتبة الاولى في الامتحانات المركزية للعام الدراسي ١٩٩٧ / ١٩٩٨

ومساهمتكم في الارتقاء بالمستوى العلمي لجامعاتنا ومعاهدنا

تقرر منحكم هذه الشهادة ..... آملين استمرار العطاء، متمنين لكم دوام الموفقية

عبد الجبار توفيق
وزير التعليم العالي والبحث العلمي
١٧/أيلول/ ١٩٩٨

Cihan University

زانكۆی جیهان

بڕوانامەی ڕێزلێنان

بۆ/ بروفیسور دكتور ووریا عمر امین

بەرامبەر ئەو هەموو كارانەی ئەنجامی داوە لەپێناو خزمەت كردن و بەرەو پێشبردنی ئاستی ڕۆشنبیری و ئەكادیمی بڕیاردرا بە پێدانی نۆدی (ڕێزلێنانی زانكۆی جیهان).

خودا سەركەوتوتان بكات وە بتانپارێزێت

دكتور نوزاد یحیی باجگر

سەرۆكی دەستەی ئەمینداریێتی

٢٠١٦/٢/٢٠

Erbil - Kurdistan Region
Iraq

Cihan University
First International Scientific
Conference

This certificate of appreciation is awarded to

Prof. Dr. Waria Omar Amin

In recognition for his participation in the First International Conference of Cihan University 20th - 21st April with the research entitled

Morphosyntactic Construction in Kurdish

Prof. Dr. Sabih Hashim Muhodir
Conference coordinator

Prof. Dr. Amjad Saber Al-Dalawi
President of Cihan University

من الشهادات التقديريةلـ(أ.د. ور عمر أمين)

من الشهادات التقديريةلـ(أ.د. ور عمر أمين)

قاعة عبلة
للفنون التشكيلية
بغداد

العدد : ٣
التاريخ : ١٢ / ٩٨/١٠

شهادة تقديرية

تتشرف قاعة عبلة للفنون التشكيلية منح الاستاذ (وريا عمر أمين) هذه الشهادة ، تقديراً لجهوده العلمية الرصينة ، وتوثيقاً لدوره في اغناء الحوارات المعرفية واسهاماته المتميزة في اللقاءات الفكرية ، التي تقيمها القاعة ضمن برامجها الثقافية

عبلة العزاوي
مديرة قاعة عبلة للفنون التشكيلية

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

یەکێتی نووسەرانی کورد
لقی هەولێر

(ڕێزلێنان)

ڕێزدار: د.وریا عومەر ئەمین

لە یادی (٣٠) ساڵەی دامەزراندنی یەکێتی نووسەرانی کورد، لقەکەمان بە ئەرکی خۆی دەزانێ و سەرفرازە ڕێز لە تەمەنی ڕۆشنبیریتان بگرێت، کە لە بواری ئەدەبیاتی کوردیدا پێشکەشتان کردووە.

هیوادارین قەڵەم بە برشترو تەمەن درێژتر بن لەپێناوی خزمەتی وشەی پاکی کوردی.

سەرۆکی لق
مەهدی خۆشناو
٢٠٠٠/٢/١٠

50
زانكۆی بەغداد
بەشی زمانی كوردی
كۆلێژی پەروەردە ـ ئیبن ڕوشد
1959
Yobîla Zêrîn
یوبیلی زێڕین
اليوبيل الذهبي لتأسيس أول قسم للغة الكردية
Pêncî Saliya Yekemîn Beşê Zimanê Kurdî

حکومەتی هەرێمی کوردستان
وەزارەتی رۆشنبیری ولاوان
خەڵاتی ڕێزلێنان
بۆ
پرۆفیسۆر د. وریا عومەر ئەمین
٢٠١٦

CIHAN UNIVERSITY
2007
ERBIL
جامعة جيهان
زانكۆى جيهان
نوط التقدير
جامعة جيهان

جريدة
كوردستان العراق
Kurdistan
Iraq News
تقدم جريدة كوردستان العراق
درع التقييم والتميز للجهود المبذولة
في مجال عملكم لخدمة العراق
البروفيسور
د. وريا عمر امين
عضو الأكاديمية الكوردية

بەڕێز: پرۆفیسۆر د. وریا عومەر ئەمین
بابەت: بڕوانامەی ڕێزلێنان
بڕوانامەی ڕێزلێنانی وەزارەتی رۆشنبیری و لاوانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە بەڕێزتان دەبەخشین
لە پای ئەو خزمەتە زۆرەی پێشکەش بە کاروانی روناکبیری و زمانەوانی کوردیتان کردووە.
هیوای تەمەن درێژی و سەرکەوتنی زیاترتان بۆ دەخوازین.
لەگەڵ ڕێزدا
خالید دۆسکی
وەزیری رۆشنبیری و لاوان
٢٠١٦/٣/٣٠

دیاریی هونەرمەند سالم کورد- ١٩٨٢

هدية الفنان (حسين سليم حسين)

دياريى هونەرمەند ـ علاء النقاش الدلوي ـ ٢٠١٦

دياريى هونەرمەند ـ علاء النقاش الدلوي ـ ٢٠١٦

له كتێبه بڵاوكراوەكانی د. وریا عومەر ئەمین

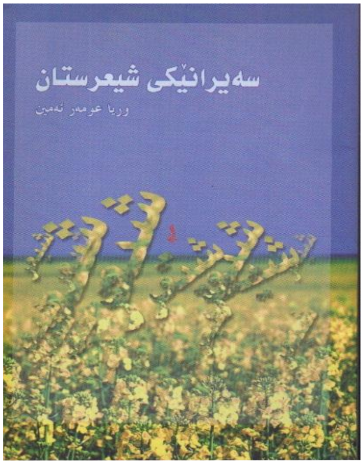

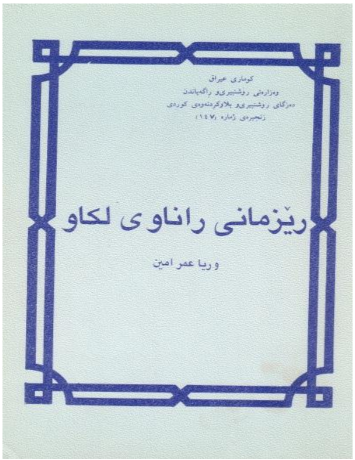

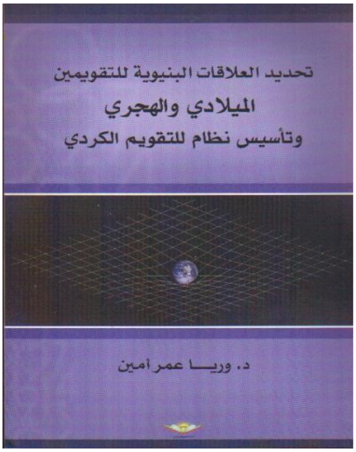

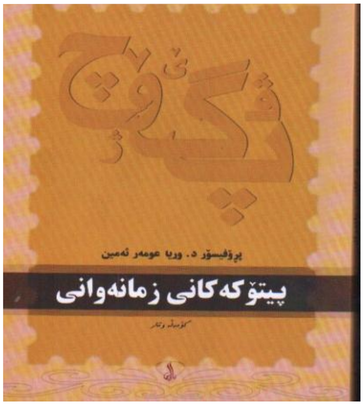

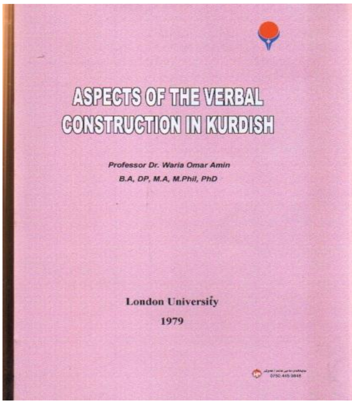

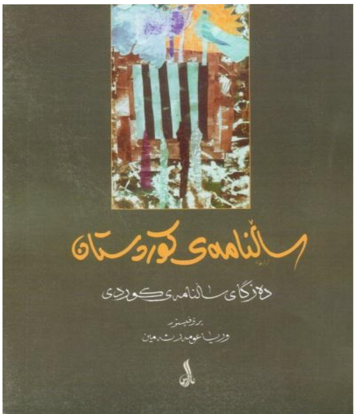

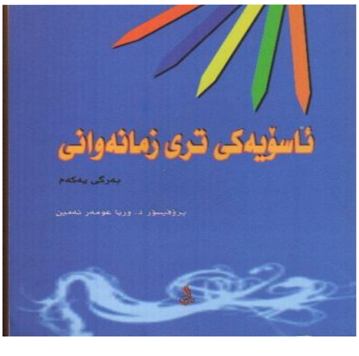

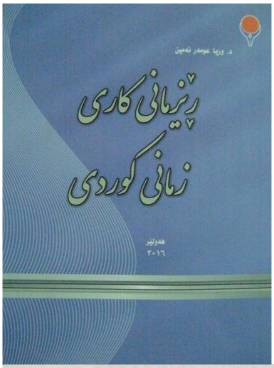
د. وریا عومەر ئەمین
ڕێزمانی کاری
زمانی کوردی
هەولێر
٢٠١٦

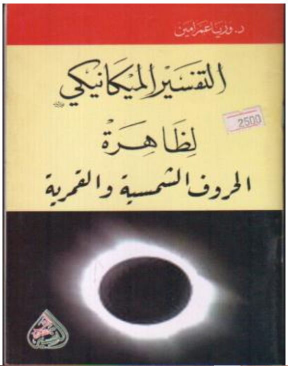
د. وريا عمر امين
التفسير الميكانيكي
لظاهرة
الحروف الشمسية والقمرية

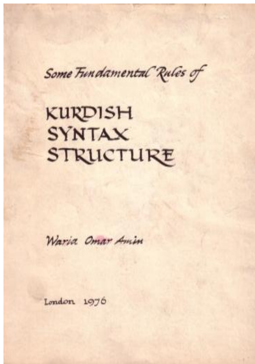
Some Fundamental Rules of
KURDISH
SYNTAX
STRUCTURE
Waria Omar Amin
London 1976

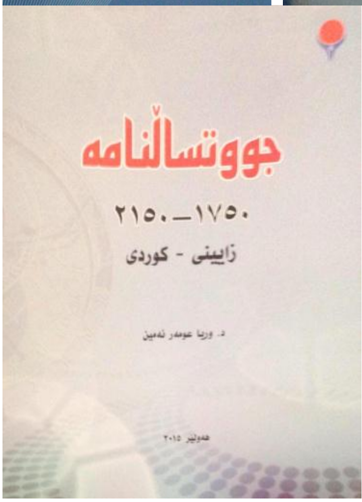
جووتساڵنامە
٢١٥٠-١٧٥٠
زایینی - کوردی
د. وریا عومەر ئەمین
هەولێر ٢٠١٥

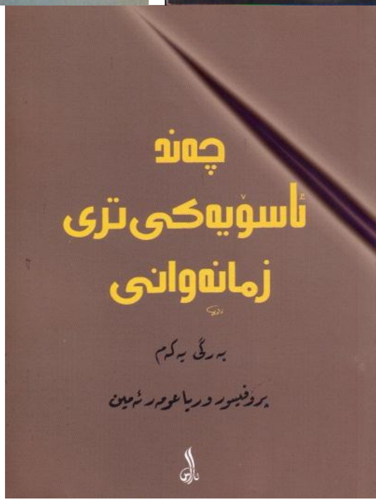
چەند
ئاسۆیەکی تری
زمانەوانی
بەرگی یەکەم
پرۆفیسۆر د وریا عومەر ئەمین

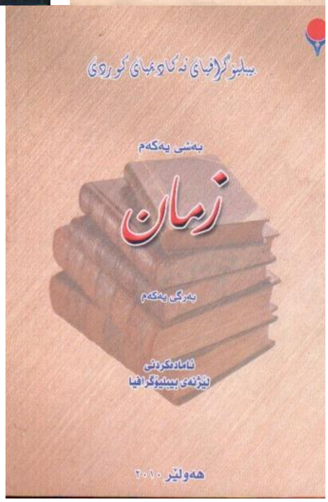
بیبلۆگرافیای ئەکادیمیای کوردی
بەشی یەکەم
زمان
بەرگی یەکەم
ئامادەکردنی
لیژنەی بیبلۆگرافیا
هەولێر ٢٠١٠

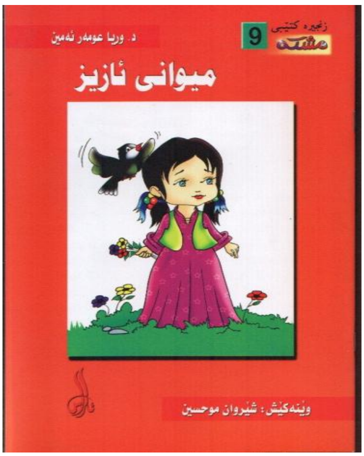
د. وریا عومەر ئەمین
9
میوانی ئازیز
وێنەکێش: شیروان موحسین

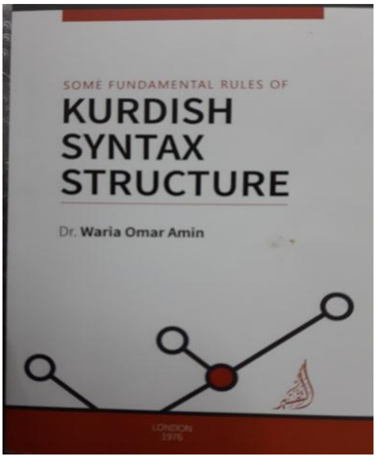
SOME FUNDAMENTAL RULES OF
KURDISH
SYNTAX
STRUCTURE
Dr. Waria Omar Amin

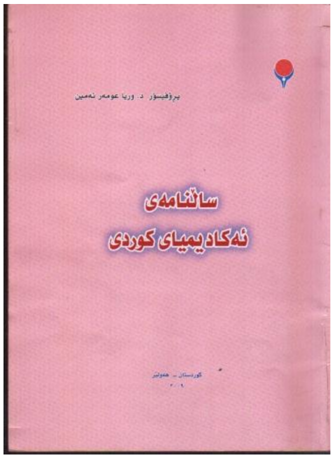
پرۆفیسۆر د. وریا عومەر ئەمین
ساڵنامەی
ئەکادیمیای کوردی

ئەلبۆم

قوتابخانەی عەنکاوەی سەرەتایی ــ سەرەتاییم تێدا خوێند باوکم بەڕێوەبەری قوتابخانەکە بوو .. هەموو ئەو درەختانەی لە ساڵی ١٩٥٧ دا ڕواند ئەوسا من مناڵ بووم یارمەتیم دەدا لە ڕواندنیان.

مامۆستاکانم لە قۆناقی سەرەتاییدا: ئەم وێنەیە ساڵی ١٩٤٠ گیراوە..

وەستاوەکان لە ڕاستەوە: بویا مەرقوس ــ شمعوون هورمز ــ حەننا عبدالاحد

دانیشتووەکان : عومەر ئەمین ــ لۆقا دمیانوس ــ یوسف یلدا ــ عبدالاحد عۆد

وێنەی دەرچوون/ نیسان ١٩٧٠

ڕیزی یەکەم: لە چەپەوە:

وریا عمر امین – شامل مەردان – یاسین مستەفا خۆشناو – خەلیل دۆسکی – عەبدولڕەحمان حوسێن مستەفا هەمەوەندی – قاسم جەلیل عەتار – نەجات کەریم – قەیتەران موتەلیب خۆشناو

ڕیزی دووەم

د. کاوس قەفتان – د، پاکیزە ڕەفیق حلمی – مامۆستا عەلائەددین سوجادی- د. سالح تەقی – د. ئەحمەد عوسمان – د. کەمال فوئاد – د. عیزەددین مستەفا ڕەسوڵ – د. محمود غناوی (ڕاگر) – د. مەعرووف خەزنەدار – د. نەسرین فەخری – د. ئیحسان فوئاد –ئەمینە موراد – ساهیرە غولام – کازیمە نادر – عیزەدین محەممەد بەهائەددین.

ڕیزی سێیەم

فائقە محەممەد ساڵح – جەمیل هەمزە – قومرییە عەلی مەحموود – ڕووناک مەحموود بۆمبا – شوکریە ئەشرەف خەتاب – بەیان عەبدولکەریم – پەروین حەوێزی – نەجیبە سابیر – فەتحیە وەلی – بەڕائەت عەونی – سوعاد ساڵح سەعید – لامیعە نورەددین – ڕووناک محەممەد – سنۆبەر خاڵ – سەبرییە عەبدولقادر.

ڕیزی چوارەم :

ڕەفیق حاجی ساڵح – کەریم محەممەد قاسم – بابا عەلی بەرزەنجی –ئاسۆ عەلی ئەمین – عوسمان محەممەد – سالم خالد – سەلیم ڕەجەب – حوسێن محەممەد گەرگەری – میخائیل سندی – عەبدولقادر محەممەد ئەمین – جەمال ڕەشید – سەلاحەددین عەلی – عوسمان عەبدوڵڵا – بەسیمە کاکل – دولبەر سەلیم میران.

ڕیزی پێنجەم

تاریق عەبد – لیۆن شەعیا – فەرید بیلال نەجار – فازیل موعتەسەم – محەممەد سەلیم مستەفا – نزار شەوکەت.

ئامادە نەبووان: نەمیر نورەددین

ئەندامانی ئەکادیمیای کوردی: (٢٥ – ٩ – ٢٠١١) لە چەپەوە:

ڕیزی پێشەوە: د. وريا عمر أمين _ د. محسن محمد حسين_ أ. جمال عبدول _ د. عبدالفتاح بۆتاني_ د. نجاة عبدالله .

ڕیزی دواوە: د. ازاد أحمد محمود _ د. شفيق قزاز ـ د. كمال مظهر أحمد _ د. نوري الطالباني _ د. عزالدين مصطفى رسول.

د. عبدالحميد يعقوب __ د. وريا عمر امين

بۆڕدی زانكۆی جیهان (١٦ ــ ٩ ــ ٢٠١٥) لەڕاستەوە:

د. محمد سديق خۆشناو ــ م. سەباح يەحيا باجگر ــ د. نەوزاد يەحيا باجگر ــ د. وريا عمر

ــ د. ئەمجەد سابير ــ د. عەلی سەعيد ــ م. ناز نەوزاد باجگر ــ د. سيروان بابان

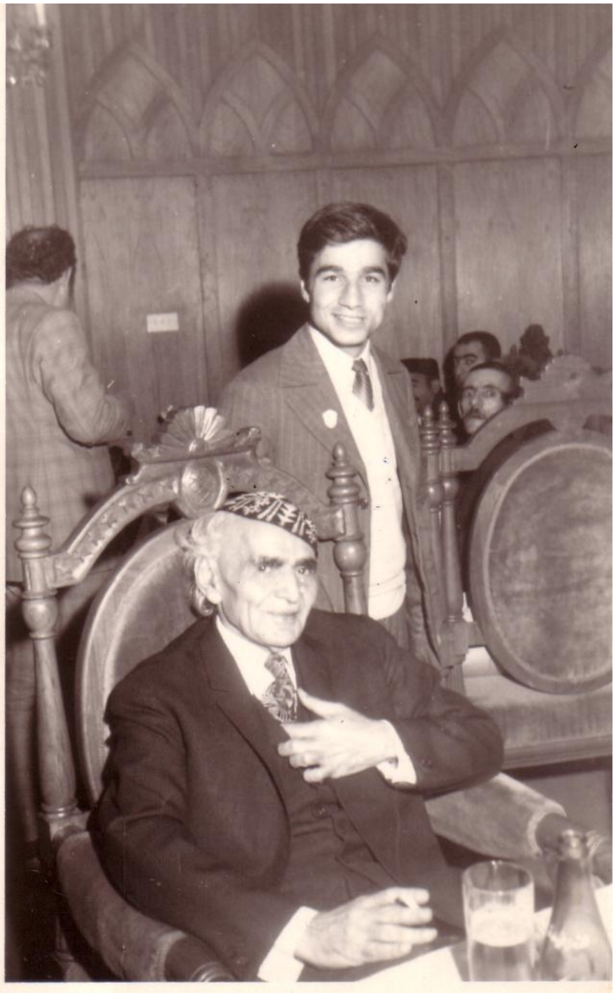

محمد مهدی الجواهری ــ وريا عمر امين (١٢ ــ ١ ــ ١٩٧٤)

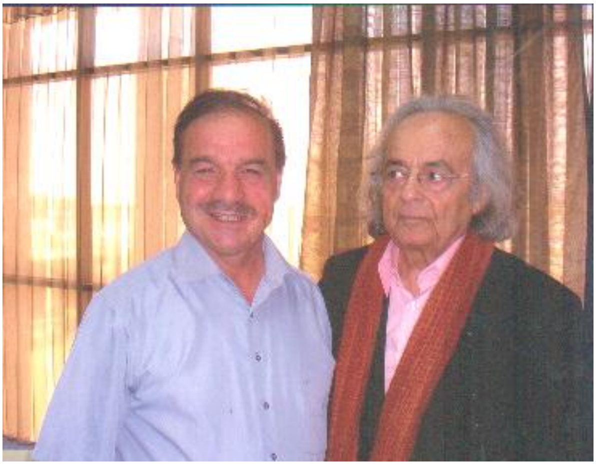

ئەدونیس ـ وریا عمر امین (٢٠ـ ٤ ـ ٢٠٠٩)

لە چەپەوە: وریا عمر امین ـ گیوی موکریانی ـ عبدالرزاق پشدری
عبدالخالق سەرسام (١٩٦٧/٢/٢٠) چاپخانەی کوردستان

د. كمال مظهر أحمد _ د. امين موتابجي _ د. كاوه محمود
د. وريا عمر أمين (١٨ - ٣ - ٢٠١٠)

خالد دوسكى - وريا عمر امين ـ خليل عبدالله
(٢ ـ ١١ ـ ٢٠١٥)

وریا عمر ئەمین و کوڕەکانی (ئیڤان ـ ئۆڕاس ـ دیار)

لەنێوان دایک و باوکم (١٤ ـ ٤ ـ ٢٠٠٥)

هێمن موکریانی ــ وریا عمر امین (١٣-٨-١٩٧١) شەقلاوە

وریا عمر امین ــ لیننگراد (١- ٥- ١٩٧٣)

حەمەی مەلا کەریم ـ وریا عمر امین/ سلێمانی (٤ ـ ٤ ـ ٢٠١٢)

د. معروف خەزنەدار ـ د. وریا عمر امین (٣١ ـ ٥ ـ ٢٠١٠)

ئیسماعیل بێشکچی ــ وریا عومەر ئەمین (١ ـ ٦ ـ ٢٠١٤)

وریا عمر امین ـ جنان عباس ـ ئیفان ـ دیار ــ ئۆڕاس (١٩٩٠)

له چەپەوە: د. وریا عومەر ئەمین ـ د. محسن محمد حسین ــ ئەدۆنیس
ـ د. شەفیق قەزاز ـ د. ڕەشید فندی ـ د. ئازاد احمد محمود (١٤ ـ ٨ ـ ٢٠١٢)

له ڕاستەوە: وریا عمر امین ـ اسماعیل ساڵەیی ـ فوئاد عارف ـ خسرو جاف ـ
ابراهیم جاف ـ احمد حسن فتح الله ـ نارین سدیق مام کاک ـ عبدالرزاق بیمار ـ
حەمەی مەلا کریم (٢٠ ـ ٩ ـ ٢٠٠١)

کوردستان موکریانی ـ وریا عمر امین (وەستاو)

زانکۆی مۆسکۆ (١٩٧٣)

لە چەپەوە: د. کوردستان موکریانی ـ د. مۆید عزت رزوق ـ د. وریا عمر امین.

زانکۆی مۆسکۆ (١٩٧٣)

له ڕاستەوە: د. عزالدین مستەفا ڕەسوول ـ د. عبدالله ئاگرین
ـ مەهاباد قەرەداغی ـ د. وریا عومەر ئەمین (٢٠١٠)

د. کەمال مەزهەر ئەحمەد ـ د. ئەوڕەحمانی حاجی مارف ـ
د. وریا عومەر ئەمین (٢٢ – ٦ – ٢٠٠٦)

له چەپەوە: د. وریا عمر أمین _ د. جبار قادر _ د. نوري الطالباني

_ د.شفيق قزاز _ د. ازاد احمد محمود _ د. رشيد فندي _ د. نجاة عبد الله

زاخو (٧ _ ٣ _ ٢٠١١)

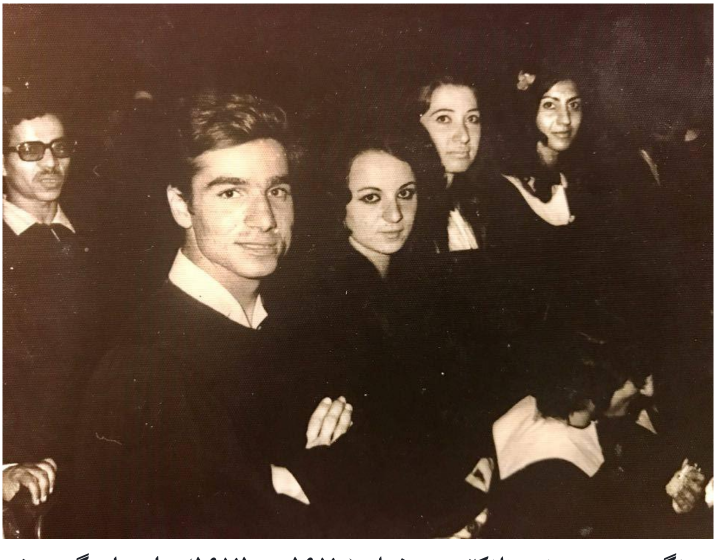

له ئاهەنگی دەرچوونی زانکۆی بەغداد (١٩٧٠ _ ١٩٧١) له یاریگەی شەعب

روناک محمود علي یۆمبا _ وریا عمر امین (٣٠ _ ٦ _ ١٩٧١)

محمود زامدار ـ ئەحمەد ڕۆڕۆ ـ وريا عمر امين (٦-٧- ٢٠١١)

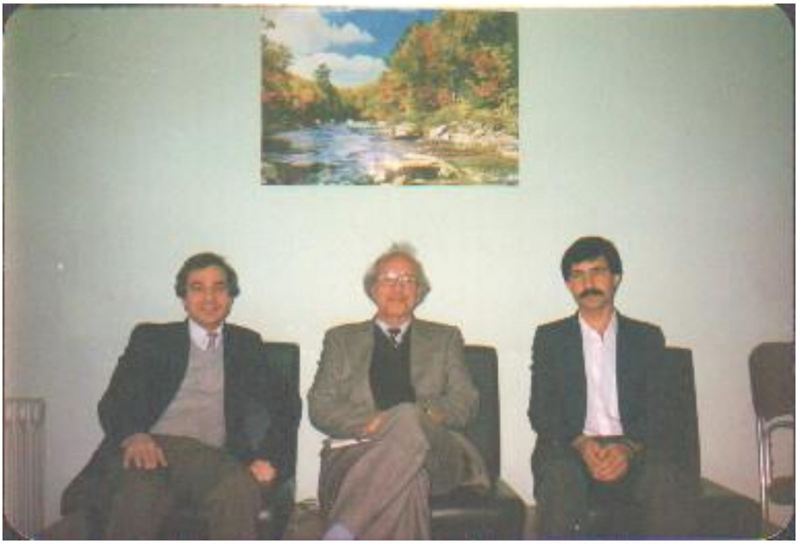

سامان عزالدين ـ ابراهيم بالدار ـ وريا عمر امين

(شوباتی ـ ١٩٨٩)

جنان عباس ـ وريا عمر امين

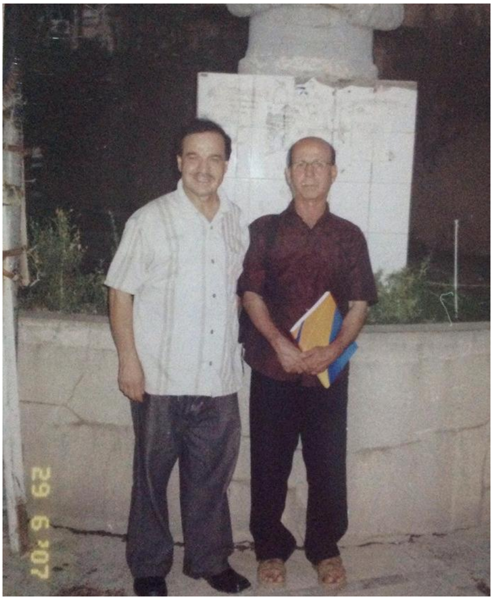

لەتيف هەڵمەت ــ وريا عمر امين

(٢٩ ــ ٦ ــ ٢٠٠٧) سليمانية

ئازاد عمر امين ـ وريا عمر امين/ لندن (١٩٧٨)

له ڕاستەوه: د. عبدالله ئاگرين ــ درية محمد علي عوني ــ

د. عزالدين مستەفا ڕەسوول ــ د. وريا عمر امين ــ هونەرمەند حاجی مكی ــ

د. احسان فۆاد هەولێر (٢ ــ ١١ ــ ٢٠٠٧)

لەگەڵ مناڵەکانم لەسەر گۆڕی جەواهیری ــ دیمەشق (٢٠٠٠)

ئازاد عمر امین ـ وریا عمر امین

خانزاد/ (١٥ ـ ١ ـ ١٩٧٩)

وریا عمر امین ــ جنان عباس ــ ایفان ـ دیار ــ ئۆڕاس / ٣ ــ ٤ ــ ٢٠٠٥

گۆڕی سەلاحەدین ئەیووبی

سوریا ــ دمشق (٨ ـ ٩ ـ ٢٠٠٧)

عومەر کۆیی - ڕزگار عومەر ئەمین ــ وریا عمر ئەمین (١٧ ــ ١ ــ ٢٠٠٢)

ئەحمەد دڵزار ــ وریا عومەرئەمین (٢١ ــ ٩ ــ ٢٠١١)

سلوى جليل ــ ابراهيم بالدار ــ وريا عمرامين ــ تانيا اسعد

لەگەڵ مامۆستایانم لە زانكۆی مۆسكۆ (٢٢ ـ ٦ ـ ١٩٧٣)

وريا عمر امين — گالينا ڤاسيلينا ؟

لندن ١٩٧٨

له ڕاستەوە: عبدالله حداد ـ وريا عمر امين ـ پيرپاڵ محمود ـ عبدالخالق عباس

هەولێر (١٩٦٧)

له چەپەوە: م. ناز نەوزاد یەحیا باجگر ـ د. وریا عومەر ئەمین ـ
د. سەعید سلیڤانی ـ م. تەلعەت یەحیا باجگر ـ د. شێرزاد تاڵەبانی ـ
د. محمد خۆشناو ـ د. ئەمجەد سابیر (٩ ـ ٩ ـ ٢٠١٤)

له چەپەوە: شێخ محمد علی قەرەداغی ـ د. فاروق عمر سدیق ـ
د. وریا عمر امین ـ د. نەجاتی عبدالله ـ م. جەمال عەبدول ـ
د. عبدالفتاح بۆتانی ـ د. شەفیق قەزاز ـ د. عزالدین مستەفا ڕەسوول ـ
د. ئازاد ئەحمەد مەحمود ـ د. عبدالرحمن مزووری (٢٠ ـ ٩ ـ ٢٠١٥)

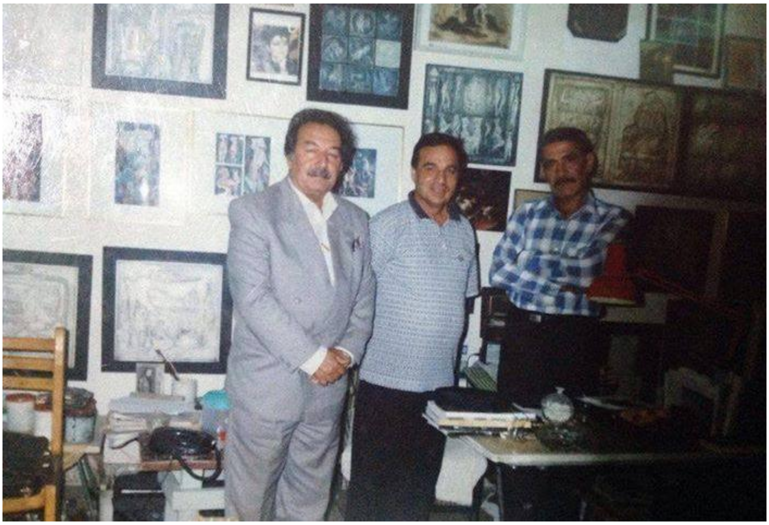

من اليمين:الفنان و الناقد و الروائي الكبير عادل كامل ــ د. وريا عمر امين ــ الرسام والفنان د. محمد عارف في ورشة عادل كامل بغداد ـ الغزالية (٢٠-٥-٢٠)

له چەپەوە: وریا عومەر ئەمین ـ قاسم جەلیل عەتار ـ ئاسۆ عەلی ئەمین ـ نەمیر نورەددین. چیمەنی کولێجی ئاداب (١ــ ١١ ــ ١٩٦٩)

مع الفنان حمودي الحارثي (عبوسي)

(٢٠ ـ ٤ ـ ٢٠١٤)

وريا عمر امين ـــ سەرچنار (١٤ ـ ٧ ـ ١٩٧٦)

لەگەڵ (دیار وریا) لەسەر گۆڕی شاعیر (نەزار قەبانی) - دیمەشق ـ سوریا

(١٨ - ١٠ - ٢٠٠٧)

زانکۆی بەسرە (٩ - ١- ١٩٧١)

وریا عمر امین یەکەم وەستاو لای ڕاستی ڕیزی پێشەوە

له ئاهەنگی دەرچوونی زانكۆی بەغداد (١٩٧٠ ـ ١٩٧١) له یاریگەی شەعب.

ڕۆژی چوارشەممە (٣٠ ـ ٦ ـ ١٩٧١) له ڕاستەوە:

پروین اسماعیل ـ بیان عبدالكریم ـ شامل مردان ـ سلیم رجب ـ سنوبر أحمد خال ـ
روناك محمود علي یۆمبا ـ وریا عمر أمین ـ میخائیل گۆگە ـ صبریه عبدالقادر ـ
قمریه علی محمود ـ فائقه محمد صالح ـ حسین محمد الگرگری.

لەندن ١٩٧٤

له ئاهەنگی دەرچوونی ئیڤانی کوڕم (١٢ ـ ٣ ـ ٢٠١٤)

له ئاهەنگی دەرچوونی دیاری کوڕم (٣ ـ ٤ ـ ٢٠١٧)

٣ _ ١٠ _ ١٩٦٣

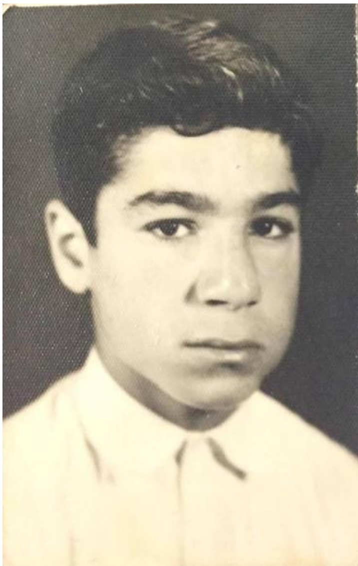

١٩٦٢

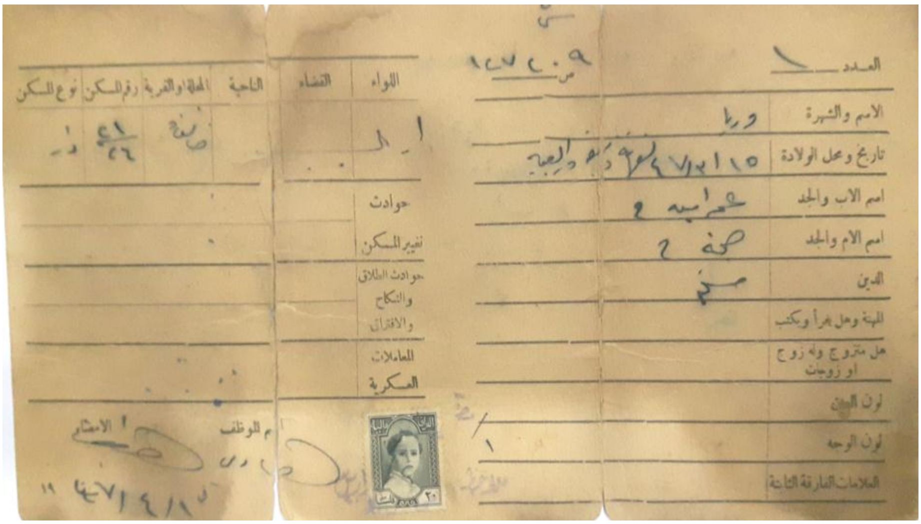

العدد
الاسم والشهرة: وريا
تاريخ ومحل الولادة: ١٩٤٧/١٢/١٥
اسم الاب والجد: عمر امين
اسم الام والجد: صفية
الدين: مسلم
المهنة وهل يقرأ ويكتب
هل متزوج وله زوج او زوجات
لون العين
لون الوجه
العلامات الفارقة الثابتة

اللواء	القضاء	الناحية	المحلة او القرية	رقم المسكن	نوع المسكن

حوادث تغيير المسكن
حوادث الطلاق والنكاح والافتراق
المعاملات العسكرية
اسم الموظف
الامضاء

يەکەم ناسنامەی وریا عومەر ئەمین

مع الفنان الكۆميدى حمودى الحارثى (عبوسى)

١٥ ـ ٥ ـ ٢٠١٦

لە ڕاستەوە: د.. كمال مظهر أحمد ـ د. وريا عمر أمين ـ د. عزالدين مصطفى رسول
(٣٠ ـ ٣ ـ ٢٠١٤)

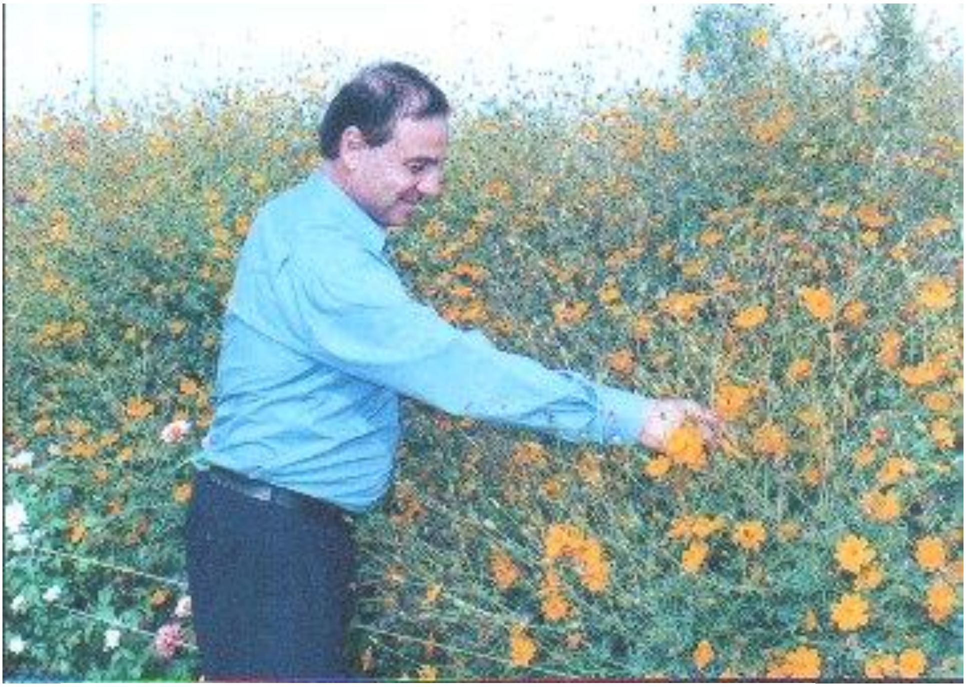

گوڵەکانم لە چیمەنی ئادابی زانکۆی سەلاحەددین / ٢٤ ـ ١٠ ـ ٢٠٠١

Professor Dr. Waria Omar Amin

B.A, DIP, M.A, M. Phil, PhD

(15 – 3 – 1947) born in Koysenjaq. Attended primary school in Ankawa village and secondary and preparatory schools in Arbil.

(1971) B.A In Kurdish Language and Literature. Baghdad University.With Honor Top Student.

(1972 – 1980) studied in Moscow and London Universities.

(1980) Instructor in the Kurdish Department – College of Education – University of Baghdad.

(1982 – 1999) Head of Kurdish Department.

(1992) Professor of General Linguistics. First Kurd to get this rank.

(1997) Member of Iraqi Academy.

(2004) PhD in History.

(2007) Member of Kurdish Academy.

(1995 – 2016) Visiting Professor in the Salahadeen, Sulaimani and Koye Universities.

- Speaks Kurdish, English. Arabic, Kildany – Persian, Turkish and Russian languages. Writes in Kurdish, English and Arabic.

- Supervised and chaired the examining committees of more than 350 PhD and M.A Students in Kurdish, English, Persian and Arabic Languages and Literatures.

- Published more than (1200) essays, articles,, researches, books about Linguistics, Astronomy, History, Literature and Science.
- His first publication was a poem in 1965. In 2007 a collections of his poems entitled (Sayraaneki Shi?ristan) was published by Aras Press.
- Received hundreds of Honors.

(2012) Retired.

(2016) Professor Emeratus at the University of Baghdad.

وريا عمر أمين
تكريم و مقابلة

Wirya Omar Amin
Honor and Interview

Dr. Muhamad Xidir Mawlud

Kurdistan – Hewler
2017